

הישיבה השלוש-מאות-ושתיים של הכנסת השמינית

יום שלישי, י' סיון תשל"ו (8 יוני 1976)
ירושלים, הכנסת, שעה 16:00

א. מסמכים שהונחו על שולחן הכנסת

של מבקר המדינה לשנת 1975 ולחשבונות שנת הכספים 1974, שידינו בכנסת.

כן הונחה על שולחן הכנסת החלטת ועדת הכנסת בעניין פרישתם של חברי-הכנסת ג'בר מועדי וסיף-אלדין אל זועבי מסיעת המערך.

כמו כן הונח, לקריאה שנייה ולקריאה שלישית, חוק דמי מחלה, תשל"ו-1976, שחזר מוועדת העבודה.

היו"ר ש. ז. אברמוב:
הנני מתכבד לפתוח את ישיבת הכנסת. ראשונה נשמע על המסמכים שהונחו על שולחן הכנסת.

מזכיר הכנסת נ. לורך:
ברשות היושב-ראש, הנני מתכבד להודיע כי הונחה היום על שולחן הכנסת הודעת הוועדה לענייני ביקורת המדינה בעניין הפרקים מדין-וחשבון שנתי מס' 26

ב. הודעת יושב-ראש ועדת הכנסת

בכנסת סיעה בשם "סיעת קידמה ופיתוח" — שהוא השם שהופיעו בו לבחירות לכנסת.

(ב) בעקבות פרישתם של חברי-הכנסת ג'בר מועדי וסיף-אלדין אלזועבי מרשימת המערך החליטה ועדת הכנסת, לבקשת סיעת המערך, לאשר שינוי בשם הסיעה והיא תיקרא: "המערך" — מפלגת העבודה הישראלית, מפלגת הפועלים המאוחדת ורשימה ערבית".

ברצוני להסביר את מהות השינוי: קודם לכן הופיעו בספינה של שם הסיעה המלים "ורשימות ערביות". עתה, לאחר התיקון, תופענה המלים "ורשימה ערבית".

היו"ר ש. ז. אברמוב:
רשות להודעה ליושב-ראש ועדת הכנסת.

ארי אנקוריון (יו"ר ועדת הכנסת):
אדוני היושב-ראש, ברצוני להביא לידיעת הכנסת את החלטת ועדת הכנסת מן היום, י' בסיון תשל"ו-8 ליוני 1976:

(א) ועדת הכנסת החליטה לאשר את בקשתם של חברי-הכנסת ג'בר מועדי וסיף-אלדין אל זועבי לקיים

ג. סקירת שר הדתות על פעולות משרדו

בנושא הזה, וחשבותי שתזדיין בקצת סבלנות כדי לשמוע מה שיש לי לומר. ברגע זה סיימתי לכתוב לך מכתב בתשובה על מכתבך.

אני שמח שניתנת לי הזדמנות להסיר מעלי עלילת שקר, עלילת דברים, שלא היתה כמותה. נדהמתי אמש כאשר ישבתי בביתי וצפיתי בשידור בטלוויזיה. קודם כל, לא היו דברים מעולם. לא עלה על דעתי, ולעולם לא יעלה על דעתי, לומר דברים כאלה. כל מי שמכיר אותי, את עברי ואת קשרי עם היהודים הללו — ונדמה לי שגם אתה, חברי-הכנסת שמעוני, יודע משהו על כך — במשך שנים, מוזמן שהכרתי יהודים יקרים אלה, יהודים שהגיעו הנה ממארוקו ומארצות צפון-אפריקה אחרות, בריית-אחים נכרתה בינינו, והיא קיימת עד היום הזה. כיצד יעלה על הדעת לייחס לי דברים מסוג זה?

אני מצטער על שמטעמים פנים-מפלגתיים דלוחים, שאני מגנה אותם, הטעו את כלי התקשורת ואת הציבור. מנצלים חשבונות סיעתיים להטעיה טוטאלית. אמנם אני כבר הכחשתי את הדברים אמש בשעה מאוחרת.

היו"ר ש. ז. אברמוב:
חברי הכנסת, אנו עוברים עתה לסעיף ה' בסדר-היום: סקירת שר הדתות על פעולות משרדו, דיון. לדיון הוקצו שעותיים. רשות הדיבור לשר הדתות.

שר-הדתות י. רפאל:
אדוני היושב-ראש, כנסת נכבדה, — — —

חביב שמעוני (המערך):
כיצד אין אתה בוש ונכלם לכנות את אנשי הקאטא-מונים "פאראזיטים"? איך אינך מתבייש לומר שמשפחות מרובות ילדים אינן רוצות לעבוד? אתה צריך להתפטר. אינך יכול להמשיך ולהיות שר בישראל לאחר שאמרת דברים כאלה.

שולמית אלוני (תנועה לזכויות האזרח):
האנשים האלה הם לא מסיעתו של השר.

שר-הדתות י. רפאל:
חברי-הכנסת שמעוני, רציתי לפתוח את דברי בדיוק

טובות. תוך עיסוקי היום-יומי בשאלות דת והמעקב המתמיד אחר ההתפתחויות איני רואה, חלילה, סיבה ליאוש ולרסיון. באחרונה עולה וגוברת התופעה המעוררת דדת של קירוב לבבות, של גשירת גשרים בין המחנות, המחזקת ידי העוסקים בכך לקראת הבאות.

בקונטרס הצנוע, שהנחנו על שולחנם של חברי הכנסת לקראת דיון זה, הבאנו סידרת מספרים. נדמה לנו שיש בהם יותר מאשר באריכות דברים, בבחינת מספרים מספרים, גם זאת מתחומי עבודתנו המרכזיים בלבד, ולא נכנסנו הפעם לשטחים המשניים הרבים, הזקוקים אף הם לעתים להארה ולהסבר. הפעם נתעכב דווקא בנושאים שדילגנו עליהם בסקירתנו הקודמת.

בחודשים האחרונים עסק משרדנו בחידוש ההרכב של המועצות הדתיות. על-פי הוראת חוק שירותי הדת היהודיים (נוסח משולב), תשל"א—1971, נזקק לכך משרד הדתות מדי ארבע שנים. מאחר שהמדובר ב־180 מועצות דתיות ונוגעים בדבר עיריות, מועצות מקומיות, מועצות אזוריות, רבני המקומות, מפלגות ואירגונים, במקומות ובמרכזים, מתגלים לא אחת חילוקי-דעות ואי-הבנות בין הגורמים השונים, בינם לבין עצמם ובינם לבינינו, ויישובם מחייב טיפול רב ולעתים ממושך. כל גורם מאלה או כל יחיד שיש לו סיבה סבירה לראות את עצמו מקופח נפגע מהרכב זה או זה יוכל להגיש עתירה לבית-הדין הגבוה לצדק לא להביא טענותיו לפני ועדת שרים המורכבת, לפי החוק, משר הדתות, שר המשפטים ושר הפנים, ואמנם בכמה וכמה מקרים נוצלו שתי האפשרויות הללו, אולם עלי לציין תוך סיפוק כי מספר הבגיצים והעירעורים לא הגיע השנה כי אם לשליש מן המספר הכולל שמלפני ארבע שנים. בשום מקרה עד עתה לא פסק בית-המשפט העליון בניגוד להכרעתו של משרד הדתות, וכן לא נתקבל עד עתה כל עירעור על-ידי ועדת השרים. מקרים מספר נמצאים עדיין בבירור. שתי העובדות הללו, הן המספר המצומצם, צם של העתירות והעירעורים והן תוצאות הבירורים, מוכיחות את גישתו האובייקטיבית של משרד הדתות, המנסה ככל האפשר, במסגרת החוק הקיים, להיענות לדרישות החוגים המעוניינים.

במרבית ההרכבים נכללו כוחות חדשים ורעננים שיתרמו, ללא ספק, לקידום עבודתו של המועצות הדתיות. החברים החדשים קיבלו מאתנו הנחיות וחומר הדרכה למילוי תפקידם החשוב. גם בין היושבי-ראש, הנבחרים על-ידי חברי המועצות הדתיות, חלו בשורה של מקומות חילופי משמרות.

המועצה הדתית היא הורע המרכזית והעיקרית בהגשת השירותים הדתיים לאזרח. לידה קיימת הרבנות המקומית, במרכז ובשכונות. היא המפקחת על הכשרות בתחומה, היא מקיימת מחלוקות לנישואין, לבתי-כנסת, למקוואות, לשיעורי תורה ועוד. ברוב המקומות, פרט למקומות הגדולים, נמצאים בניהולה גם שירותי הקבורה.

בשנה האחרונה הגיע תקציבנו הכולל של כל המועצות הדתיות כדי 150 מיליון לירות, כאשר רק כ־13% מתכסים מהכנסות מאגרות שירותים, והיתרה מתכסה לפי החוק: 2/3 על-ידי הרשות המקומית, ו־1/3 על-ידי משרד הדתות. תקציב זה איננו הולם את הצרכים האמיתיים, ושטחי עבודה מסורתיים נמצאים מקופחים. המועצות מוגבלות ביזמתן לשפר את השירותים, ומן הנמנע במיוחד לבצע רפורמה נחוצה בתחום הכשרות, המחייב בת לשחרר את משיגיה הכשרות מתלותם במפעלים

אני מודה לטלוויזיה על שנתנה לי את ההזדמנות להופיע הערב בתכנית "מבט" ולהגיד דברים ברורים. אני שמח גם להזדמנות לומר את דברי אלה כאן. אלה הדברים שסיימתי עכשיו לכתוב לך.

חביב שמעוני (המערך):

האם כל הדברים שפורסמו, אין להם יסוד? האם לא היה לזה כל קשר לדברך?

שר-הדתות י. רפאל:

אפילו מלה אחת אין לה קשר. זה לא דומה, לא בהקשר ולא שלא בהקשר, לשום דבר. היה שם אדם כמו שר האוצר; היה שם סגן יושב-ראש הכנסת; היו שם חברי כנסת; היו שם אנשים רבים. התקיימה ישיבה, ואיש לא שמע מפי דברים כגון אלה.

הד"ר ש. ז. אברמוב:

אדוני שר הדתות, נושא זה אינו נוגע לסקירתך. לפנים משורת הדין נתתי לך הזדמנות להשיב לקריאת הביניים. אולם עתה אבקש לעבור לסקירה.

שר-הדתות י. רפאל:

אני מודה לך, אדוני היושב-ראש; הנושא כואב לי, ורציתי לענות ולהסביר. ואם מישוה שאל, אנשים אלה הם דווקא מסייעי.

חברי הכנסת, שמעתי מספרים בשם הגאון רבי נפתלי צבי יהודה ברלין, ראש ישיבה וולוז'ין, הנצי"ב זצ"ל, על ההבדלים והשוני בינו לבין הגאון מבריסק רבי יוסף דוד הלוי זצ"ל. שנינו — אמר הנצי"ב — משתדלים כמובן לדקדק במצוות, בקלה כבחומרה; שנינו דבקים בשיטת הגר"א ובררך הפסיקה שלו, אולם בש"בועות ובימים שלפני חג הפסח אני תמיד עליו ושמה — ואילו עמיתי הגאון דואג ועצוב. כשמיגיע, למשל, היום להכנת הדין לפסח, אני שמח לעיסוק מצווה זו והרב מבריסק מצר, שמא, חלילה, לא הידר די הצורך בכשרות היין. בשעת אפיית מצות השמורה — אני מהלל ומשבח תוך רגשי ששון על ששבתי וזכיתי לכך ואילו בעל "בית הלוי" דואג ומתייסר שמא, חלילה, לא היתה השמירה מעולה כראוי — וכך בכל המצוות הרבות שנשתבח בהן חג החירות. לכן יוצא שעל אף הדרך המשותפת והמטרה הזוה לא נוכל שנינו להסב לסדר-פסח אחד...

בסיפור זה יש הרבה יותר מאשר תיאור פולקלורי ריסטי של קווי אופי של שני גדולים בישראל. רציתי להצביע באמצעותו על שתי גישות אפשריות ושתי ראיות שונות בשאלות דת, אשר שתיהן נכונות ושתייהן אמיתיות, ובכל זאת אינן דרות בכפיפה אחת.

אם בנדון קיום מצוות כך, לגבי הערכת מצבים בתחום הדת על-אחת-כמה-וכמה. מי שיבוא ויתאר את המצב הדתי במדינת ישראל בצבעים שחורים ויצביע על פרצות והידרדרות, על תופעות שליליות רבות מספור, על הריסת גדרים וסייגים, יצדק וידבר אמת. הוא יוכל לבסס דבריו על מציאות עגומה ומעוררת דאגה. ואילו מי שיבוא לעומתו לספר על התבצרותו של מרכז תורה גדול במדינת ישראל, על גופר מתקרב, על תופעה של שבים ליהדות-אמת, על בתי-כנסת ההופכים למרכזי לימוד, על אלפי אקדמאים שומרי מצוות — יצדק אף הוא, כי גם דבריו נכונים ואמיתיים הם.

יש מקום רב לביקורת, אולם נשאר מקום לתקוות

חוברת ל"א, ישיבה ש"ב
— סקירת שר הדתות על פעולות משרדו (רפאל) —

הרבני. ברמת-גן, בחולון, בחדרה ובגבעתיים אין רבני עיר כי אם ראשי לשכות הרבנות, והרשויות המקומיות מסתפקות בינתיים בהסדר זמני זה. אין ספק שניקק בהמשך הזמן גם בשאלות אלה.

רבני השכונות הגדולות במקומות הגדולים ממלאים את תפקידם בשכונותיהם ולרוב מוטלים עליהם גם תפקידים חלקיים, בלשכת הרבנות המקומית, כראשי מחלקות, כיושבי-ראש ועדות או כאחראיים לתחומי פעולה מוגדרים. רוב רבני השכונות הם צעירים לימים, ולרבים מהם מובטח עתיד מזהיר ברבנות. תרומתם לגיהול החיים רבה ביותר, בייחוד בשטח הרבצת תורה ובפעיית לוח רחנית ענפה בקרב עולים חדשים. בשנה האחרונה נתמנו בערים כעשרים רבני שכונות. לפי המידע שבידינו נחוצים בכל ערי הארץ לפחות מאה רבני שכונות נוספים, ומינים מתעכב בשל מגבלות תקציביות. מועדים מתאימים לתפקידים אלה, בעלי רמה תורנית גבוהה ובעלי סגולות אישיות הולמות, צמחו לנו בישיבות הגדולות שלנו. באחרונה חל מיפנה לטובה בקרב בוגרי הישיבות המוכשרים. בניגוד לעבר רבים מהם נכונים עתה להיכנס לעול הרבנות. רבני שכונות נבחרים בדרך כלל על-פי מכרזים לאחר שקיבלו כושר מאת הרבנות הראשית לישראל.

באחרונה הולך ומשתרש בארצנו המנהג שבתי-כנסת גדולים, מרכזיים, ממנים לעצמם רבנים. שכן הרבנים משתלם מקפות המתפללים המכסים, בדרך כלל, את כל הוצאות בית-הכנסת, לעתים בתמיכה חלקית קטנה של המועצה הדתית. תפקידם של רבנים אלה לשאת דרושת לפני המתפללים, לקיים שיעורי תורה למבוגרים ולנוער ולעתים גם לנשים, לארגן חגיגות דתיות, לקיים קשר אישי עם חברי בית-הכנסת, להתעניין בחינוך ילדיהם ולשמש להם יועץ ומדריך לפי הצורך. הרב הופך את בית-הכנסת, למרכז קהילתי, ולענינו קהילה הדתית המופתית המאורגנת בבית-הכנסת בארצות-הברית. לעת-עתה רק בתי-הכנסת המבוססים מסוגלים למנות לעצמם רבנים. אולם דוגמה מוצלחת זו הופכת עם הזמן למטרה כללית, שבתי-כנסת רבים רוצים ושאפים להשיגה.

רבים מקרב כ-440 הרבנים בערים ובישובים נודקו לאורך ימים, ולא כולם מסוגלים לספק את הצרכים הרוחניים של הדור הצעיר. עם כל זאת הם זוכים ליהס של כבוד והערכה בקהילותיהם, כי הם שהביאו עמם מורשת אבותיהם מגלויותיהם ומתאמצים להנחילה גם לבנים ולבני בנים. אולם גם הפיצול העדתי אינו מונע מעליית משמרת חדשה לכהונת הרבנות, כי בקרב כל העדות רבים כיום הצעירים הלומדים בישיבות ומתחנכים על ברכי התורה, מוסד הרבנות הוא כיום מוסד מכובד, והוא נמצא בתהליך של עלייה מתמדת מבחינות רבות. יהיו לנו, בעזרת-השם, רבנים גדולים בתורה ראשי-שמיים מובהקים ואישי מידות תרומיות.

איני יכול לסיים פרק זה בלי להביע את צערי על משכורתם הזעומה של הרבנים בכלל, ובעיקר של רבני הישובים. הרכבתי ועדה מקצועית מיוחדת, שבדקה נושא זה בדקה יסודית ורב-צדדית והמליצה על שורה של תיקונים. על אף מצוקת השעה לא נוכל להתעלם מן העול הנגרם לרבנים. בקרוב אפתח בהתייעצויות עם שר האוצר ועוזריו על הדרכים לשיפור מצבם של הרבנים. הצבתי לעצמי נושא זה כאחד הנושאים הדחופים ביותר לטיפול בשבועות הקרובים. אין לי ספק שכשם שמצאנו

שהם משגיחים בהם על-ידי קבלת השכר מן המועצה הדתית.

לרגל המצוקה הכספית שנתונות בה באחרונה הרשויות המקומיות יש שגרונן וקיצוצים מופעל בראש ובראשונה בתקציבים אלה, וכמעט בשום מקום לא ראינו בשנים האחרונות שאחוז הגידול של תקציב המועצות הדתיות ידביק את אחוז הגידול של התקציב הכללי ברשויות המקומיות. לכן לא רק שאין שיפור בשירותים הדתיים, אלא אף נדרשים מאמצים רבים כדי למנוע ירידה והתדרדרות, שכן העובדים נמוך יותר והמבנים שהמועצות הדתיות משוכנות בהם בחלק ניכר של המקומות ממש מעוררים חמלה דאגה. הצעת תיקון מס' 2 לחוק שירותי הדת היהודיים, תשל"ה, שהבאנו לקריאה ראשונה, לאחר שתאושר סופית וההסכם הקיבוצי לעובדי המועצות הדתיות שנחתם השנה יתקנו במידת-מה את מצבם של עובדי המועצות הדתיות, שמספרם הגיע השנה לכדי 2,600.

חבר המועצות הדתיות יום הקמת חברה למימון, שתוכל להקל על המועצות הדתיות בביצוע תפקידן. אני מתייחס בחיוב לרעיון זה, וכבר פתחתי בבירורים עם האוצר ועם מרכז השלטון המקומי בנושא זה.

נתרכזו אצלנו כמה וכמה רעיונות ותכניות לתיקון המצב, ונתקלנו במגבלות תקציביות. עד יעבור זעם המגבלות ונפרוץ מסגרות תקציביות, נבקש בינתיים דרכים פנימיות לשיפורים מינהליים, ככל האפשר.

חברי הכנסת, רבני הארץ, בערים וביתר הישובים, בנוסף על תפקידיהם הרשמיים כפוסקי הלכות, כרושמי גישושים ומסדרי קידושין וכאחראים לשירותי הדת משמשים במקומותיהם כמנהיגים רוחניים. בית-הרב מהווה מוקד לפעילות ציבורית תוססת במשך כל שעות היום. כאן כתובתו של כל נצרך חקוק לעזרה ולעצה טובה, ומכאן יוצאות יוזמות לפעילי חסד וצדקה. הרב נושא דרושתי ומוגיד שיעוריו לפני הציבור ומפעיל גם אחריהם בהרבצת תורה. החינוך התורני עומד במרכז דאגותיו, והוא מוצא דרכים להשפיע בבתי-ספר, בבתי-אולפנא ובבתי-יודע.

רבה של עיר גדולה מכוון ומדריך את רבני השכונות בפעולתם, ואילו על רבו של ישוב קטן מוטל העול כולו ואין דלת ביתו נסגרת אף לא לשעה קלה ביום בפני הבאים להשתפו בדאגותיהם האישיות. בשנים האחרונות זכינו למשמרת חדשה של רבנים צעירים, מגידולי הארץ והניכני ישיבותיה, המטיבים להבין את לשון הדור הצעיר ובעיותיו. התקנות החדשות שהתקנו השנה יתרמו, לא ספק, לעלייה נוספת ברמת הרבנות, לריענון דמותה ולשיפור תודמתה. על-פי התקנות החדשות נבחרו השנה 11 רבני ערים: חיפה, פתח-תקווה, טבריה, ראשון-לציון, לוד, רמלה, עפולה, נס-ציונה וגני-תקווה. כן נבחרו רבנים חדשים בכמה מושבים. הגהגנו תפקיד של רב נודד, המרכז מספר ישובים קטנים סמוכים, והשנה מינינו רב נודד צעיר לישובי בקעת-הירדן. עם השלמת כינונו של המועצות הדתיות החדשות נדאג לבחירת הרבנים במקומות הפנויים עדיין, בראש ובראשונה — בירושלים, שפנויות בה שתי המשרות של הרב האשכנזי והרב הספרדי זה שנים מספר, ובבתיים, שנתסנה בה מקומו של הרב הספרדי עם בחירתו כרב ראשי בחיפה. בפתח-תקווה מתעכבת הבחירה של הרב האשכנזי לרגל בירור טענות חזקה לפני בית-הדין

על התרת עגונות, וכמה עוצמת רוחנית השקיעו בנושא אנושי גדול זה. בתי-הדין שלנו ממשיכים במסורת מפוארת זו ביוזמות מתחדשות לבקרים. בימינו ובתנאינו ייתכן שהנושא הוא אפילו מסובך יותר. לאלה שבעיה זו אינה נהירה להם אעיר כי המדובר על נשים שבעליהן עזבו אותן, לארצות שונות, ומסרבים להיענות לדרישות נשותיהן לגרש אותן, או שלא ידוע מקום הימצאם. "עגונות" הן גם נשים שעלו לארץ ועזבו את בעליהן בארצות שקשה התקשורת אתן, כגון ארצות ערב והארצות הקומוניסטיות.

במשך השנים מקום המדינה טיפלו בתי-הדין בארץ בכ-2,500 מקרים של עגונות מסוג זה. בתי-הדין והנהלת בתי-הדין משקיעים מאמצים רבים לאתר את הבעלים, להביאם להסכמתם לשחרר את נשותיהם או לשוואליון ולמשפחתיהם.

למטרה זו אנו עומדים בקשר עם בתי-הדין בארצות שונות, עם רבני הקהילות, הקונסוליות הישראליות, השלטונות, אישים שונים וכו'. חילופי המכתבים בנושא זה מגיעים לאלפים רבים, ולעתים אף נשלחים על-ידינו שלוחים לחוץ-לארץ.

במקרים לא מעטים אנו מסייעים לנשים העגונות לנסוע בעצמן למקומות מגורי הבעלים כדי לקבל גט או לקבל חליצה מיבמיהן, ויש אשר משרדנו משתתף בהוצאות ומגייס עזרה ממקורות אחרים.

כמעט בכל המקרים הצלחנו לפתור את בעיית העיגון, אם כי לעתים אחר מאמצים של שנים. ניתן לחבר ספר שלם שיכיל סיפורים מופלאים על הבידוש אחרי המעגנים והנעדרים, על הדיפות אחריהם בכל ארצות תבל, על המגעים עם גופים שונים, על האמצעים שננקטו, על הליכי המשא-ומתן המסובכים — עד שהשיגו את המבוקש.

הבה נראה דוגמה, אחת מרבות: ימאי אחד, שעבד באניה ישראלית, ערק ממנה בהגיעה לארצות-הברית, ולא נודע מקום הימצאו. לאחר חיפושים רבים הודיעו מן האינטרפול שהוא גורש מארצות-הברית לקופנהאגן ושם נהרג. חקרנו בתכרה-קדישא בקופנהאגן אם אמנם נקבר אדם בשם כזה, והשיבו עבר לחליצה. הואיל וגדע לנו שהנ"ל שינה את שמו, כנראה לשם נכרי, חקרו גם במוסד הקבורה של הנוצרים. גם הם לא ידעו דבר. התחלנו לחפש בבנקות הגבולות במדינות שונות: גרמניה, שווייץ, אנגליה, ובחברות ספנות בארצות-הברית, נות, עד שנודע כי האיש עבר מדנמארק לאנגליה, ומאנגליה לגרמניה, וישב בה כשנתיים; לאחר מכן עבר לאוסטראליה. אמנם שם גילו אותו, התקשרו אותו והצליחו לשכנעו לשלוח גט לאשתו.

בדרך סתרים הצליחו להשיג גיטין לעגונות אשר בעליהן נשארו בארצות ערביות מסוימות. כאן נעזרו על-ידי גורמים בין-לאומיים.

תוך טיפול וצבירת נסיון הוברר שאצל חלק מעגונות מברית-המועצות, מאזורים המקיימים אורח חיים דתי, היו נישואין כדת ומשה וישראל ואילו הגירושין לא היו כדין. לאחר מאמצים מרובים בעזרת בני משפחת העולים בארץ ורבנים מן התפוצות סדרו כתבי הרשאות "כתבו ותנו" ברוב המקרים הללו ויתנו להם גיטין בארץ.

כיום יש בטיפול בתי-הדין כ-200 תיקים מסוג זה. לצערנו נשאר עוד מספר מועט של עגונות שפתרון

תיקן למעמדם של עובדי המועצות הדתיות כן תימצא דרך לפתרון שאלה זו, לכבוד הרבנים וחיוק מעמדם בקהילה וב עם.

במתכוון לא הזכרתי במסגרת זו את הרבנות הראשית לישראל, שלצערי נקלעה למצב שאין בידי כרגע הצעה לפתרון. אנו מעיינים, תוך תשומת-לב יתירה, בשורה של הצעות לתיקונים חוקיים, שכוונתם האחת היא המשך העבודה הסדירה גם באותם שטחים שהיא קשורה בהם, לפי החוק, בהסכמת שני הרבנים הראשיים. גם בכך אין צעדינו חפזים, כי מתבקש שיקול-דעת וכובד-ראש.

בשאלות הרבנות מטפלת במשרדנו המחלקה לרבנות, שעברה אף היא ריאורגניזציה בשנה האחרונה. המחלקה מקיימת קשרים סדירים עם ציבור הרבנים וכן מסייעת בידיהם לפתור את בעיותיהם המיוחדות. היא דואגת להנהגת צורות טיפול אחדות בעניינים הפורמאליים והמשפטיים ומכנסת מדי פעם התייעצויות ארציות או אזוריות בשאלות משותפות. המחלקה מקיימת קשרים הדוקים עם יתר משרדי הממשלה ומוסדות ציבור, היא עוזרת בחיפוש אחר מועמדים רבנים מתאימים ומסייעת לרבנים-עולים להיקלט בתפקידים. משנתגלו תקלות כלשהן בסדרי רישום הנישואין הכינה ועדה מיוחדת הנחיות חדשות לביצוע רישום מרכזי על-ידי המחלקה, בתיאום עם הרבנות הראשית ולפי חוות דעתו של היועץ המשפטי לממשלה. יש לי יסוד לקוות שהסדרים החדשים יהיו ללא דופי, לשביעות רצונם של כל חוגי הציבור.

מאז דיברנו כאן על פעולתם של בתי-הדין הרבניים ועל העומס הרב המוטל עליהם נתמנו 11 דיינים חדשים, ו-10 מהם השתלבו יפה בעבודת בתי-הדין. עשרה אלה, שבאו במקום דיינים שנפטרו או שפרשו לגימלאות, תורמים את תרומתם הנאה לייעול העבודה ולחיסול הפיגור בתיקים הרבים שנצטברו. בשל מגבלות תקציביות לא ביצעתי עדיין את תכניתי להקים בית-דין נוסף בבניהל כדי להקטין את העומס על בתי-הדין בחיפה ובתל-אביב, אולם זוהי מטרתנו הקרובה בתחום זה.

מועצת הרבנות הראשית עומדת להפעיל בקרוב את ועדת הבחירות כדי לאפשר למספר נוסף של מועמדים לעמוד בבחירות לקראת המינויים החדשים, עם פרישתם הקרובה של דיינים מספר לגימלאות.

אני מודע לביקורת הנמתחת על בתי-הדין, לעתים ביקורת מוצדקת, בייחוד על מקרים של סחבת, דחיות דיונים ממושכים. בנוסף על הקשיים המרובים שבחו"מר השפיטה, הנוגע רובו ככולו לחיי משפחות ולגורלן, הגורמים להתלבטויות והיסוסים תוך "יראת ההוראה", קיימים גם טעמים אובייקטיביים חיצוניים המכבידים על מהלכי העבודה התקינה. במקומות שני המבנים מרווים חים יותר, המשרדים מסודרים וההרכבים קבועים ומלאים, התלונות והטענות הן מעטות, מינימאליות.

כבר נזדמן לי להגיד לפניכם את שבחם של דייני ישראל. לא אחזור על כך. הפעם אגלה טפח מתחום מוצנע בפעולת בתי-הדין הנהגת בתי-הדין שליד משרד הדתות. כנסת נכבדה, יגיעות רבות התייעצו גדולי ישראל בכל הדורות על שחרור נשים יהודיות מכבלי עיגונן. ספרות "השאלות והתשובות" שלנו מלאה מאות דוגמאות באיו מידה מסרו את נפשם גדולינו האמיתיים

כאן בקרב יהודים, על הפצת ספרים ועלונים, על פעולות בידור מאורגנות. מה שחמור יותר הוא הפעולה בשכבות ציבור נחשלות על-ידי הושת עזרה מפתה למקרים סוציאליים, אירגון קייטנות לילדים, שליחי המיסיון מצאים את קרבתיהם בין העולים החדשים ומצליחים לחדור למעונות קליטה. האירגונים המיסיוניים השונים, שלרשותם קופות וקרנות עשירות, מוסיפים לרכוש נכסים, מבנים וקרקות בהסוואות שונות, בייחוד במושבות הוותיקות. הידיעות הרבות על היקף הפעולה ומידת הצלחתה הן ממש מחרידות. רבים המתפתים, המנסים ונמשכים, בתוכם חיילים וסטודנטים, מהם הנעורים על-ידי בירידתם מן הארץ. מעטים בידינו האמצעים להתגונן נגד פעולות סתר ומעשי מחתרת אלה. בעוד אין חוק האוסר בארצנו פעולות מיסיונריות, אפילו שריות רק פעולות-מגע מצדנו. ננקטים צעדי שתדלנות ומתנדבים בעלי נפש עוסקים בהסברה ושיכנוע. באמצעות "קרן ילדנו" נעשית פעולה חשובה, אבל בלתי מספקת. מועדוני "תקוותנו" בשכונות העוני הם חיוניים, אולם אין הם פותרים את הבעיה. כדי להתמודד עמה כראוי, עם סיכוי כלשהו, נדרשים אמצעים ממלכתיים גדולים, שאינם ברשות משרדנו.

הזכרנו את העתירה של משפחת האצ"נס. מן הראוי להעתיק מתוך פסק-הדין מדבריו הנכונים של כבוד השופט צבי ברנזון, האומר שם בין היתר: "כיוון שהגורם בא מדת אחרת, אין לראותו כגר-צדק אמיתי אלא אם באמת ובתמים זנח את עיקרי אמונתו הקודמת ובלב שלם רתם את עצמו בעולה של תורה. עולה של תורה פירושו דיני התורה כולה, כפי שפורשו והוהגו ביהדות במרוצת הדורות." דברים נכונים אלה, אם אינם עניין ישיר לנושאנו הפעם, הרי חשיבותם רבה לנושא שאנו דנים בו ועוד נדון בו רבות.

בתחום הלא-יהודי אתעכב בסוף דברי בקצרה על הגעשה במגור המוסלמי. ללא כל קשר עם האירועים וההסתתרות האחרונות באוכלוסייה הערבית הגעת לידי מסקנה, תוך עיסוק בשאלות הדת בתוכה ומגעי עיני אנשי הכהונות הדתיות, כי לא נעשה די לחיזוק הרגשות הדתיים ועידוד החיים הדתיים בקרב ציבור זה. במיוחד אמורים הדברים לגבי הדור הצעיר, שבלי שניתן לו תחליף רוחני חיובי אחר לא נשמר מסגרות הדתית המסורתית. משרד הדתות שוקד להעלות את רמת השיירות הדתיים המוסלמיים ורמת המשמשים בקודש, כאשר השאיפה היא ליצור תנאים אשר יאפשרו ליותר ויותר צעירים להשתלב בשירות הדתי.

הדרך להשיג זאת היא על-ידי עידוד לימודי הדת והכשרת מורי דת. מניתי שתי ועדות — האחת לבדיקת האפשרות להקמת מדרשה מוסלמית, והשנייה לבדיקת אפשרות הקמת ועדים דתיים למוסלמים. הוועדה הראשונה הגישה את מסקנותיה ובין היתר המליצה לחזק את המגמה הדתית הקיימת במדרשה למורים ערבים בהדרגה, באופן שבוגרי מגמה זו יוכלו גם לכהן כאימאמים במסגדים וכדומה. עתה נבדקת האפשרות להוסיף שנה שלישית למתמחים בלימוד הדת במדרשה זו. משרד הדתות סייע השנה בהענקת מילגות לתלמידי מוסלמים, המבקשים ללמוד במכללה הדתית בחברון ובמגמה הדתית בהדרגה. אני רוצה בחיוב רב את ההצעה המתגבשת במשרד החינוך להכיר בלימודי האיסלאם כמקצוע מוכר בבחינות הבגרות לתלמידים ערבים, ואני מקווה שלימודי האיסלאם יוכרו גם כנושא חובה.

בעייתן מסובך מאוד ונתקל בקשיים מרובים, אולם לא אמרנו גורש. מטעם הנהלת בתי-הדין פועל אדם מיוחד, שהתמחה לכך ועוסק בעיקר במקרים אלו בהצלחה רבה. בראש הפעולה מטעם הנהלת בתי-הדין עומד איש שקנה מומחיות רבה בתחום זה והוא עוסק בה תוך אהבת הבריות ומסירות רבה.

הטיפול בשאלת העגונות אינו הנושא היחיד המתייב את פעילותו של משרד הדתות בתפוצות ישראל. היחידה הקטנה ליהדות הגולה הפועלת במשרדנו מוצפת פניות מקהילות רחוקות, קטנות בעיקר, ומאיר-גונים יהודיים, קהילתיים ורבניים, בכל חלקי תבל בבקשת עצה, עזרה והדרכה. הם גורעים בנו בבואם לבחור או למנות לעצמם רבנים ומדריכים רוחניים, להמין תשמישי קדושה או אף לארגן את חגיגותיהם המשפחתיות בארץ. הורים מבקשים את המלצתנו לאילו ישיבות כאן לשלח את בניהם. עלון משרדנו על החיים הדתיים בישראל נשלח למאות רבנים בקהילות השונות.

פיתחנו קשרים עם בתי-כנסת רבים בארצות-הברית של אמריקה ובארצות אירופה שונות, שסייעו לנו להקל את מצוקת ספרי-התורה בבתי-הכנסת בארץ. ממקורות אלה נתקבלו כבר מאות רבות של ספרי-תורה, והמפעל עדיין בעיצומו. במשרד מתבררת עתה תכנית חדשה של אימוץ בתי-כנסת, בייחוד בישובי ספר ובשכונות עוליים, על-ידי בתי-כנסת בחוץ-לארץ לקשר הדדי ולסייע לשם ביצוע פעולה זו וכן פעולות נוספות, שהן בתחום עיסוקנו, עלינו להפוך את היחידה למחלקה ולציידה בכלי ביצוע הולמים.

מתברר שבהעדר שירותים דתיים מאורגנים בקהילות הקטנות והמרוחקות תהליך הטמיעה הוא מואץ ביותר. ד"ר דה-לא-פרגולה, מן המכון ליהדות זמננו בפאקולטה למדעי הרוח באוניברסיטה העברית בירושלים, מצביע במחקרו "הפרספקטיבות הדמוגרפיות של גישואין מעורבים בעולם", העומד להתפרסם בשנתון 1976 של "האנציקלופדיה יודאיקה", על המספר המדהים של 60% גישואין תערובת בין יהודי גרמניה, אוסטריה, שווייץ, הולנד ודנמרק. גם באיטליה האתון איננו רחוק מזה, ואילו בארגנטינה ובברזיל הוא מגיע ל-45%. אכן מה יישאר מבני-עמנו שם, אם לא יודרו לבוא לכאן בעוד מועד?

הנסיון מוכיח שגם פעולות קטנות מסייעות בלבום את ההידרדרות במידה מסוימת. אור מועט דוחה הרבה מהחושך. מדריכים דתיים וכלי קודש מסוגלים לתרום רבות. למדנו זאת מהפעולות הצנועות של לשכת הקהילה של ההסתדרות הציונית. אין זה מתפקידנו הישיר ולא מיכלתנו להרחיב פעילות זו, אולם לא נוכל לעמוד מנגד ולא להיענות לפחות לפניות הרבות המתקבלות אצלנו.

חברי הכנסת, אני יכול שלא להעלות לפניכם שאלה מטרידה ומדאיגה, היא שאלת הפעילות של המיסיון בארצנו. הציבור הרחב נתקל בשאלה זו רק תוך קריאה מקרית בעתון או אירוע יוצא דופן. באחרונה קראנו כולנו על העתירה של משפחת מיסיונרים האצ"נס, שנתבררה לפני בית-המשפט העליון, ועל תעלוליה שנחגלו אגב בירור. למשרדנו זורם באופן בלתי-פוסק שפע של חומר על פעילות מיסיונרית ענפה ואינטנסיבית בכל חוגי החברה הישראלית. הדינים וההתשובות הבדוקים מוסרים על "חוגים רעיוניים" הפועלים באמצעות עים רבים ובתקציבים גדולים להתחרות רעיונות הנצרות

זול. אולם לא כל מי שיכול לתרום לכך עושה את אשר בכוחו, ותודעה זו חייבת להיות נחלת כל אזרחי ישראל. גם השנה השתתפנו בהקמת מסגדים חדשים ובשיפוץ מסגדים של מסגדים ישנים. השנה מתוכננים להקמה מסגדים חדשים בשורה של כפרים אחרים. כן בוצעו תיקונים שונים בחלק מבתי הקברות.

לאחר שמינינו בשנה האחרונה 3 קאדים חדשים, משמשים היום 6 קאדים: 2 קאדים מכהנים קבע בבית הדין השרעי לעירעורים, שמקום מושבו נקבע בירושלים, 4 קאדים אזוריים ביפו, עכו, חיפה וטייבה. אחד הקאדים האזוריים יישב, לפי הצורך, בבית הדין האזורי בבאר-שבע.

העלינו הפעם שאלות מעטות. משרדנו עמוס עיסוקים בתחומים רבים ושונים, וגשוב אליהם בבוא מועד, בעזר והשם.

1. דיון

אני מרשה לעצמי לפקפק באמיתות המספרים הללו. חוששני שאם תיעשה פעם בדיקה אובייקטיבית ובלתי-מושחתת של אוכלוסיית בתי המדרש, הישיבות והכריזות ללים נמצא כי, למעט ישיבות ההסדר, המספרים הם מאוד גוגזמים וקיימים בעיקר לצורך התמיכה הכספית המתקבלת. מתי איפוא נערכה בפעם האחרונה ספירה מדויקת של מספרי בני הישיבות? על סמך מה מודיע לנו השר הממונה כי בישיבות הגבוהות, למשל, 8,355 תלמידים, ובישיבות הקטנות — 2,170 תלמידים? בדרך כלל ראשי הישיבות מוסרים את מספרי תלמידיהם, ודבריהם מתקבלים כתורה מסיני.

חלק מירבי של אותן ישיבות מקבל, בנוסף על התמיכה מן המדינה, תמיכות רבות אחרות ממקורות אחרים. האם יודע שר הדתות על אותם מקורות ועל סכומי התמיכה? או, בכלל, האם מודע משרד הדתות לתקציבי הישיבות, האם הם פועלים בכלל לפי תקציב בים מסודרים מאושרים, מי הם מכיני התקציבים הללו ולפי אילו קאטגוריות והנחיות מעובדים תקציבים אלה? מדובר כאן, אדוני היושב-ראש, במסודות ציבוריים המקבלים תמיכה מאסיבית, מקופת המדינה, ומאידך גיסא אין כל פיקוח ציבורי על אותן ישיבות, הנהלותיהן או על הגורמים העושים בהן כבתוך שלהם.

בשנתיים האחרונות, מאז כניסתי של ד"ר רפאל לתפקידו כשר הדתות, חל שינוי משמעותי ביותר ביחס משרד הדתות לאותן ישיבות, שעדיין רואות את עצמן, לצערנו הרב, לא דיוקה כחלק אינטגרלי של מדינת ישראל. ידוע לי, למשל, ואני אומר זאת על סמך דברים שנמסרו לי —

אברהם ורדיגר (חזית דתית תורתית):
כל הכבוד לשר הדתות.

גדעון פת (הליכוד):

אם זוהי מחמאה — אוי ואבוי.

— אני אומר, על סמך מה שנמסר לי, שהוא הכניס שינוי ביחס משרדו לכוללים — בניגוד למה שהיה קיים בימי קודמיו במשרד הדתות. אולם עכשיו פאטורנה הגדול של תלמידי הכוללים הוא שר הדתות הנוכחי; כמובן, מבלי לשכוח שרבים מתלמידי הכוללים הם חברי הסתדרות הפועל המזרחי, וזאת לצורך שירותים שהם מקבלים בקופת-החולים —

בעיית הבעיות בעניין החינוך הדתי המוסלמי הוא בעיני מספר מספיק של מורי דת בעלי רמה אדקמית ודתית. נדמה לי כי אם ייווצרו התנאים המתאימים בשירות זה יימשכו אליו רבים.

הוועדה השנייה, שכפי שנמסר לי, תגיש את המלצותיה בעוד שבועות מספר, בודקת את המסגרת המתאימה למתן שירותי הדת למוסלמים במדינה ומחפשת פתרון למעמד אנשי השירותים הדתיים, אשר חלקם מקופחים, לדעתי, מבחינת שכרם ומעמדם.

נושא אחר שאנו נזקקים לו לפעמים הוא עניין השמירה על המקומות המקודשים לעדות השונות, ואצל המוסלמים הכוונה היא, כמובן, למסגדים ולבתי-קברות שהיו בשימוש בעבר, בדרך כלל גשורים מקומות כאלה על הצד הטוב ביותר, ומשרד הדתות עושה כאן את אשר ביכולתו, במסגרת המדיניות שאנו נוקטים, להגן על המקומות המקודשים לכל הדתות מפני חילול וזיל.

היו"ר ש. ז. אברמוב:

אנו פותחים בדיון. רשות הדיבור לראשון המשתתף פים בדיון, חברי הכנסת פת, ואחריו לחברי הכנסת אבו רביעה.

גדעון פת (הליכוד):

אדוני היושב-ראש, כנסת נכבדה, תקציב משרד הדתות לשנת הכספים 1976/77 מסתכם ב־155,785,000 לירות — גידול ב־53,445,000 לירות בהשוואה לתקציב 1975/76, המהווה באחוזים גידול של יותר מ־50%.

מי שמעיין בתקציב המוצע ועוקב אחרי פעילות משרד הדתות בכל ימות השנה מתקשה להבין את הפער המתגלה הן בין הסכומים שתפחו בשנתיים האחרונות לבין הפעילות השוטפת של משרד הדתות והן בין תקציב משרד הדתות, שהוא משרד אחד ממשרדי הממשלה, לבין המדיניות המוצהרת של הממשלה על קיצוצים, הידוק תגורה וכו'.

במשרדי ממשלה אחרים, דוגמת משרד החינוך והתרבות או משרד הבריאות או משרד הסעד או משרד המשטרה, ישבה צמרת המשרדים על המדוכה כיצד לקצץ בהוצאות, בתמיכות ובסעיפי התקציב; במשרד הדתות ישבו על המדוכה — למי להוסיף וכמה. כך, למשל, בסעיף הלכה, מחקר ולימוד תורני תפח התקציב מ־25,067 לירות ל־68,390 לירות. זה הוא, אדוני היושב-ראש, הסעיף החביב ביותר על שר הדתות, כי באמצעות סעיף זה הפך משרד הדתות בשנתיים האחרונות ממשרד מפד"ל למשרדה של סיעת רפאל במפד"ל.

הסתום בסעיף זה רב על הגלוי. בשנת 1973/74, למשל, תמיכה בישיבות רגילות הסתכמה ב־6,971,279 לירות; בשנת 1974/75, מתוך אהבה עזה למספרים עגוליים, עלה הסכום בסעיף קטן זה ל־10,000,000 לירות; בשנת 1975/76 ל־20,750,000 לירות, ובשנת 1976/77 ל־28,390,000 לירות.

בשנה החולפת נמסר לנו כי מצויים בארצנו הקדושה 382 מוסדות חינוך דתי, כלומר ישיבות גבוהות, כולל לים, ישיבות-הסדר, אלפנות וישיבות קטנות, ובהם לומדים 24,000 תלמידים. כיום אומרים לנו כי מצויים במדינת ישראל 422 מוסדות כאלה, עם סך-הכל תלמידי דים המסתכם במספר המרשים של 26,000 בני ישיבות.

שלמה לורינץ (חזית דתית תורתית):
אין בכללים חברים של הפועל המזרחי.
גרעון פת (הליכוד):
יש עשרה חברים בסיעה של השר, ואיש איננו פוצה פה ומצפצץ.
אברהם ורדיגר (חזית דתית תורתית):
חברי הסיעה לא התייצבו לדיון.
שלמה לורינץ (חזית דתית תורתית):
זה מגוחך, אם אתה קובע שבכוללים יש חברים של הפועל המזרחי.
גרעון פת (הליכוד):
אולי תשמע את סוף המשפט. למען חברי הכנסת לורינץ אחזור על המשפט. ישמע את סופו ויבין את הדברים.

— מבלי לשכוח — כך אמרתי — שרבים מתלמידי הכוללים הם חברי הסתדרות הפועל המזרחי, וזאת לצורך שירותים שהם מקבלים בקופת-החולים — ולכן הם בעלי זכות בחירה בבחירות הפנימיות במפלג"ל וב"ה הסתדרות הפועל המזרחי. עובדה זו מסבירה את להיטותו של שר הדתות לתמוך בכוללים, דבר שהתבטא בתוצאות הבחירות הפנימיות במפלגתו לפני שנתיים, ושר הדתות בוודאי ציפה לכך שהדבר יתבטא בבחירות הקרובות במפלגתו.

סעיף מעניין אחר הוא סעיף הווי דתי, המסתכם השנה ב-1,280,000 לירות. בשנת התקציב 1973/74 היו בסעיף זה 511,000 לירות; בסעיף זה מצויות 700,000 לירות המיועדות לנושא המופיע תחת הכותרת יהדות לעם, ובסעיף אחר גנוסף אנו מוצאים "תמיכה בשיערי רים תורניים" בסכום של 1,400,000 לירות. כבר בשנים שעברו תבענו לדעת כיצד מופעל תקציב זה.

בחלקו הגדול מוצא סכום זה לצורך תוספת הכנסה לרבנים במקומות ישוב שונים במדינה. אין עיני צרה ברבני אותם ישובים, אולם מעניין לדעת כיצד נבחרים אותם רבנים הנותנים שיעורים תורניים, או כיצד נבחרות אותן קבוצות הנכללות בסעיף התמיכה במסגרת הווי דתי או אירועי הווי דתי. מדוע, למשל, צריך משלם המסים לשאת בהוצאה על קיום מועדון מוצאי-שבת, מועדון "עציון" — במלון "פאל" בתל-אביב; או על קיום כנסי סוף שבוע, במלון "הוילינגד" או מלון "שלום" בירושלים, לקבוצות עדתיות שונות, שלא על חשבון המשתתפים אלא על חשבון המדינה?

בסעיף אחר, הנקרא תמיכה באברכי כוללים, אנו מוצאים השנה 2,300,000 לירות; בשנת 1973/74 הסכום שעמד בסעיף זה היה 139,650 לירות בלבד, ובשנת 1974/75 200,000 לירות. אמנם הלירה ירדה בערכה, אבל כיצד קרה שבשנה אחת גדל סעיף זה פי אחת-עשרה, כאמור ל-2,300,000 לירות? הסיבה לכך, לי על כל פנים, ברורה והיא קשורה גם ליחסים המיוחדים והאלקטוראליים הפנים-מפלגתיים ששר הדתות קושר עם ציבור תלמידי הכוללים. השאלה היא — מדוע על חשבון המדינה ועל חשבון משלם המסים?

סעיף תקציבי אחר, החביב על שר הדתות, קשור למה שנקרא תמיכה במכונים תורניים. בספר התקציב מופיע השנה סכום גלובאלי המסתכם בסך 5,712,000 לירות. אולם בתקנות התקציב אנו מוצאים פירוט התמיכה. התמיכה למוסדות מספר גדלה ותפחה מאז

בסוף החוברת מספר לנו כבוד השר על איווה סקר דעת-קהל שעשה משרדו, במימון רב בוודאי. בסקר נשאלו הנשאלים שאלות אובייקטיביות, כביכול, כמו למשל "האם צריך או לא צריך, לדעתך, לחקק חוק שיעניש כל חנות או מסעדה המוכרת מצרך לא כשר בתור כשר?"

על שאלות מסוג זה, כמובן, מקבלים את התשובות הרצויות. מעניין היה לראות את התוצאות אילו בסקר שכזה היה נשאל האזרח, למשל ורק למשל, "מה הן התכונות שלדעתך הן הכרחיות לאדם העומד בראש משרד הדתות, והאם תכונות אלו מצויות אצל השר

בסעיף תמיכות במכונים תורניים. בספר התקציב מופיע השנה סכום גלובאלי המסתכם בסך 5,712,000 לירות. אולם בתקנות התקציב אנו מוצאים פירוט התמיכה. התמיכה למוסדות מספר גדלה ותפחה מאז

בסעיפי התקציב המצומצם של משרד הדתות, לא אעשה זאת רק לשם שיווי-משקל אלא בעיקר כדי לקיים את הצו המחייב לפרסם את עושה המצווה ולשבח את המבצע דבר טוב. ועליאף זאת אגלה רק מקצת מן המקצת מן הדברים הטובים והערכים, ערכי הנצח, שמשרד הדתות מקדיש להם את מרצו, כוחו וכשרו.

לפני כן אציין שהתקציב של משרד הדתות, המגיע בשנה זו ל-152 מיליון לירות, מהווה רק חמישית אחת מאחוז אחד של תקציב המדינה, שהוא 85,4 מיליארד לירות. ואם נחשב את הסעיפים החיוניים המצאיים את מקומם בתקציבו של משרד הדתות, הרי משתקפת לעינינו העובדה איך נזרקות בראש וראשונה התפילין והטלית לתוך מעמקי הים בעת סערה, בשעה שהמשא הכבד, בעל המשקל, נשאר בספינה. וגם על כבשת הרש הזאת רבה הטרוניה וגדולה התרעומת, ללא הצדקה, ואני דוחה אותן האחריות ובמספון בקי.

כי משרד הדתות שוקד על ביצוע תפקידיו האומיים ניסטראטיביים והערכיים הנוגעים לשירותי הדת וצר"כיה, והוא מעצב על-ידי כך את דמות המדינה ושומר על צביגונה הרוחני והמקורי.

אדוני היושב-ראש, מתוך הכרה ברורה כי "אין לנו שיוור רק התורה הזאת" עושה משרד הדתות כל מאמץ בפעולותיו לתת למשך נאמן לעברם העשיר של עמנו ומדינתנו, ולבנות את החיים הציבוריים במדינה מתוך זיקה לתורת ישראל ומסורתה, ולכן דעתו נתונה להקיף את כל צרכי הדת בכל חלקי המדינה — בעיר ובכפר, במושב ובקיבוץ, ברבנות ובמועצות הדתיות, בבתי-הדין ובבתי-הכנסת, בישיבות ובמוסדות התורה, במקומות הקדושים, בישובי עולים ובקרב כל העדות.

עבודתו של משרד הדתות היא איפוא בעלת ערך היסטורי מקודש, הקובעת לדורות, כי גם בשנת ה'28 למדינתנו עדיין ממשיכים אנו להניח את יסודותיה, ולעת כזאת אשרי משרד הדתות העומד על המשמר שגחלת ישראל לא תכבה ונצח-ישראל לא ישקר.

אדוני היושב-ראש, לאור כל זאת מתעוררת השאלה: האם באפשרותו של משרד הדתות לכלכל את העניינים כדבעי ולהקיף את כל השירותים הדתיים במסגרת התקציב הזעום הנקבע לו? הלא ידוע הדבר כי כל תוספת בתקציב משרד הדתות תוכל להקטין בהוצאות בתקציב משרד המשטרה לבניית בתי-כלא וגם מתקציב בים של משרדים אחרים, ואז האוצר לא יפסיד והמדינה ותושביה ירוויחו, כי הרעב לדבר ה' יבוא על סיפוקו.

חברי הכנסת, הנה, למשל, משרד הדתות עושה לחיזוקן של יותר מ-180 מועצות דתיות ורואה לקיומן ולטיפוחן, בהשתתפו בכיסוי שליש מגרעון תקציבו. אך בתקציב משרד הדתות הסעיף של המועצות הדתיות גדל בשנה זו רק ב-1,140,000 לירות, גידול של 3%, בה בשעה שתקציביו של המועצות הדתיות גדלו ב-25%, כפי שגדלו התקציבים בשירותים אחרים.

ברור שלא מתוך שרירות-לב נעשה הדבר, כי הלא כל תשומת-לבו של משרד הדתות נתונה לפתח את השירותים הדתיים ולהגשים בצורה הנאה והטובה ביותר. אך אין הקומוץ משביע את הארץ, וממילא יוצא הסעיף של המועצות הדתיות מקופה ביותר, ואין אני יודע מה תהייה תוצאות השנה הזאת כלפי המועצות הדתיות, הממלאות את תפקידן נאמנה, משרות את

הנוכחיה. אני הייתי מציע לכבוד השר למעט בסקרי דעת-קהל ולחסוך את כספי הציבור.

אדוני היושב-ראש, בכל מה שנאמר על משרד הדתות ועל הדרך שהמשרד מנוהל בה על-ידי המנהיגות הנוכחית שלו — לא נאמר די. משרד זה לא מקצר את הפער הקיים בין יהודים מסורתיים וחילוניים במדינה ואינו תורם לקירוב לבבות ולאחדות האומה. אין זו רק אשמתו של שר הדתות. המערכת הקואליציונית המתירה זאת היא האשמה. משרד הדתות, אדוני היושב-ראש, הוא רק סימפטום קטן ועלוב במערכת העצובה שממשלת ישראל דהיום אחראית לה בכל שטחי החיים.

היור"ר ש. ז. אברמוב:

רשות הדיבור לחברי-הכנסת חמד אבו רביעה, ואחריו לחברי-הכנסת שינמן.

חמאד אבו רביעה (המערך):

אדוני היושב-ראש, חברי כנסת נכבדים, סיירתי ברוב הכפרים הערביים, ובסיורי אלה נפגשתי עם אנשי הדת ואף ביקרתי במקומות התפילה הן של המוסלמים והן של הנוצרים. מקצת מאנשי הדת שנפגשתי אתם אמנם שוחחו אתי על הסיוע הכספי שהם מקבלים ממשרד הדתות, אך הרוב הגדול שבקרבם הביע התמרמרות על תנאי חייו.

על כן, אדוני היושב-ראש, ראיתי חובה לעצמי לגולל לפניכם מצב זה כדי לתבוע משרד הדתות להקציב את הסכומים הדרושים לשינוי מצב זה.

אני תובע: (1) להגדיל את המענק הניתן לאנשי הדת המוסלמים ולאחרים כדי לשפר את תנאי חייהם.

(2) להגדיל את המענקים להקמת מסגדים חדשים בכפרים הגדולים ובכפרים הקטנים שטרם הוקמו בהם מסגדים.

(3) לדאוג לאחזקתם ולנקיונם של המסגדים ושל בתי-העלמין על-ידי העסקת עובדים למטרה זו, משום שההקדשים המוסלמים אינם מנוהלים בידי מוסלמים, ואילו הסכום המוקדש למטרה זו מתוך הכנסות הוואקף אינו מספיק.

(4) שמעתי בסיפוק את הכרות שר הדתות בדבר דאגת משרדו להקים מדרשה להכשרת אנשי דת מוסלמים, כמו אימאמים, דרשנים ועוד. מכל מקום אני תובע להחיש את הקמתו של בית-מדרש זה.

אדוני היושב-ראש, תקוותי איתנה כי משרד הדתות יעשה כל אשר לאל-ידו כדי להיענות לתביעות האמורות.

היור"ר ש. ז. אברמוב:

רשות הדיבור לחברי-הכנסת שינמן, ואחריו לחברי-הכנסת גרוסמן.

פנחס שינמן (חזית דתית לאומית):

אדוני היושב-ראש, כנסת נכבדה, בהתייחסי לסקירתו של שר הדתות על פעולות משרדו רואה אני כבר לפני את ההסתערות מצד כמה חברי כנסת — וחלק ממנה כבר שמענו זה עתה מפי חברי-הכנסת פת — שכל כוונתה היא לגנוח את שר הדתות מתוך צרות-עין להישגי המשרד בהרחבת השירותים הדתיים בזימה הברוכה לפתח ולשכלל את הענפים שמשרד הדתות עוסק בהם. אך אם אעלה על נס את אשר מתבטא

(2) לחוק את מעמדן של המועצות הדתיות ולהגדיר בחוק כגוף משפטי מלא. אמנם עד כה הן מבוקרות על-ידי מבקר המדינה, מבקר העירייה, מבקר משרד הדתות ומבקר מטעם המועצה הדתית, אך אין להן סמכות משפטית לבצע את אשר מקבלות על עצמן.

(3) להחיש את קבלת החוק בדבר גימלאות, מינויים ומשמעת של עובדי המועצות הדתיות, ראשי המועצות הדתיות וסגניהם, לאחר שכבר הועלה החוק על שולחן הכנסת לקריאה ראשונה.

(4) חוק למניעת הונאה לכשרות — לתקנו בוועדה ולהביאו לידי גמר.

(5) הפרצות בשמירת השבת ברשות הרבים הן רבות וקשות מאוד: בתחבורה, בבתי-הקולנוע, בתיירות, במלאכה, במסחר, בתעשייה. יעשה שר הדתות למען חידוש התביעה לחקיקת חוק השבת, אשר לפני שנים היה כבר קרוב לקבלתו. כן גם יש להציע חוק של חמישה ימי עבודה בשבוע כדי למנוע על-ידי כך חילולי שבת.

(6) להרחיב את סמכות בתי-הדין הרבניים.

(7) לעשות שחוק בזיון בית-הדין יחול גם על בית-דין רבני, כלומר שתהיה זכות ענישה למי שאינו מצייט לפסק-דין, כגון מזונות לאשה, אפשרות לראות את הילד על-ידי בן-הזוג השני ועוד.

(8) לעשות נגד המגמה של התערבות בית-הדין, כי עצם הגשת הבג"צ מעכבת פסיקה.

(9) מדי פעם בפעם מקצץ בית-המשפט העליון בסמכויות של בתי-דין הרבניים, כגון: בית-הדין אינו זכאי לקבוע אבהות על ילד אלא עקב דיון משפטי בין בני-הזוג; בית-הדין אינו זכאי לתת היתר גישואין ליהודי הנשוי לגוייה, אף לאחר שנפרדו על-ידי גירושין שלהם.

(10) להשפיע על היועץ המשפטי שישנה את אשר קבע בחוות-הדעת המפורסמת בעניין מעוכבי חיתון, שאין לבית-הדין סמכות לדון בילד על מצבו, היות שאין דנים בו ישירות, וכן שאין לו סמכות לדון על הבוועל וכדומה.

(11) להעניק סמכות שיפוט לרב חוקר גישואין כדי שעדי השקר ייענשו, כפי שנעשה הדבר בחוק עדי שקר לפני בית-משפט.

(12) למנות רבנים בכל שאר המקומות שעדיין לא נתמנו בהם רבנים מקומיים בהתאם לחוק.

(13) להרבות במאמצים לבנות בתי-כנסת ומקווי-אות טהרה חדשים, בערים ובשכונות, וכן לשפץ כראוי את הקיימים, כי הדרישה הראשונה במעלה של הציבור היא בכיוון זה.

אדוני השר, אם את כל אלה הדברים תעשה, ויכולת עמך, וגם כל העם הזה על מקומו יבוא בשלום.

הי"ר ש. ז. אברמוב :

רשות היבור לתברת-הכנסת גרוסמן, ואחריה לתברת-הכנסת ידיד.

חייקה גרוסמן (המערך):

אדוני היושב-ראש, כנסת נכבדה, אדוני השר, אני מנחשת שאתה עושה מאמצים כדי לשפר את השירות שמשרדך חייב לתת. אוכל לומר שכדי להצליח חייב שר הדתות להשתחרר מכפיות שכופין עליו אלה הרואים ביהדות רק מערכת של חומרות וקנאות. על כן אין,

הציבור לרבותיו ומקיפות את סיפוק הצרכים הדתיים שבכל עיר ובכל מועצה מקומית ואזורית מתוך דאגה לבבית לתושביהן. חבל מאוד שהמועצות הדתיות תצטרכנה להיאבק על קיומן מבחינה כספית ולא יוכלו לממן את התקציב שאושר להן. זו היא דוגמה אחת מני רבות של ההיקף הגדול של פעולות אשר בגלל המצב התקציבי הקשה תעמודנה בפני סכנה של אי-ביצוען.

לעומת זאת אני מציינ בסיפוק רב את השינוי הגדול שחל במשרד הדתות ביחס לסיוע הכספי ליישובות ולכוללים, אף-על-פי שגם כאן עדיין המצב רחוק מלהיות אידיאלי בהשוואה לסיוע הניתן לתלמידים במוסדות חינוך אחרים. על-ידי משרדים ממשלתיים שונים, ועדיין, בגלל היקף המאמץ, רבה המצוקה בכוללים, ביישובות הגבוהות, ביישובות ההסדר ובאחרות, אך בכל זאת יש להודות כי באה, במידת-מה, הרווחה בשנים אלה מול המצב שהיה מלפנים.

מן הראוי גם לציין לשבח כי שר הדתות הצליח לעשות למינוי רבני ערים וכן רבנים במושבים ובשכונות, ועל-ידי כך גרם כי קהילות שלמות נתעטרו ברבנים מרידאטורא, המנחים את הציבור מבחינה הלכתית, משפיעים עליו ממאורה של תורה ומכלכלים ורוחניות את תושבי המקומות. כי נתמנו בזמן האחרון דייגים חדשים, שהשלימו את הרכבי בתי-הדין ואיפשרו בהם עבודה תקינה.

אני רואה לנכון לקבוע בהזדמנות זו כי בתי-הדין הרבניים בכל אתר ואתר שוקדים על שיפוט מהיר, אינם סובלים סחבת, פוסקים את פסקי-דינם על דעת תורה בבהירות, ללא עיכובים, ולמקטרים על סדרי בתי-הדין הרבניים, על הסחבת, על ההתאכזזות בפסקי-דיניהם — עפרא לפומיהם, כי אין כל שחר לדברים האלה ורק לקנטר כוונתם. אם יש לפעמים עיכובים בתי-הדין בענייני אישות, הם אוביקטיביים והכרחיים, והם מעטים מול אלה שבבתי-המשפט במדינה.

לא אמנה כרוכל את אשר נעשה על-ידי שר הדתות וצוות מנהליו, בתקופת היותו שר, באירגון המשרד, בביסוסו ובתיפקודו הנכון, אך אגיד כי כל זה מהווה ערובה וגם קרדיט רחב לשר הדתות לקראת העתיד, ונותן דירבון להציע בפניו אתגרים נוספים לשם תיקון דברים ושיפורם, כי עדיין רבות הן הבעיות התובעות פתרון, טיפול רציני והגדרות חוקים.

במנורה הטהורה, שאנו קוראים עליה בפרשת השבוע, לא היתה המצווה בהדלקת הנרות אלא בהטבת הנרות ותיקונם. "והראנו בבנינו", "ושמחנו בתיקוננו" אנו אומרים, כי בתיקון דברים יש שמחה וחידוה. ואמנם בפני השר רב האתגר לתיקונים, ואני מזנה רק כמה מהם:

(1) כתיקון ראשוני במעלה רואה אני אם יצליח כבוד השר ליישר את ההדורים בחילוקי-הדעות שנוצרו בין שני הדבנים לישראל שליט"א, כי ירבה בכך כבוד שמיים וכבוד הבריות ויזכר על כך תמיד לטוב. אמנם זכינו ששני גאונים מובהקים עומדים בראש הרכנות הראשית לישראל, אך דווקא בגלל גאון-ניותם הרבה והגנאליות שבקרבם אינם יכולים לתפקד בצוותה. מן השמועה שמעתי כי נפלסה עתה דרך להתפייסות ולגישור לעבודה משותפת. יהיה כבוד השר המדרבן והדוחף לכך כדי להשכין באהלי הרבנים הראשיים שלום.

אדם נכרי ורוצה להצטרף לעם ישראל בארצו, ומניעו עמו. מרצפים דרכו בכל הקשיים שיעלה הדמיון. ואם חבר קיבוץ הוא, הרי עובדה זו כשלעצמה היא פסול ופגם לגיור. מדוע לא יוקמו, כמוצע וכמובטח, בתי-דין מיוחדים לגיור, המתמחים בעניין, מקצרים את ההליכי כים ומפחיתים את עגמת-הנפש?

אדוני השר, זה לא לפי השקפת-עולמי, אבל לפי השקפת-עולמך ולפי הדינים שיש בישראל — לצערי, אבל אני מקבלת אותם כדיני המדינה — — —

מנחם ידיד (הליכוד):
למה לצערך?

חייקה גרוסמן (המערך):
כי הם בניגוד למצפוני.

בתקציב משרד הדתות מוקצבים סכומים ניכרים ליישובות ולמוסדות תורניים. סכומים למטרות אלה מקציב גם משרד החינוך, וראה זה פלא — גם משרדי הפנים והסעד אינם טומנים ידם בצלחת ואף הם מקציבים מכספי משלם המסים לאותן מטרות, לרוב תחת כותרת מטעה, כפי שנתגלה לאחרונה בהקצבות הנכבדות שנתן משרד הפנים לעיריית תל-אביב בתנאי שיתנו אותן למוסדות תורניים. אני מציעה ותובעת כי יחדלו מהר-נאת הבריות ומזילזול במשלם המסים. יש לרכז את כל ההקצבות הממשלתיות ליישובות תחת סעיף תקציבי מפורש אחד ולקבוע מי השר והמשרד הממונים על מתן תמיכה זו. אינני אומרת שלא צריך לתת, אבל מדוע דווקא פה צריך להיות אי-סדר? למה קיים סדר בכל בתי-הספר במדינה? בבתי-הספר במדינה יודעים איפה כואב כשמוקצבים בתקציב; במוסדות החינוך הדתיים, לעומת זאת, אין לדעת דבר. כך יידע הציבור לפחות כמה, איך ולמי ניתנות התמיכות. אפשר יהיה גם לקיים ביקורת על ההסדרים הנעשים מתחת לשולחן, שמשום מה שוררים עתה בניגוד לכל הגיון מינהלי, תקציבי, שלא לדבר על האספקט של טוהר המידות בנושא זה. אדוני השר, אמנם הכחשת כי דיברת על דורות של פאראזיטים בשכונות העוני — אני מצטערת על ששר הדתות נעדר מן האולם.

מנחם ידיד (הליכוד):
הוא ישנו, הוא ישנו.

חייקה גרוסמן (המערך):
מכל מקום, כדאי לחפש את הפאראזיטים במקום הנכון, ולא אוסיף על כך. נושא כאוב אחר הוא בתי-הקברות היהודיים וחב-רות-הקדישא השולטות בהם שלטון ללא מצרים. המצב ברבים מבתי-העלמין גובל בחרפה.

אברהם ורדיגר (חזית דתית תורתית):
את מתחילה כבר גם עם המתים?

חייקה גרוסמן (המערך):
להיפך, אני רוצה לשמור על כבודם. הזנחה מרובה, קבוצנים העוטים על האבלים הכואבים את מות יקיריהם, תשלומי כספים לחברות-קדישא הנגבים באונס מקרובי נפטרים בעד הצבת מצבות, חלקת קבר וכיוצא באלה — לרוב מבלי להתחשב באפשרויות הכספיות ובמצב הסו-ציאלי. לכאורה מוסדר העניין בחוק הביטוח הלאומי. סעיף 29(א) לחוק קובע כי "הובא לקבורה בישראל

לצערי, בפי שבחים למשרד הדתות. מה אפשר לעשות, בפי רבים תלונות רבות וחמורות על דרכי הפעולה וקווי המדיניות של משרד זה בכלל ושל הרשויות שלגבי פעילותו עליך, אדוני השר, מוטלת האחריות הפאראלאמנטרית.

מכיוון שלשירותים של משרד הדתות נוקקים חילוי-ננים כדתיים, ניתן לומר כי המשרד הזה מגוי ואחראי, כביכול, גם על ערכי הדו-קיום בין דתיים וחילוניים ועל שלמות האומה. זה המינוי שאתה קיבלת. נוכח תפקידים חשובים אלה אנסה לבחון את הפעולות של המשרד במסגרת הזמן שיש לי.

מבקר המדינה, בדו"ח האחרון שהגיש, ביקר קשות את פיקוח משרד הדתות על פעולות המועצות הדתיות, או ליתר דיוק — את אי-הפיקוח, על תקציביהן, על כוח-האדם שבהן וכדומה. לא נותר לי אלא להוסיף נדבך ביקורת נוסף — הרכב המועצות הדתיות. מועצה דתית הנותנת שירותי דת לכל האוכלוסיה, ולא שירותי-תים שנכפו על חלק מן האוכלוסיה מאונס, בכוח חוק המדינה, כמו נישואין וגירושים, חייבת לשקף בהרכבה את המיגוון של האוכלוסיה שהיא באה לשרת. והנה ידוע לכל כי המועצות הדתיות בנויות על טהרת היהדות האורתודוקסית, ואולי אף על טהרתה של מפלגה, ובתוך המפלגה הזאת סיעה דתית מסויימת. השערוריה שבאי-מתן ייצוג לזרמים אחרים שביהדות, וזרמים שרב מספר הנוהים אחריהם בחוץ-לארץ, וגם בארץ יש להם חסידים, הגיעה לשיאה לאחרונה כשמשרד הדתות סירב לאשר את מינויו של רב בישראל, אב שכול ששיכל שני בניו במלחמות ישראל, למועצה הדתית בירושלים, אך ורק משום נטייתו לזרם הספורמי.

אברהם ורדיגר (חזית דתית תורתית):
הרב הכחיש זאת. לא שאלו אותו, והוא הכחיש רשמית.

חייקה גרוסמן (המערך):
אבל לא בגלל זה לא מינו אותו, חברי-הכנסת ורדיגר, אך ורק בגלל נטייתו לזרם הרפורמי. האם יש לך מועמד אחר רפורמי ואתה מוכן לקבל אותו?

אברהם ורדיגר (חזית דתית תורתית):
כשאזיה שר הדתות, אשקול זאת.

חייקה גרוסמן (המערך):
אהה.

עיוות זה חייב לבוא על תיקונו. אני פונה אלשר הדתות שיעשה בכיוון זה, בימתו שלו, כדי למנוע הגברת המחלוקת בעם. ולא, נזדקק ליוזמת חקיקה שלא תותיר לשר שיקול-דעת בנדון.

ומכאן ל"רשימות השתורות" הידועות לשימצה והמ-צויות עד היום במשרדי המועצות הדתיות. המוכן השר להבהיר מדוע טרם הושמדו רשימות חרפה אלה — חרפה למכני הרשימות ולא לאלה המנויים בהן — למרות כל שנאמר והובטח עד היום בנדון? הדברים אינם זויים, נמשך החיטוט בטהור המוצא היהודי, ודי שאפה של עולה חדשה מברית-המועצות לא ימצא חן בעיני מישוהו ולא ייראה כ"אף יהודי", לחטט בעברם של הורי הוריה; ואני יודעת עובדות.

ומכאן לבעיה כאובה נוספת — הליכי גיור ממוש-כים, ורועי קשיים, המשפילים כל הנזקק להם. בא

חייקה גרוממן (המערך):

יש במאה ה-20 דברים שונים. אילו היה רק דבר אחד, אי-אפשר היה לחיות.

אני יודעת שבעיה זו לא תיפתר עליידי הקמת ועדה ממלכתית למעמד האשה, אם לפני כן לא יטופל בה בטיפול-שורש. אך עוד בטרם ייעשה טיפול-שורש זה, יש לפחות לעקור תופעות של קיפוח, הפליה והש-היה, אם מכוונת ואם בשל רשלנות ובטלנות, שפג-עתם רעה.

אדוני היושב-ראש, הנושא ראוי לדיון מיוחד, ובקרב אציע לכנסת לדון בו.

היו"ר ש. ז. אברמוב:

רשות הדיבור לחבר-הכנסת ידיד, ואחריו לחבר-הכנסת לורניץ.

מנחם ידיד (הליכוד):

אדוני היושב-ראש, כנסת נכבדה, משרד הדתות הגיש לנו סקירה על פעולות המשרד בחוברת המונחת לפנינו. חוברת זו נראית לי דלה ועלובה. אם הסיבה היא צימצום וחוסון, מוטב היה אילו לא פורסם שום חומר, וגם הוצאה כספית זו ניתן היה לחסוך. החוברת שהוגשה לכנסת, עם כל הכבוד, ריקה מתוכן, ואין בה כל ממש על פעולותיו או מדיניותו של משרד הדתות. ייתכן שהדבר מצביע על מחללים או אי-עשייה ב-טחים רבים שהמשרד מופקד עליהם, ועל כל יש להצטער.

אדוני היושב-ראש, עם הצטרפות המפלג"ל לממשלת רבין היתה התחייבות, מלווה בפירסום רב, שתוקם ועדת שרים שתדון בשינוי חוק השבות בנושא מי הוא יהודי, וזאת כדי להביא לפתרון חיובי של בעיה חשובה זו ולקבוע שתהליך הגיור אמנם נעשה כהלכה, דבר שאני תומך בו בכל לב.

אדוני שר הדתות, מאז הצטרפה מפלגתך לממשלה חלפו יותר משנתיים, אבקש איפוא לשאול: האם הוקמה ועדת שרים זו, כמובטח, ואם הוקמה — האם התכנסה, מתי התכנסה ומה הן מסקנותיה? העם בישראל ובתי פצות מצפה לשמוע ולראות מה פעלתם הלכה למעשה בעניין זה, שהוא כה חיוני לעמנו, ויש לו השלכות רציניות על קיומו ואחדותו של העם, אשר ידע לשמור על צביונו המיוחד דורי דורות, גם בתנאי גלות, גזי-רות ושמד. בעניין זה, אדוני השר, קיימת חרדה ודאגה עמוקה בקרב הציבור, ועלי-כן מן הדין שהדברים יובהרו.

אדוני היושב-ראש, שר הדתות התייחס לסקר דעת-קהל על היתכנות לרכיב דת. לדעתי סקר זה לוקה בחסר לגבי שאלות רבות שנשאלו ושלא נשאלו. ובכל זאת מגלה הסקר פרטים מעניינים ומגמות חיוניות, אשר בעיקרם מחייבים אותנו למעשים, ובראש וראשונה הם מחייבים את משרד הדתות והמחלקות הנוגעות בדבר.

מנתוני הסקר שפורסמו למדים אנו שיש צורך לה-עמיק מחשבה, לתקן תיקונים יסודיים, להרחיב ולשפר מסגרות, ובמיוחד יש לגייס לעבודת קודש זו את הרבנים, רבני הערים, רבני השכונות, שיראו בתפ-קידם אתגר ממדרגה ראשונה. אנו למדים על הצורך לרדת אל העם כדי להפיץ ברבים תודעה יהודית שרשית, אהבת ארץ-ישראל ואהבת התורה, בעיקר בקרב הנוער הצמא לדעת, להדרכה ולחינוך ומחפש דרך לשוב אל המקורות.

אדם שנפטר בישראל או תושב ישראל שנפטר בחוץ-לארץ, ישלם המוסד — כלומר המוסד לביטוח לאומי — "לרשות המקומית או למוסד ציבורי שטיפלו בקבורת המת, דמי קבורה בסכום ולפי שיטה שנקבעו בתקנות, באישור ועדת העבודה של הכנסת".

ואמנם תקנות אלה הותקנו בשנת 1955, וכבר בתקנה 1(א) נאמר כי אין המוסד הציבורי — קרי: חברה-קדישא — צריך לקבל כל תשלום נוסף בעד הקבורה במקום שנקבע על-ידו ובעד השירותים המקובלים בקשר לכך. והנה מתברר כי כאשר אדם קובר את מתו, חברה-קדישא אינה גובה ממנו מאומה; אולם בבואו להקים מצבה על קבר יקיריו, לפתע ה"רשיון" לעשות כן, פרט לדמי המצבה עצמה, מסתכם בכמה אלפי לירות. כן מתברר כי גם בבית-הקברות יש מקומות "מיוחדים" ומקומות שערכם נחות.

נסים אליעד (המפלגה הליברלית העצמאית):

האם אין זו בעיה של קרקע?

חייקה גרוממן (המערך):

לא, לא, תקשיב היטב.

הוסף לזאת את הריב והמדון המאפיין את היחסים בין חברות-הקדישא, בינן לבין עצמן, ונקלעת למבוך קפקאי הגורם סבל וצער רב למשפחות הנפטרים.

לאחרונה נתבשרנו גם כי ה"פרוטקשן" חדר לבתי-הקברות, ויבולו הראשון — עשרות מצבות נתוצות. לא שמענו כל תגובה, הצעת פעולה או חקירה מטעם משרד הדתות. מדוע?

ועוד שאלה לי אל שר הדתות: מה ידוע לו על פעילות הגוף המתכנה "הוועד להגנת קדשי האומה" — למשל, בהסתה בעניין סלילת הכביש ליד פקיעין, ובד-ברים דומים? האם לא מוכן השר לחקור את מסתרינו של גוף זה, המתמחה במכתבי השמצה ואיום, ובמידת מעורבותם של פקידי משרד הדתות בו או בשיתוף פעולה עמו? האם אין קשר לאנשינו, אדוני השר, עם אותו גוף קנאי, שאני מרחמת על חבריו? אם אין קשר כזה, אנא הסתייג מפעולותיהם. צריך לעשות זאת. זה תפקידו של שר הדתות.

ואחרון אחרון, אם כי לא אחרון בחשיבות — קיפוח האשה היהודיה בבתי-הדין הרבניים. חבר-הכנסת שינמן היה מאוד מרוצה מהליכי הדיון בבתי-הדין הרבניים. אולם עובדה היא שאשה באשר היא אשה מקופחת לא רק מבחינת ההלכה, אלא גם מעל ומעבר לקביעות ההלכה בנדון, בבתי-הדין הרבניים. הדוגמאות מרובות: אשה מוכרזת כ"מורדת" על מעשה או מחלל שאלו עשה אותם איש לא היה ואין בית-הדין הרבני מכיריו כ"מורד". יש השהיה מרובה בכירור תביעותיהן של נשים בבתי-הדין הרבני, בין שמדובר במונות, בין שמדובר בגט ובין שמדובר בסוגים אחרים של תביעות. לא די בקיפוח שבהלכה היהודית עצמה, באים בתי-הדין הרבניים ומרחיבים את גבולותיו של קיפוח זה ומוסיפים סבל ועגמת-נפש לנשים רבות ולילדיהן. אני יודעת שזהו מכלול שלם, המחייב טיפול-שורש יסודי, המתאם לתנאי מדינה מודרנית במאה ה-20 ולמעמד האשה בחברה מתקדמת.

אברהם ורדיגר (חזית דתית תורתית):

את ימרוצה מההתקדמות של המאה ה-20?

זו, כי אין איש מוסמך שיהיה מוכן או מסוגל להשיב באופן סביר מתי יבוא הפתרון לבעיה שיאפשר בחירת רב ראשי אשכנזי. משום כך אין להשלים עם המצב הקיים, המונע מן הרב מלכה לשמש ראש אבות בתי-דין, כפי שהחוק מסמיכו לכך, בהיותו רבה הראשי של פתח-תקווה.

כאן מן הדין להזכיר גם את עניינו של הרב דוד פרץ, שנבחר כרבה הראשי של העיר טבריה. הרב פרץ מוכר גם הוא כגאון ותלמיד-חכם מובהק, ובית-הדין המקומי סובל דרך קבע מהרכב חסר. אני מבקש לשאול, אדוני השר, מדוע לא יתמנה הרב פרץ כאב בית-הדין ויוענק לו "כושר" דיני, כפי שהעניקו לעמיתו הרב שמחה קוק, רבה הראשי של טבריה. כל ההתחמקות ממילוי תביעה צודקת זו אומרת דרשני.

ואם בדיינים ובבתי-דין עסקינו הריני מבקש להעיר הערה נוספת. עדיין קיימת הצטברות של תיקים בבתי-הדין הרבניים, ועל ועדת המינויים, שכבוד שר הדתות הוא היושב-ראש שלה, להתכנס בהקדם כדי למלא את ההרכבים החסרים. מכל מקום, אני סבור שהעניין כולו טעון בדיקה יסודית, ויש צורך בקביעת הנחיות וקריטריונים במה שנוגע לוועדת הבחירות, מועד התכנסותה ודרכי פעולותיה; למרבה הצער היא משותקת ופוגעת ברכים המחכים לעבור את הבחירות ולקבל "כושר" לדיינות. זה מחדל רציני, ויש לתקנו בהקדם.

אדוני היושב-ראש, חברי הכנסת, בנושא הקבורה ותברות-קדישא ייחד את הדיבור עמית חבר-הכנסת פת. אני אסתפק בהערה קצרה בלבד. זה שנים אנו שומעים מפי שר הדתות על הצורך ברפורמה יסודית בתחום הקבורה ותברות-קדישא. למרבה הצער, מלבד הכרזות מילוליות, לא התקיימו במאומה בשנה האחרונה. ושוב אנו פונים אל משרד הדתות בתביעה נמרצת שכל נושא הקבורה ותברות-קדישא ייכנס למסגרת ממשלתית. ויש להגביר את הפיקוח עליהן על-מנת למנוע בזיון המת וסבל מיותר למשפחות האבילות. אנו מתחייבים שכל ההוצאות הסטנדרטיות יכוסו מחשבון המדינה במסגרת המוסד לביטוח לאומי. אנו מחייבים מתן שירותים חסרי תחום ממשלתיים תקינים לכלל האוכלוסיה. ואין כל ספק בכך שהציבור הישראלי ראוי לתבוע ולדרוש שירותים משופרים. כל עוד ההסכם הקואליציוני מחייב קיומו של משרד דתות, אנו תובעים ממנו מילוי חובת מתן שירותים, תוך שאיפה מתמדת שהשירות יהיה יותר טוב ויעיל ביותר.

ולבסוף, אדוני היושב-ראש, אני מבקש להתחייס לנושא המשך חשיפתו של הכותל המערבי ותיכנון רחבת הכותל. בשנה הבאה, בעזרת-השם, נחגוג עשור לשיחור העיר שזוהרה לה יחדיו, ואין ספק בלבי שמאורע זה ימשוך אליו רבבות עולי-רגל לירושלים ולכותל המערבי. חשוב להמשיך לחשוף את הכותל כדי שיראו בדורנו זה את הדרו ותפארתו של שריד בית-מקדשנו. יש לשפר את רחבת הכותל, ומוטב להגיע בהקדם לייזר כנתי מוסכמת, כדי שתהיה אפשרות לבצע את העבודת והשיפורים בהקדם האפשרי, כראוי למקום היסטורי מקודש. זאת חובת הדור, דורנו, שזכה לראשית צמיחת גאולתנו, לשוב לרשת ארץ אבות.

הי"ר ש. ז. אברמוב :

רשות הדיבור לחבר-הכנסת לורינץ, ואחריו לחבר-הכנסת אליעד.

אל לנו לשכוח לרגע קט שאנו חיים בתקופה מיוחדת, תקופה של משברים חברתיים-כלכליים חמורים, שהביאו להתפרצויות זעם ומרידות ולתופעות שליליות אחרות, המלוות הידרדרות, אלימות ופשעה. אני מבקש להסב את תשומת-לבך, אדוני השר, לצורך להניע את רבני הערים ורבנים אחרים לפעול בקרב העם למען החדרת התודעה היהודית ומורשת האבות. למרבה הצער רק מספר קטן של יחידים סגולה רואים במשרת רב תפקיד ייחודי ממדרגה ראשונה. הרוב רואה במשרה זו מקור פרנסה בלבד. אינני מזלזל, חלילה, בצורך להתקיים ולהתפרנס בכבוד, ברם אני בא לשאול: היכן הייעוד הנהלה? היכן השליחות הייחודית למען חינוכו והדרכתו של העם ברוח ישראל-סבא? דווקא כשאנו עדים לתופעה מרנינה של צמאון לדעת, לתורה וליהדות, אני מציין בצער שמשרד הדתות אינו ערוך לכך ואינו נוקט אמצעים מתאימים כדי למלא תפקיד ראשון במעלה זה. ושוב הגני אומר שהרבנים חייבים לשמש רועים רוחניים. יירדנו אל העם, אל השכבות הרחבות ביותר. זהו צו השעה דווקא בתקופה קשה זו לעמנו, בימי דיכדוך, חוסר אמינות של הממשלה ואי-אמון בהנהגה נבוכה. דווקא בעת כזאת, כאשר אנו עדים להידרדרות המוסר והתרחקות ממסורת אבות מצד אחד, ולתופעה מרנינה של צמאון לידע ולשיבה אל המקורות מצד שני, ניטיב לעשות אם נגיע למצב שנראה את הרבנים מורמים מעם ומכל המפלגות, ורואים את תפקידם בהבאת בשורת האמונה בעם ישראל, ארץ-ישראל ותורת ישראל.

אדוני היושב-ראש, בהזדמנות זו רצוני להסב את תשומת-לבו של שר הדתות לכך שעד היום טרם מונה הרב משה מלכה, רבה הראשי של פתח-תקווה, לתפקיד ראש אבות בתי-הדין. חוק הרבנות הראשית וחוק הדיינים קובע שבעיר שפועל בה בית-דין רבני ונבחר בה רב ראשי, הוא מכהן אוטומטית כאב בית-הדין או כראש אבות בתי-הדין, אם יש כמה הרכבים של בתי-דין רבניים. הדבר מותנה בכך שאותו רב אמנם הוסמך כדין וקיבל כושר לדיינות ממועצת הרבנות הראשית. הרב מלכה מקובל כדין ובעל נסיון עשיר ותלמיד-חכם מובהק, וחברי שורה ארוכה של ספרים ומחקרים תורניים. בכל זאת הנהלת בתי-הדין הרבניים במשרד הדתות החליטה שלא למנות את הרב מלכה כראש אבות בתי-דין, מתוך נימוק —

שר-הדתות י. רפאל :

יש חוות-דעת של היועץ המשפטי בעניין זה. אתה יודע את הדבר, כי הרי אתה חבר ועדת המינויים.

מנחם ידיד (הליכוד):

אגב בעניין זה.

— מתוך נימוק שאין ראש אבות בתי-דין אשכנזי. אמנם כן, אדוני שר הדתות, אני מודע לכך שנמצאת במשרדך חוות-דעת של היועץ המשפטי לממשלה בנידון, אך עם כל הכבוד, אינני מקבל את קביעתו וחוות-דעתו של היועץ המשפטי בסוגיה זו. לדעת, מן הדין לבחון מחדש את העניין ולהחיש את הטיפול בכך. בקשתי אליך, אדוני השר, לעשות את הדרוש כדי להביא לתיקון עיוות זה. ידוע לי שהעיסוב במינוי הוא תוצאה של חילוקי-דעות, הנובעים מתביעתה של משרת הרב כץ המנוח על חוקה וירושה, והעניין כולו נמצא בתהליך בירור בבית-הדין הרבני בתל-אביב. אני מרשה לעצמי לקבוע, מתוך הנסיון שהצטבר בסוגיה

כך שיש בקיבוצים משהו. לא על זה אנחנו מתווכחים.
(חברת הכנסת מ. פועיל קורא קריאת ביניים)

אבל הישיבות, אדוני ההיסטוריון, זה ודאי דבר שלא היה קיים ואינו קיים אצל שום עם אחר. גם החיי-לונים, חברים אנטי-דתיים, מתפעלים מאותו כוח רוחני של בחורים ומבוגרים, שיכולים ללמוד יום ולילה ולרוק מאחורי גוום את כל הבלי העולם הזה. זה נותן תקווה לעם הספר, עם הרוח.

ואתה, חברת הכנסת פת, אומר: איזה תקציב. העלו השנה את התקציב. בכמה? אגיד לך בדיוק.

גדעון פת (הליכוד):

ב-28 מיליון לירות.

שלמה לורינץ (חזית דתית תורתית):

ב-28 מיליון לירות אין העלאה אף לא של פרוטה אחת. שר הדתות אמר שיש כאן העלאה ריאלי של 3%; אני חולק עליו. אין כאן העלאה של 3%, אפילו לא של 1%. האם אתה יודע מה התקציב לבחור ישיבה? 865 לירות, היום, לפי היוקר של היום. אם אותו בחור לומד באוניברסיטה — ואינני מדבר כבר על כך אם הוא לומד איזה מקצוע ריאלי, אבל אפילו אם הוא לומד אותו תלמוד שהוא לומד בישיבת פוניבז' או בישיבת חברון, זה עולה למדינה 20,000 לירות. ועל כך אין תלונות, על זה אין מדברים. אבל על הסכום של 865 לירות לשנה אתה אומר: איזו הגומה.

הזכרת סכומים, תקציבים — אני יודע שאתה יודע את המספרים — אבל היתה בזה פשוט אחיזת עיניים, כי אתה יודע שהוסיפו למשרד הדתות כל מיני תקציבים שאין להם שייכות למשרד הדתות, אם זה מצינע או דברים אחרים; אבל לאמיתו של דבר התקציב של משרד הדתות הוא עלוב שבעלובים. מה אמרת? — תמיכה מאסיבית מאוד. אני שואל אותך ומוזין אותך להשיב: התקציב השוטף לבתי-הכנסת בשביל שיפוצים וריהוט — אין זה כולל בניה — הוא 8,300,000 לירות. מסופקני אם אפשר לרהט בית-כנסת אחד בסכום זה, וזה סכום שמיועד לכל מדינת ישראל. לבניה יש בתקציב 4,750,000 לירות, ובו אפשר לבנות בית-כנסת אחד או אולי שני בתי-כנסת. מה נערכת הקינאה הזאת? איפה תקציב משרד הדתות?

רומזים לי שעלי לסיים, אבל קשה להפסיק בסעיף זה, כי-כואב לי שחבר כנסת, שאני מכבד אותו, עולה שנה אחרי שנה ומותח ביקורת — ולא אני צריך להגן על משרד הדתות, יעשה זאת שר הדתות — שצריכה לפגוע, לפי דעתך, ברגש הטוב של כל יהודי באשר הוא שם, דתי או לא-דתי כאחד.

אדוני היושב-ראש, שר הדתות, היום לפני שנה או קצת יותר משנה, א' בסיון, הגשתי שאילתה בעניין אותם 15 דיינים רבנים גדולי תורה אשר עברו חלק מן הבחינות ולא איפשרו להם להמשיך בשאר הבחינות, כי חטאו חטא גדול: לא היו מוכנים להתייחד עם הרב הראשי האשכנזי. כבר קבענו כאן שזה בניגוד לכל תקדים, שיש ועדת בחינות ולא צריכים ללכת להתייחד, ויהיה זה עם מי שלא יהיה, וגם חוות-דעתו של היועץ המשפטי היא שהדבר נוגד את התקנות. הזכרת, אדוני שר הדתות, את המלצת ועדת המינויים לדיינים אשר פנו למועצת הרבנות הראשית ודרשו ממנה לאפשר

שלמה לורינץ (חזית דתית תורתית):

אדוני היושב-ראש, כנסת נכבדה, מכל הנושאים הנושא המעסיק והמסעיר את הרוחות בינינו, אם זה בכנסת ואם במקום אחר, הוא ענייני דת. אבל למרות כל הוויכוחים הסוערים והמסעירים בעד או נגד, ששום צד אינו מתייחס אליהם באדישות אלא מתוך להט נפש, אין חילוקי-דעות על כך שיש לספק את השירותים הדתיים לכל הנוקדים והמצהירים שיש להם צורך בכך. לכן התפלאתי מאוד, אם מותר לי להגיד זאת, ידידי חברת-הכנסת פת, על הנאום המוזר ביותר שלך. איזו קינה, איזה נהי, כמעט בכי, על גודל התקציב; איזה תקציב גדול של משרד הדתות.

גדעון פת (הליכוד):

לא על גודל התקציב, אלא על דרך השימוש בו.

שלמה לורינץ (חזית דתית תורתית):

אצטט אותך מן הזכרון מלה במלה. דיברת על התמיכות המאסיביות ועל התקציבים שהוגדלו פי שניים, פי עשרה. משרד קיקוני, משרד שאין לו תקציב, שאין לו דמיון לכל המשרדים — עשית ממנו ענק, עם תקציב של מיליארדים, אולי. והרי שנינו מכירים את התקציב על כל סעיפיו.

אצטט כמה מדברייך. הזכרת, ממש רחמנא ליצלן, את סעיף הווי דתי ויהדות לעם — 1.5 מיליון לירות. אמרת שזה סכום גדול. כולנו יודעים עד כמה העם הזה על כל שכבותיו, דתיים ולא דתיים, במיוחד בתקופתנו זקוק לקצת יהדות, לקצת הווי דתי. ומה הוא התקציב בסעיף זה? כפי שאמרת, 1.5 מיליון לירות. האמן לי, חברת-הכנסת פת, התקציב של צעירי אגודת ישראל, לא של כל אגודת ישראל, הוא יותר מ-1.5 מיליון לירות. ואמרת זאת לשר הדתות בהזדמנות מסוימת. אולי תוכל להסביר לעצמך איך אפשר לארגן פעולות של הווי דתי ויהדות לעם, ל-2.5 מיליון יהודים — והרי את זה צריכים בני-נוער, צעירים, מבוגרים ונשים — בסכום של 1.5 מיליון לירות? שנינו יודעים שהתקציב לתרבות שזהו איזה סעיף-משנה בתקציב של משרד גדול, גדול יותר מכל התקציב של משרד הדתות — והוא 136 מיליון לירות. ואתה אומר: תקציב מאסיבי, גדול, הווי דתי, יהדות לעם?

הזכרת את הישיבות. הישיבות הן הבאר ששאבו ממנה אבותינו-אבותיך. אילמלא הישיבות, לא היינו כאן בארץ-ישראל. אם יש לנו תקווה שנצח-ישראל לא ישקר, הרי זה ראשית כל בזכות המרכז הרוחני הזה, הישיבות, שאין להן דוגמה בשום עם ולשון. במה אנחנו יכולים להצטיין ולהראות משהו שיש רק לעם היהודי ולא לשום עם אחר? בישיבות.

אריה אליאב (תנועה סוציאליסטית עצמאית):

גם בקיבוצים, חברת-הכנסת לורינץ.

שלמה לורינץ (חזית דתית תורתית):

הקיבוצים, בצורה כזאת או כזאת, ישנם גם במקומות אחרים.

אריה אליאב (תנועה סוציאליסטית עצמאית):

לא.

שלמה לורינץ (חזית דתית תורתית):

או יש קולחון, יש צורה אחרת. אין לנו ויכוח על

— סקירת שר הדתות על פעולות משרדו (דיון) (לורינץ, נמיר, אברמוב, אליעד) —

שמוטר לנו להגיד: האם לא תהיה תורה שלמה שלנו כקדום אחד? אם על קדום יש להוציא את המסקנות, על יהודי שיהיה לפי ההלכה — בוודאי ובוודאי.

נסים אליעד (המפלגה הליברלית העצמאית):
על מחלוקת בישראל על-אחת-כמה-וכמה.

הי"ר ש. ז. אברמוב:
רשות הדיבור לחברי-הכנסת אליעד, ואחריו לחברי-הכנסת טובי.

נסים אליעד (המפלגה הליברלית העצמאית):
אדוני היושב-ראש, כנסת נכבדה, אני חייב להודות שמתוך הודמנויות שהיו לי ומתוך מעקב אחר עבודתו של משרד הדתות אני מוצא לעצמי חובה לשבח את שר הדתות על המאמץ שהוא עושה לטפל באובייקטיביות האפשרית אם במינוי חברי מועצות דתיות ואם בתמיכות מסויימות. פשוט חבל לי שדווקא שר הדתות אינו נרתם להעלות את תפקידו של משרד הדתות מתפקיד של משרד המספק שירותים יומיומיים לתפקיד שאני הייתי רואה אותו כתפקיד האמיתי של משרד הדתות: לחפש דרכים ולקרב לבבות בין זרמים שונים ביהדות, כדי שלא נשמע מעל במת הכנסת את הוויכוח המכאיב הזה ואת הטענה שאם עדיין לא נמצא פתרון לשאלה "מיהו יהודי" צריך הדבר לחייב יציאה מן הממשלה, צריך הדבר לחייב להגדיל מחלוקת בישראל. משרד הדתות היה צריך, לדעתי, להשקיע הרבה מאמץ מחשבתי במגמה להביא לתודעה בקרב היהדות והדת הרבנית שיש התפתחויות וכהריונות בחיי הדת והיהדות, ואם באמת רוצים להבטיח את המשכיותה של היהדות הדתית עלינו לתת את דעתנו על ההתפתחויות החדשות. הייתי מזמין את שר הדתות ואת הרבנים בישראל לבוא לבתי-כנסת אחדים של היהדות המתקדמת במדינת ישראל. אני מאמין שהייתם שואבים השראה. זה לא היה מספק אתכם, אני יודע את ההבדלים. ברור הוא שלבתי-כנסת אלה לא באים אותם יהודים שגדלו בחיי יהדות יותר או תודעה קטית ויש להם דבקות בהם. אבל אותם היהודים הבאים לבתי-כנסת אלה, אלולא היו קיימים בתי-הכנסת הללו הם לא היו נשארים קשורים ביהדותם, וחבל, חבל להגביר את החולין במקום לחזק את הקשר ליהדות, למסורת, למחשבת ישראל.

אני חושב שהגיע הזמן, אדוני שר הדתות, שתאזור עוז ותטיל את משקלך, את משקל המשרד, ואולי את משקל המפלגה, שיביאו לכך שרבנים צעירים נפלאים שיש לנו היום — אני אומר לך, אני מעיד עליהם, רבנים שלמדו ויש להם ידיעה בתורת ישראל ומשורות הרבה את היהדות — תהיה דאגה לשלב אותם בכל המערך של חיי הדת היהודית במדינת ישראל. שמעתי פה את דבריו של חברי-הכנסת לורינץ, אשר התווכח עם חברי-הכנסת גדעון פת באמרו שלשירותי דת זכאים כל אזרחי מדינת ישראל; גם בני דתות אחרות. מדוע יגרע חלקם של עשרה בתי-כנסת, או שיש עוד שלושה-ארבעה — אינני מומחה ביהדות הקונסרבטיבית, אבל ביהדות המתקדמת יש לנו עשרה בתי-כנסת, עשר קהילות, המונות אלפי משפחות — מדוע יגרע חלקם וחלקו של רב שקהילתו נותנת בו אמון, שמקיים את התפילות באורח סדיר, קהילה הנפגשת מדי שבת בשבת, בכל התנים ורוצה שהרב הזה יערוך לבניה את החופה והקי-דושין? צריך לאשר זאת. אני יודע שהולכים למשרד הרבנות, מקבלים אישור, ואחר כך, אם אתה אומר

את המשך הבחינות. הבטחת לכנסת, בתשובות על שאי-לתות, שתפעל כי הצדק ייעשה והדיינים יוכלו להמשיך בבחינותיהם. עברה שנה — מאומה ולא כלום.

אדוני היושב-ראש, אני לא דורש כאן בכנסת את דין תורה, את דין ההלכה. יש כאן עבירה חמורה על דין תורה, אבל המקום לכך הוא לא בכנסת, ונוסף על כך אינני מצפה, לצערי, לדין וליושר מטעם הרב הראשי האשכנזי. איני מצפה לכך ואינני מטפל בו, במיוחד לא היום כשאני יודע שיש לו היום "יום שקור" והוא מתבייש לצאת לרחוב.

אורה נמיר (המערך):
למה?

שלמה לורינץ (חזית דתית תורתית):
איני רוצה להגיד למה.

אבל אם אינני יכול לדרוש, אדוני שר הדתות, את הדין ואת ההלכה מעל במת הכנסת, הלא יכול אני לדרוש את החוק ואת הסדר. ואני שואל: התייכנו שרירות ללא גבול, בלי כל מסקנות? ואני מצטט אותך, שר הדתות, ממה שאמרת היום: "במתכוון לא הזכרתי במסגרת זו את הרבנות הראשית לישראל, שלצערי נקלעה למצב שאין בידי כרגע הצעה לפתרונו". עלובה העיסה שהנחתם מעיד עליה. אני משתתף בצערך ואני יודע שבכנות היית רוצה למצוא פתרון, אבל אני פונה אליך בכל הדיירות: אחת מן השתיים — אם אתה לא יכול לדאוג לתיקון הניהול האלמנטארי הדרוש לפי החוק ולפי הדין, אם אתה לא מסוגל לזה למרות כל ההשתדלויות שלך — ואני מאמין לך — יש לך ברירה אחת: להוציא מסקנות ולהתפטר, ולא להיות שר הדתות —

(שר הדתות י. רפאל קורא קריאת-ביניים)

— או תוכל להגיד במצפון שקט: לא יכולתי להתגבר על הבעיות, יש כאן עוול לאנשים והוצאתי את המסקנות. יש לך גם ברירה אחרת: להוציא את המסקנות נגד אלה — ואולי בלשון יחיד ולא בלשון רבים — שאינם נותנים לך לנהל את העניינים בהתאם לאותם תקנות וחוקים — ואינני מדבר על הדין — שאתה חייב לפעול על-פיהם.

אני מסיים, אדוני היושב-ראש, במשפט אחד.

הי"ר ש. ז. אברמוב:

קיבלת כבר תוספת של חמישים אחוז.

שלמה לורינץ (חזית דתית תורתית):
אבל היה כדאי.

אינני יכול להבליג בנושא הבא: אדוני שר הדתות, אתה יושב-ראש הוועדה לעניין מציאת פתרון לבעיה של "מיהו יהודי".

נסים אליעד (המפלגה הליברלית העצמאית):
חשבתי שיהיה בלי זה.

שלמה לורינץ (חזית דתית תורתית):
אי-אפשר בלי זה.

קיבלת על עצמך למצוא איזה שהוא פתרון במשך שנה אחת. ברוך-השם, עבר יותר משנה אחת, נדמה לי אפילו שנה וחצי. בזמן האחרון הכרתם אתה וחבריהך השרים וסיעתך בכנסת, שאם הממשלה תחליט איזו שהיא החלטה בקשר לקדום, תוציאו את המסקנות ותעזבו את הממשלה. כך התפרסם בכל העתונות. אני חושב

שיהיו ועדים הנהנים מאמנם של האזרחים הערבים, של בני הדת המוסלמית בישראל. ממש מצער, אם לא יותר מזה, כאשר אתה שומע את הטענות שבדבר כל כך ספציפי וייחודי הנוגע להם אנחנו מתעורבים, אנחנו קובעים, אנחנו ממנים. בשביל מה זה טוב, בשביל מה זה דרוש?

תופים טובי (הרשימה הקומוניסטית החדשה):
למה לא תתבע שיבחרו אותם?

נסים אליעד (המפלגה הליברלית העצמאית):

שיבחרו, אני מתכוון לזה, שיהיה איזה שהוא יסוד, איזה שהוא מסגרת מסודרת, שנושא זה יטופל בה על ידי האנשים הנוגעים בדבר. אני מצטער כאשר אני שומע לפעמים תלונות על שנמכר רכוש — אני רוצה לומר עוד יותר, אדוני השר, אני מאוד מצטער כאשר אני עובר ורואה את מסגד חסן-בק ביפו. זה אתר בעל ערך דתי, היסטורי — מדוע לא יישמר בצורה תקינה ונאותה? מדוע להזניח אותו?

כדי להוציא לען, אם היום בתקציב שלך, אדוני שר הדתות, יש סכום כל כך גדול לשיבות — תמיד אתמון בלימודי היהדות ובפיתוחם — אני חושב שהיה טוב יותר אילו ניתן פירות רב יותר, שיהיה ברור אם המספרים הם מספרים, אם הכספים הם כספים, כל הדברים האלה. אינני שותף לביקורת שנשמעה כאן, אבל אני חושב ששר הדתות צריך לתת לנו פרטים ולהבטיח ולומר לנו שאכן המספרים מדויקים ובדוקים, ונהיה בטוחים שאלה אנשים הלומדים תורה.

הי"ר פ. שינמן:

רשות הדיבור לחבר-הכנסת טובי, ואחריו לחברת-הכנסת אלוני.

תופים טובי (הרשימה הקומוניסטית החדשה):

אדוני היושב-ראש, כנסת נכבדה, בדיון על פעולות משרד הדתות ברצוני להעלות כמה בעיות הנוגעות לאוכלוסיה הערבית בנושאי הדת שלה, ובמיוחד לאוכלוסיה המוסלמית, המהווה את הרוב המכריע של האוכלוסיה הערבית. המוסלמים בקרב האוכלוסיה הערבית הם אלה שזכויותיהם מופקרות ביותר, הם יותר מקרוב פחים מבני כל עדה אחרת. נשללת מהם באופן מוחלט הזכות לנהל בעצמם את ענייני הדת שלהם בתחום מינוי אנשי דת, חינוכם של אנשי דת, דאגה לאתרי הדת והפעלתם, ניהול הוואקף המוסלמי, וכדומה. כל אלה מופקעים מידי האוכלוסיה המוסלמית, בניגוד להלכה הדתית המוסלמית ובניגוד לזכויות המגיעות למוסלמים כבני עדה דתית.

תמיד תבענו הקמת ועדה מוסלמית נבחרת על בסיס מתן הכרה לעדה המוסלמית בחוק. תבענו הקמת ועדה או מועצה נבחרת שתנהל את העניינים הדתיים של האוכלוסיה המוסלמית וכן תנהל את ענייני הוואקף. אך במשך כל השנים מקום המדינה נשלל הדבר מן האוכלוסיה המוסלמית. במשך כל השנים הופקע הוואקף המוסלמי ונמנע מן האוכלוסיה המוסלמית להקים את מוסדותיה ולנהל את ענייניה, לרבות ענייני הוואקף.

גישה זו, יסודה במדיניות האפליה הלאומית הרומסת את זכויותיה של האוכלוסיה הערבית, ובהיות האוכלוסיה המוסלמית הרוב המכריע של האוכלוסיה הערבית, היא המקופחת ביותר. מדיניות זו הפקירה זכויות ויצרה

לרבנות שאינן זקוק לרב שיישלה מטעמה — בבקשה, אתה בוחר רב אחר. מדוע לא יוכל להיות רב מאחת הקהילות האלה? בבקשה, תבדקו אם יש איזה עירעור. אדוני שר הדתות, סתנתי אני, בכל אופן, מלבוא להגן על הרב חיים משה ויילר כאיש תורה והגות יהודית. אדם כזה ודאי שקל את הצעד שנקט. היה זה מכובד אילו משרד הדתות מיומנו, כאשר שמע שמציץ עים את הרב ויילר, היה מקרב אותו ודואג לכך שיהיה חבר המועצה הדתית בירושלים. הרב משה חיים ויילר איננו ראוי לשרת במועצה הדתית? נתפסים לכך שהוא אמר שלא שאלו אותו ולא נתן הסכמתו? חבל מאוד שמשרד הדתות מיומנו לא פנה אל האדם היקר הזה ולא צירף אותו למועצה כדי שיתן מיכלתו, מידיעתו ומהשראתו לפיתוחה של המועצה הדתית, לפיתוחם של החיים היהודיים בירושלים ובמדינת ישראל בכלל.

אדוני שר הדתות, אמרת — וכל הכבוד לאומי — הלב שלך — שאתה בעצמך לא סקרת את המצב ברבנות הראשית משום שאינך יודע כיצד להסדיר את הסיכונים שם. האם יהיה זה הרבה לבוא ולבקש ממך לפזר את הרבנות הראשית? אני מאוד מצטער, רבותי, מי שחרד לדת ישראל אסור לו לשבת בשקט בתנאים השוררים ברבנות הראשית במדינת ישראל. זו לא דוגמה, זה לא חינוך — זה ההיפך מזה. מי האחראי לכך אם לא שר הדתות? שר הדתות אומר בכנות, בגלילי לב, שאין בידו לתקן את המצב. תפורו את הרבנות הראשית, תכריזו על בחירות חדשות — יש דור רבנים צעיר, כפי שצינית, נפלא, שיש לו כושר ויש לו רגש, וייתכן מאוד שנצלית לבחור לנו דור חדש שיוכל לתת תרומה גדולה לקידומה של היהדות במדינת ישראל. מדוע להשאיר את המצב כפי שהוא כיום? אני מאוד ממריץ את שר הדתות לשקול דבר זה, אם לא הגיע הזמן לעשותו.

אדוני השר, אני בכל זאת רוצה לחזור שוב על התביעה שנדמה לי שהבעת תמיכה בה: למה לא לשים קץ לשאלה של חלוקת קבורה? ציפיתי לשמוע ממך דברים בנושא זה — לא שמעתי דבר, וחבל. זה ממש נורא. הבעיה היא לא של עוד אלף לירות או אלפים לירות למשפחה אומללה שמתה מוטל לפניה. הבעיה היא שמתחילים בכל האלמנט המסחרי הזה, שהוא מרגיז, פוגע ומעליב. מדוע לא נכלול נושא זה בביתות הלאומי, וכל אחד ישלם לפי הכנסתו ויבטיח לעצמו, עד מאה ועשרים ולאחר מכן, את כל שירותי הקבורה, לרבות חלקה, אולי אפילו גם מצבה. אינני יודע, בכל אופן בדברים ההכרחיים ראוי שנהיה מכובדים, מתקדמים ומסודרים. אנחנו קוראים כמה היהודים רוצים לבוא לקבר ישראל, וזה דבר גדול.

מנחם ידיד (הליכוד):

שייקבע משהו סטאנדארטי, ומי שירצה יותר — ישלם יותר.

נסים אליעד (המפלגה הליברלית העצמאית):

ודאי, בבקשה, בהחלט, מי שרוצה לעשות לעצמו מאוסוליאום, שיעשה זאת על חשבוננו. אבל שנושא זה יהיה מסודר.

מתעוררת השאלה: מה על רכוש הוואקף, אדוני שר הדתות? אינני שקט לנוכח המצב השורר בכל הנוגע דים האלה. אינני יודע באיזה מצב נמצא משרד הדתות, בפנים, בענייני המינויים האלה, אבל הגיע הזמן שנדאג

הדתות, וזוהי בעיית משכורותיהם של אנשי הדת המוסלמית. כ-180 שייכים, מואינים, משרתי מסגדים וכדומה התכנסו בימים האחרונים והשמיעו זעקה גדולה נוכח מצבם החמור והקשה. איך ייתכן שאנשים אלה יתקיימו על משכורת זעומה של 300, 400, 500 לירות לחודש? משרד הדתות טוען שהם אינם עובדים, והוא גותן להם רק תמיכות. על מה הם יתקיימו, מי ידאג להם? זוהי אחיות-עניינים והתחמקות מאחריות של הממשלה. הממשלה מחזיקה בנכסי הוואקף ושוללת אותם מן האוכלוסיה המוסלמית. תחזירו את הוואקף כולו לאוכלוסיה המוסלמית, תאפשרו לנציגות נבחרת של האוכלוסיה הזאת לטפל בענייני הדת, לרבות דאגה לאנשי הדת שיהיו מופקדים על ניהול ענייני הדת של האוכלוסיה המוסלמית. כל עוד הדבר איננו קיים, ומשרד הדתות הוא המשלם את המשכורות, וממשלת ישראל אחראית לכך, יש להבטיח קיום מכובד ומשכורות גאותות לאנשים הממלאים תפקידים דתיים בקרב האוכלוסיה המוסלמית, כמו ליתר אנשי הדת בארץ הזאת.

הי"ר פ. שינמן:

רשות הדיבור לחברת-הכנסת אלוני, ואחריה — לחברת-הכנסת פרידמן, ואחריה — לחברת-הכנסת פעלי, ואחריה לחברת-הכנסת יגאל כהן.

שולמית אלוני (תנועה לזכויות האזרח):

אדוני היושב-ראש, כנסת נכבדה, המעין בתקציב משרד הדתות ובשימוש בתקציב הזה עד לאחת התופעות המושחתות והמשחיתות ביותר במדינה. הניפות של התקציב לצרכים של הרבה "אוכלים ואינם עושים" ולתומכים פוליטיים, מבלי שמשרד האוצר ידרוש לקצץ בתקציב. הניפות הזה הוא עדות כיצד קונים תמיכה לצורך השלטון, כיצד קובעים תקציב בזבזני למשרד הדתות שעה שבעתון של היום בלבד אנו קוראים על דיון בצימצום הקיצבאות לילדים. אך ילדים הם, לדעת השר, פאראיטים. כתוב כי על-פי שנים או שלושה עדים יקום דבר, ויש שלושה עדים האומרים ששר הדתות, המפרנס בשפע 28,000 תלמידי ישיבה בכוללים בתקציב של 68 מיליון, אמנם אמר אתמול שאנשי הקאטאמונים הם בבחינת מגדלי פאראיטים האוכלים ואינם עושים, והוא תומך בדרישה לקצץ במענקים הניתנים להם. אינני מתארת לעצמי שבימים אלה, כאשר עורכי הטלוויזיה הם כה נרדפים על-ידי הממסד, ושאר הציבור הרצוצה לשמוע רק דברים יפים, יעז משהו להביא דברים מפי השר בלי לבדוק זאת. בינתיים ערכתי כמה שאלות ומשאלים בעניין זה, ויש שנים ושלושה עדים המעידים כי מה שנמסר בשם השר בשי-דור — אמנם נאמר.

אצלנו, כנראה, כאשר רוצים תמיכה של המפלגה היתר-קטנה על-מנת שהגדולה יותר תוכל להמשיך לשלוט, מקצעים בחינוך חובה, וצריך יהיה, כנראה, לבטל חינוך חנינם מכיתות ט' וי"א. מקצעים תקציבים לסטודנטים. היום מדובר על שביחה של 55,000 סטודנטים, אבל הם אינם חשובים כמו 28,000 בחורי ישיבה, שהרי זהו המאגר המתאים ביותר להחזיר את מדינת ישראל לימי הישוב הישן, הכוללים והחלוקה.

בשנה שעברה גדל תקציב משרד הדתות ב-100%, השנה מיתוספים לו 50%, שעה שבתקציב משרד החינוך התוספת היא קטנה. למבנים לישיבות, בתקופה שמדובר על הקפאת הבנייה, רק למבנים קפץ התקציב

פגעים קשים, כמו השערוריות החוזרות ונשנות בענייני הוואקף המוסלמי, אותו חלק קטן אשר שוחרר והופקד בידי ועדי נאמנים. מצד אחד שוללים מן האוכלוסיה המוסלמית את הזכות לנהל את ענייני הוואקף, ומצד שני, במידה שמעבירים חלק זעיר מנכסי הוואקף לניהול ועדים ממונים, שחבריהם הם על-פי רוב מקרב אנשי שלומם של השלטון, הרי גם המעט שבמעט מן הרכוש הזה מופקר והולך ומתנדף לאט לאט, להנאתם של אנשי עסקים, מתווכים ורודפי בצע.

החכרתו של מסגד חסן-בק ביפו היא שערוריה מבישה. זוהי דוגמה בולטת להפקרות הקיימת בענייני הוואקף המוסלמי, הפקרות הנובעת מאי-מסירתו לניהול גוף נבחר ואחראי.

אם לשר אין אפשרות להאזין לדברים, אולי אפשר למסור אותם לפרוטוקול, והוא יקרא אותם לאחר מכן?

הי"ר פ. שינמן:

חשר נמצא כאן.

תופיק טובי (הרשימה הקומוניסטית החדשה):

מסגד חסן-בק המפורסם נשאר במשך שנים מופ-קר ללא דאגה. כזה הוא מצבם של רבים מן המקומות הקדושים לדת המוסלמית, מקומות תפילה. ועכשיו במקום לשקם את המסגד מעבירים אותו לגרשון פרי, בחכירה לתקופה של 49 שנים, בהסכמתו של משרד ראש הממשלה, וזאת למטרת הקמת מרכז תיירות ומרכז עסקים במקום, דבר המקומם את כל בני העדה המוסלמית בארץ. אני קורא שמשרד הדתות מתנגד לעיסקה הזאת. זה רק ממחיש ומדגיש את החומרה שבהתרת עיסקה כזו על-ידי הממשלה.

בעבר היו לא מעט עיסקאות מפוקפקות של מכירת בתי-קברות, כמו בית-קברות בשכונת עג'מי ביפו, פרשה מבישה וחסרת טעם.

המוסלמים תובעים את החזרת הוואקף כולו לרשותם, לרשות מועצה ארצית שתיהנה, אשר תנהל את ענייני הוואקף ואת העניינים הדתיים של המוסלמים. המוסלמים מתנגדים בתוקף לקיומם של ועדי נאמנים ממונים בכמה ערים, ועדים מושחתים, שחבריהם אינם מייצגים אלא את עצמם ואת השלטון, והם מנהלים חלק זעיר ביותר מרכוש הוואקף באופן המופקר והמושחת ביותר.

אחת התופעות הבולטות של פגיעה גסה בעניינים הדתיים של האוכלוסיה המוסלמית היא הפקרת המקומות הדתיים והמקודשים להם, כמו בתי-קברות, עד כדי התעללות בהם. בית-הקברות המפורסם עבדול-ג'ב-בתל-אביב — חיללו והרסו אותו ועל חורבותיו בנו לפני כמה שנים את מלון "הילטון" בתל-אביב; אספו בזמנו את השלדים והכניסו אותם לחלקה שגודרה; כיום רוצים להרוס אפילו את החלקה הזאת. עיריית תל-אביב הפעילה דחפורים למטה זו, ורק צו-ביניים של בית-המשפט הפסיק באופן זמני את הפעולה. ואין זה בית-הקברות היחיד שהתעללו בו. קיימת סכנה רצינית לבית-הקברות המוסלמי העתיק בחיפה. קיימת תכנית לבנות שם שיכונים, כביכול. אנו מזהירים מפני פגיעות כאלה במקומות הקדושים לאוכלוסיה המוסלמית, שצריך לכבד אותם כשם שמכבדים כל אתר מקודש לכל עדה אחרת בארץ.

ובסיום דברי ברצוני להעלות בעיה הנוגעת למשרד

שעם ישראל — איך כתוב פה — עם ישראל כולו שומר על הכשרות. איזה שומר על כשרות? אני איבני שומרת על הכשרות — האם אתן ידי להנאה בכשרות? מישו יתן ידי להנאה מכל סוג שהוא? מי שנותן ידי להנאה בכשרות הוא מי שמונע קבלת החוק למניעת הנאה בכשרות, וזה לא הציבור החילוני אלא הרבנים — ובעזרתכם.

אשר לבתי-הדין הרבניים, רבותי, החוק נתקבל ב-1953, ומנסים לספר לציבור כולו שמפלגת העבודה וכל העם רצה את החוק הזה, של שמירת נצח ישראל. זאת פשוט אינפורמאציה לא נכונה. משה שרת, שהביא את החוק — גם אז לצרכים קואליציוניים מובהקים — אמר על החוק הזה — ויש לפני הפרוטוקול — ש"אין להתעלם מן העובדה כי קבלת החוק הזה, חוק שיפוט בתי-דין רבניים (נישואין וגירושין), כרוכה בויתורים מרחיקים על עקרונות ומושגי יסוד של חיים מתוקנים בעיני רבים מאוד. מבחינה זו יעמוד החוק מעתה במבחן הביצוע. הסמכות שבידיה מופקד ביצוע החוק, הווי אומר הרבנות בישראל, תעמוד עתה במבחן. יציבות החוק תלויה במימוש מסוימת של ביצועו. אריכות ימיו של החוק תלויה בסיגול נוהל ביצועו למושגי שוויון, כבוד האדם וחזיונותיו, השוררים בחברה המתקנת של זמננו. אחדות העם מחייבת ויתורים הדדיים, ולא רק מצד אחד. ישנם מושגים בחברה של זמננו שיתנפץ עליהם כל ניסיון להשליט ולקיים בתוכנו גם להבא סדרי חיים אשר אבד עליהם הכלח".

מובן שהרבנות לא גילתה גמישות. למה תגלה גמישות? בעיניך לא אבד עליהם כלח. בעיני הרבנות האשה היא אדם מסוג ב'. בעיני הרבנות מי שאיבני שומר את הדינים הוא כופר, כשם שמי שאיבני יהודי הוא בכלל בחזקת מוקצה.

זלמן שובל (הליכוד):
זה ברור.

שולמית אלוני (תנועה לזכויות האזרח):

ברור. ובעיניהם זה לא חוק שאבד עליו כלח. למה יגלו גמישות? מי שמגלה גמישות זה שלטון העומד על כרעי תרנגולת וצריך לשחד את הממסד הדתי כדי שיקנה בשבילו קולות. וראינו כיצד קנה בשבילו קולות, עכשיו ראינו, לא מכבר, בכפרים הערביים: 500 עד 750 לירות לקול תמורת חתימה על הקוראן. ברחוב היתודי זה נעשה מול ספר-התורה. עסק מאורגן.

זלמן שובל (הליכוד):
זה לא פעל.

שולמית אלוני (תנועה לזכויות האזרח):

זה לא פעל הפעם? לא שמעת איך רענן כהן, נציג מפלגת העבודה, הסביר איך "ניצחנו" — מפלגת העבודה — דה המפד"ל המפד"ל השיג את שלו; התחוללה שלו נכנסו; קיבלו ממשרד הדתות את הרשימות המתאימים — וזה עבד יפה מאוד.

חוקים אלה אינם מתאימים. רוב הציבור איבני יכול לחיות עליהם. נשים הן אחוז גבוה באוכלוסיה. הניחו את חוקי הכפיה האלה, ותנו לאנשים הרוצים להינשא בנישואין אזרחיים — להינשא בנישואין אזרחיים. יים. נהלו לכם את הרשימות השחורות והוורודות וה- כחולות שלכם, לסוגיה ולמיניהן, לצרכיכם.

מ-2 מיליון ל-40 מיליון, ואילו לבניית גני-ילדים ובתי-ספר יסודיים קוצץ התקציב, עוד לפני הקיצוץ האחרון, ב-25%. כיצד להסביר עניין זה למשלמי המסים, המפרנסים את האוכלוסיה ואינם עושים, תומכיו של שר הדתות המתפרנסים על חשבון הציבור?

התקציב להלכה, מחקר ולימוד תורני במכונים תורניים עלה מ-32 מיליון לירות ל-76 מיליון — עלייה של כ-140%. וזה לא הכל, לכך יש תוספת של 10 מיליון לירות ממפעל הפיס.

כבר אמרתי שלמען 28,000 תלמידי הישיבה מוקצב סכום של 66 מיליון לירות, דהיינו כ-2,400 לירות לתלמיד ישיבה, שעה שלכל החינוך העליסודי וכן לחטיבות-הביניים ההקצבה היא 23 מיליון לירות בלבד. כיצד מסבירים זאת, אם אין אלה שלמונים לצורך תמיכה בשלטון העומד על כרעי תרנגולת? אם כן, ל-211,000 תלמידים הוקצב סכום קטן יותר מאשר ל-28,000.

אנחנו רואים תופעה מעניינת נוספת. בשנה שעברה ועמו הרוחות והדבר הגיע לא רק למליאה אלא אף לוועדת הכספים, כאשר ניתן פירוש המוסדות השונים ששר הדתות תומך בהם, ואשר הם תומכים בו, ואשר הוא שם יושב-ראש, ושם יושבים נציגיו. כדי למנוע אי-הבנות וכדי שאנחנו נהיה רגועים, הפעם התקציב של 5,700,000 לירות איבני מפורט; החלוקה נשמרת בסדר.

תופעה מעניינת נוספת, שכדאי לתת עליה את הדעת: במשרד הדתות של מדינת ישראל, אשר בה המיעוטים מהווים 15%, והם זקוקים לשירותי דת לפחות כמו הציבור היהודי, מקצב משרד הדתות רק 3.5% לכל המיעוטים ביחד. יש 5,000 קראים ושומרונים, וכנראה כדאי לטפח אותם כשמורות יפות ולהיעזר בהם ועל-מנת שיאכלו מכפו של השר כדאי לתת להם סכום כמעט כפול מזה הניתן ל-50,000 בני העדה הדרוזית — דהיינו, ל-5,000 ניתן יותר מאשר ל-50,000. כדאי באמת להיות מקורבים אל השר, וכדאי לזכור שגוי נשאר גוי.

אשר לשירותים הטובים שנותן משרד הדתות, פרט לכך שהוא נותן שירותים טובים ופרנסה טובה לרבים ממקורביו ולבזבזות, רבותי, אני מציעה לחברי הכנסת, אם כי אין פה רבים, אני מציעה להם להסתכל בחוברת זאת, ויגידו-נא אם יש ביובז גזול מהם, עמודים ריקים ונייר משובח — בתקופה שאנחנו מדברים על חינוך לצימצום — וביובז על משאלים, תסלחו לי, משאלים אינפנטליים.

מה פירוש השאלה "האם יש להעניש מי שמוכר בשר לא כשר כאילו הוא כשר"? איזו שאלה זאת? ובמה מתפארים — ש-72% אמרו שבאמת יש להעניש אנשים שהם רמאים? ואילו רק 3% היו אומרים שיש להעניש רמאים? וכי מירימה אחרת והונאה אחרת היא בסדר? ודאי שהונאה בכשרות היא ככל הונאה אחרת ויש להעניש על כך. ואם בכנסת עד עתה לא חוקק חוק למניעת הונאה בכשרות, אשמים בזה אנשי משרד הדתות, שנכנעו לחץ של הרבנים. הרי כבר בכנסת השישית הוצע החוק הזה, ורק בשל לחץ של רבנים, שאינם רוצים בחוק זה מפני שהוא עשוי להגביל את הסמכויות שלהם לשלול כשרות גם במקומות שלא מדובר במזון, לא חוקק החוק. עורכים משאלים שעולים כסף, מדפיסים חוברות שהן ביובז, ורוצים להראות

המנוסה שהוקצב למשרד זה, במיוחד לא בתקופה זו של הידוק התגורה.

תקציב משרד הדתות גדל ב-50% לעומת השנה שעברה, שהם כ-50 מיליון לירות. משרד הדתות אף מתגאה בניפוח גוסף של 180 מועצות דתיות, המעסיקות כ-3,000 איש, רובם ככולם חברי מפלגתו של השר, והצוברות גרעון שנתי של כ-130 מיליון לירות על חשבון הרשויות המקומיות והמדינה. כל זאת בשעה שבגלל חוסר של 50 מיליון לירות נאלץ משרד החינוך להקפיא החלת חוק חינוך חובה על נוער בגיל 15 עד 16, ובשעה שמדובר על קיצוצים גוספים בבניית בתי-ספר ובתי-חולים. ניפוח כזה כן, ובתי-חולים לא?

הבושה נמשכת לכל אורך הדרך. לפי המשרד הממונה על בתי-הדין הרבניים יש כ-20,000 תיקים פתוחים בענייני היתר נישואין, משפטי גירושין, חליצה, גיור וכדומה. מתוך אלה כרבע — כ-4,000 — הם משפטי גירושין, עניין שבארצנו יכול להימשך שנים רבות.

הרשה לי, כבוד השר, לספר לך סיפורה של אשה אחת, שמצבה דומה למצבן של עוד אלפי נשים, אשר מחכה לגט זה יותר משלוש שנים. האשה היא אם לשלושה ילדים, נשואה 14 שנים לגבר שהפסיק לחיות אתה וחלל לפרנס אותה לפני חמש שנים, והיום חי עם אשה אחרת שילדה לו בן. הוא בא מדי פעם ומכה אותה, ואף אונס אותה ומשפיל אותה לפני ילדיה ושכניה. מצב זה ידוע לבית-הדין הרבני המטפל בתיק, אך למרות זאת וחרף עשרות פניות של המתלוננת נמשכת הסתבת ונמשך סבלה של אותה אשה. גם פניות ישירות למשרד הדתות לא הועילו.

זהו סוג השירות לאורח שמשרד הדתות מספק לציבור, שירות העולה לציבור זה 150 מיליון לירות. אם אין משרד הדתות מסוגל ליעל את תהליכי בתי-הדין שלו, בשביל מה הוא קיים בכלל, חוץ מלפרנס את העסקנים הרבים, שהם הפאראזיטים האמיתיים? מרוב הדברים שמענו כאן היום ברור שהצעד המתקדם ביותר במדינת ישראל ב-1976 יהיה לפרק את משרד הדתות ולהעביר את התקציב שלו לשירותי הרווחה.

היו"ר פ. שינמן :

רשות הדיבור לחבר-הכנסת פעיל, ואחריו לחבר-הכנסת יגאל כהן.

מאיר פעיל (מוקד):

אדוני היושב-ראש, כנסת נכבדה, במעמד זה לא אבוא בטענות שונות נגד השר או נגד המשרד וכיוצא באלה דברים שאני מסכים להם יותר או דברים שאני מסכים להם פחות. רצוני להעלות נקודה אחת השייכת למשרד הדתות, אולם יותר מכך היא שייכת, לפי דעתי, לממשלת ישראל, ואני תמה על הממשלה והאוצר שאי-שרו דבר זה. אילו היה בכך טעם הייתי אף תובע את הממשלה "לדין תורה" על הנושא שאגדיר אותו להלן:

גם בחזון המדינה היהודית הסוציאליסטית שלי, שתהיה בה הפרדה בין דת ומדינה, יהיו זרמים דתיים בחינוך על כל רמותיו. זה לפי החזון שלי. אינני מתנגד לרעיון של חינוך דתי, אין אני מתנגד לרעיון של חינוך לפי זרמים שונים. גם בחזון המדינה שאני תומך בו אני חושב שיהיו זרמים בחינוך. וזאת משום שאני תומך

לפני שנה רעשה הארץ על קיום רשימות שחורות; לפני חמש שנים הכחישו שיש דבר כזה; היום, רבות, ממסדים אותן. יש היום ויכוח בין היועץ המשפטי לממשלה לבין משרד הדתות כיצד למסד ולארגן את הרשימות השחורות של פסולי החיתון. במדינה המתמיימת להיות מדינה דמוקרטית הזכות הטבעית לגי-שוואין איננה ניתנת. בשביל מה זה טוב? מי צריך את זה? תנו אפשרות לאנשים להינשא בדרך מכובדת. אתם אומרים שגשים לו מעמד נפרד? וזוהו של כל מעמד להופיע לפני בית-דין של מעמדו. לא צריך להופיע לפני רבנים המברכים "ברוך שלא עשני אשה".

כל העניין הזה הוא קלוקל, והוא קלוקל מפני שאין בינו לבין אמונה, מוסר ודת ולא כלום. מה שיש אצלנו זהו ממסד דתי, עסקנים המתפרנסים ומפרנסים את עצמם ואת תומכיהם מכוח כספים הניתנים על-ידי השלטון הרוצה להמשיך לשלוט.

ומני תם. אבל כיצד משתמשים בכספים האלה — העתונות מלאה תיאורים: כיסא פה, כיסא שם, תמורת כסף. איך מממנים פרסומת של שר הדתות מתקציב המדינה וכו'? תמורת תמיכתו בסיעת רפאל הבטיחו למישהו משרת מנהל קהילתי. וכנהנה וכנהנה, והיד נדיבה. אני מצטערת על ששר האוצר איננו כאן, כי מי שרוצה לפגוע בחינוך הילדים, מי שרוצה לפגוע בתמיכות הסעד והביטוח הלאומי וכאן נותן שפע כזה — מערער את יסודותיה של החברה הדמוקרטית.

היו"ר פ. שינמן :

רשות הדיבור לחבר-הכנסת פרידמן, ואחריה לחבר-הכנסת פעיל.

מרשה פרידמן (סיעה סוציאליסטית עצמאית):

כבוד היושב-ראש, כנסת נכבדה, בימים אלה דנה הממשלה בקיצוצים גוספים, שיפגעו שוב בשירותי הרווחה ובשכבות החלשות. אין שעת כושר טובה יותר למחות נגד קיצוץ זה מאשר הזדמנות זו, כשאנו דנים במשרד בעל תקציב של יותר מ-150 מיליון לירות, משרד אשר במתכונתו כיום אין לו זכות קיום במדינה דמוקרטית.

משרד הדתות מספק לציבור שירותים, כביכול, שאין גם מדינה נאורה אחת המממנת אותם מכספי הציבור, כגון מעקב והכנת רשימות של פסולי חיתון או בילוש מיותר, על-ידי מנגנונים מגופחים, אחר כשרות.

לרוב הציבור בארץ שירותים אלה מהווים מטרה, לכל הפחות. קיום משרד הדתות בצורתו הנוכחית מכתים את שמה של מדינת ישראל. הוא מבטיח יהודים רבים בישראל ומחוצה לה, המבינים שתפקיד הממשלה הוא להבטיח חופש דת ומצפון לכל אדם על-פי החוק, אך בוודאי אין זה מתפקידה להכריח את אזרחי המדינה להיות על-פי ההלכה כפי שהיא מפורשת על-ידי זרם קיצוני אחד ביהדות. וזה בייחוד כשהדבר הוא בניגוד לרצונם ולמצפונם של יהודים רבים, ביניהם אנשים דתיים מזרמים אחרים ביהדות. כפייה זו היא הפונקציה שממלא משרד הדתות, וזאת המשמעות — והמשמעות היחידה — של 150 מיליון הלירות המוקצבות למשרד זה.

לעניות דעתי אין זכות קיום למשרד הדתות, ויש לבטל אותו לאלתר. ודאי שאין זכות והצדקה לתקציב

חוברת ל"א, ישיבה ש"ב

— סקירת שר הדתות על פעולות משרדו (דיון) (פעיל, שינמן); (תשובת השר) (שינמן, רפאל, אלוני, מואב) —

במסגרת הדיון בכנסת על משרד הדתות באתי איפוא לחלוק בנקודה זו. אנחנו חיים בשבועות קשים מאוד, והדברים עוד יעלו גם כאן בוועדת החינוך. בשבועות ששר החינוך מהלך ומכריז באמצעי התקשורת על ביטול חינוך חובה חינוך בכיתה ט'; בזמן שמאיימים בקיצוצים מקיצוצים שונים על בתי-הספר; כשעומדים להפסיק את מפעל ההזנה או לפחות לצמצם אותו, שלא לדבר על גניזת רעיונות להרחבה ולשיפור — בשנה כזו, בספר התקציב של אותה מדינה, בנושא חינוך, אתה רואה שמגור אחד של חינוך דתי מובחן מקבל, מחוץ למשרד החינוך, נתח שמן כזה.

הדבר שהעליתי מחייב בירור יסודי ורציני. אני אומר בגלוי שאילו היינו מדינה מתוקנת, אני חושב שגם בה יהיה צורך בחינוך דתי כמו שיהיה צורך בחינוך אחר, כי אני חושב שיש צורך במשטר של חופש בחירה חינוכי תוך פלוראליזם רעיוני. לא אתוהך עם חברי-הכנסת ורדיגר כיצד יחנך את ילדיו, אבל, במטותא, אל תכפה עלי כיצד אני אחנך את ילדי. אני מקווה שלא נסטה מן הרעיון הזה גם במדינה שתהיה לפי מתכונתי. אבל אפליה כזאת בספר התקציב מחייבת עיון, דיון והסבר, ואם ההסבר לא ישריע רצון, אני חושב שצריך לחייב את שר הדתות להחזיר את מה שנשאר מן הסכום הזה — אם הוא היה יעיל ומהיר בוודאי לא נשאר ממנו ולא כלום — למשרד החינוך.

אני מקווה שנצליח לקבל תשובה מספקת מכבוד השר או מנציג אחר של הממשלה.

הי"ר פ. שינמן:

רשות הדיבור לחברי-הכנסת יגאל כהן. איננו באולם. חברי הכנסת, בזה סיימנו את הדיון על סקירת שר הדתות. עכשיו תבוא תשובתו של שר הדתות למשתתפים בדיון.

2. תשובת השר

שר-הדתות י. רפאל:

בוודאי לא אתוהך אתך על מאמרי חז"ל. זוהי גישה בלתי-מכובדת לומר דברים ללא בדיקה וללא עיון במספרים. זוהי זריקת עפר בעיני אנשים. זו השיטה שרוצים להנהיג בציבוריות שלנו. אבל אני חושב שהציינתי בור עייף משיטות אלו. אולי היו ימים שזה הלך, כמה חודשים בערך, אבל הציבור עייף מכך, מהר מאוד. עלה חברי-הכנסת פעיל והציג שאלה רצינית בצורה מכובדת. אך הוא טעה באופן יסודי. הוא שאל שאלה — מדוע תוספת פתאומית גדולה כזאת? אני רוצה להגיד לך כי זו פשוט טעות אופטית. השנה תיקצבו במסגרת התקציב תקציבים שבשנים קודמות, ולמעשה בכל שנות התקציבים, היו מחוץ למסגרת התקציב. אני ביקשתי ורציתי שלא יהיה שום דבר מאחורי התקציב.

בזמן מואב (תנועה לזכויות האזרח):

מה זה מאחורי התקציב, או מחוץ לתקציב?

שר-הדתות י. רפאל:

באוצר היה וישנו מושג של כספי המרה, כלומר מוסדות תורמים תרומות במטבע-חוץ, ויש הסכמים עמם על סכומים מקבילים לסכומי התרומות. השתלם לאוצר לעשות זאת. התורם רצה שותף למפעל והתנה

בחופש בחירה חינוכית, מתוך אמונה בפלוראליזם רעיוני.

מאידך גיסא, קשה להשלים עם העובדה שבשנת 1976, כשקיים צימצום כה חריף בתקציבי החינוך, השרי כון, הבריות, הסעד, הביטוח הלאומי, ומנסים עכשיו לקצץ בקיצבאות ובסכומים הניתנים לילד הראשון, השני, השלישי; בשנה זו, כשמדברים ממש בימים אלה, לאחר כל הקיצוצים בתקציב החינוך, על קיצוץ נוסף של עוד 100 מיליון לירות בתקציב החינוך שבמסגרת הרשויות המקומיות — בשנה כזו מקבל משרד הדתות תוספת תקציב של 41.7 מיליון לירות למימון סעיף אשר נקרא "תמיכות במוסדות ובשיעורים תורניים". הדבר כתוב בספר התקציב של משרד הדתות, בעמודים 6 ו-7. חישבתי ומצאתי כי זו תוספת של 175% על מה שהיה בשנה הקודמת: בשנה הקודמת נתנו לאותו סעיף 23.9 מיליון — עיגלתי קצת את המספרים —, בשנה זו נתנו 65 מיליון ומשהו.

אני לא מבין: מה קורה?

כשאתה עוקב ורואה שמכל התוספת שקיבל משרד הדתות, בסכום של 53 מיליון לירות, 41.7 מיליון, כמעט 42 מיליון — כך כתוב לפחות בספר התקציב, ואינני רוצה לפשפש במה שעושה שר הדתות — 42 מיליון מושקעים בפרוייקט זה של "תמיכות במוסדות ובשיעורים דתיים" יהודיים, אומר לעצמו יהודי: משהו כאן לא נראה לי הוגן. בידעי שהחינוך הדתי, הנוגע למשרד החינוך, אינו מופלה לרעה, חס-טשולום — באשר הוא מקבל את חלקו היחסי באוכלוסיה במסגרת תקציב החינוך — תוספת של קרוב ל-42 מיליון לירות לשנה אומרת דרשני. האם יש בכך משום מתן בסתר? משום שיקולים פוליטיים, לא של שר הדתות אלא של הממשלה כלפי שר הדתות? אולי זה לגיטימי, או שיקומו וידו בכך בפומבי.

הי"ר פ. שינמן:

רשות הדיבור לשר הדתות, לתשובה.

שר-הדתות י. רפאל:

אדוני היושב-ראש, כנסת נכבדה, שאלות דת מעוררות בדרך כלל לא רק התעניינות אלא גם מתח בדיונים. אבל אני מצטער על שהפעם, לפחות בחלקו של הוויכוח, ירדנו מתחת לרמה המקובלת. אני מקבל ביקורת ואני יודע אפילו שיש מה לבקר. אני מודע מאוד לצורך בתיקונים, והלוואי ואזכה לתקן אותם בדברים שאני יודע שיש לתקנם. אינני משתבח בכך שהצלחתי לתקן הרבה, אבל משהו תיקננו. אין זה נושא קל, לגמרי לא. הבעיות מסובכות, ועוד אביא שתיים, שלוש דוגמאות בקיצור.

אומר מלה אחת לחברי-הכנסת שולמית אלוני, ובוודאי לא אתוהך אתה. אזכיר לך, חברי-הכנסת אלוני ולך, חברי-הכנסת פת, שעל האמירה שהכל רע ואין אף ניצוץ מתנוצץ, יש מאמר חז"ל: כולו חייב — זכאי.

שולמית אלוני (תנועה לזכויות האזרח):

יש לכם כמה דברים לא רעים, ועל כן החייב נשאר.

— סקירת שר הדתות על פעולות משרדו (תשובת השר) (רפאל, מואב, אליעד, פעיל, שינמן, אלוני) —

אמרו כמה חברי כנסת, במידה מסוימת בצדק, שהמשרד אינו ממלא כמה מן התפקידים הגדולים המוטלים עליו. הלוואי והייתי יכול להגיע למצב שהמשרד יוכל למלא תפקידים אלה. למעשה אנו נתונים בשלבי הבנייה של המשרד.

נפים אליעד (המפלגה הליברלית העצמאית):
אחרי 28 שנה ?

שר-הדתות י. רפאל:

אתה יודע יפה מאוד שלא נתנו לעשות. וכאשר יש הגדלה במשהו, אתה רואה איזו סערה קמה. אתה יודע מה היה — טיפין טיפין, קמעה קמעה.

מאיר פעיל (מוקד):

קמעה קמעה, ו-50 מיליון לירות.

שר-הדתות י. רפאל:

חברי-הכנסת פעיל, אינני מזלזל בקמעה קמעה, כי נאמר שזו דרך הגאולה של ישראל שנגיע אליה קמעה קמעה, ואנו מגיעים אליה קמעה קמעה.

מאיר פעיל (מוקד):

במשרד הדתות זה לא הולך קמעה קמעה אלא בנתחים גדולים.

שר-הדתות י. רפאל:

שמעת מה אמר לך יושב-ראש המועצה הדתית הגדולה בארץ. שירותים אלה הם בדרגה התחתונה מבחינת סיפוק הצרכים הממלכתיים.

היו"ר פ. שינמן:

חברי-הכנסת פעיל, קיבלת תשובה.

שולמית אלתי (תנועה לזכויות האזרח):
40 מיליון לירות לבנייה.

שר-הדתות י. רפאל:

אינני מתייחס לקריאות ביניים של חברת-הכנסת אלוני, שזורקת סתם מספרים. אמרתי שכל העניין הזה הוא מציג. אין טעם להתווכח על כך. אני אחזור על הדברים עשר פעמים, והיא תמשיך בשלה.

אתם רוצים לשמוע הסבר — אני מוכן, ואני בכלל מכבד ויכוח ומוכן לתת הסברים למה שאתם רוצים. אבל אם סתם לא מקשיבים ולא שומעים — על מה יש להתווכח ?

חברת-הכנסת חייקה גרוסמן דיברה על שלמות האומה. דיברו בנושא זה גם חברי-הכנסת ידיד ולורינץ. האם זה כל ? האם את חושבת שאין לנו כל בעיות, וזה תלוי רק במשרד הדתות ובשר הדתות? האם אינך יודעת על קיום בעיות של דורות רבים, של גלויות רבות, של נוהגים משונים, ועם כולם עלינו להתמודד? מדוע להתייחס לשאלה זו בקלות רבה כל כך?

מאיר פעיל (מוקד):

אל תגיד "נוהגים משונים" — תגיד "נוהגים שונים", ולא — שוב יגידו עליך משהו.

שר-הדתות י. רפאל:

ובכן, אגיד: נוהגים שונים. אני מודה לך על ההערה. הרגשתי בזה מיד כשאמרתי כך. אולי אגיד: נוהגים שונים וגם קצת משונים; על חלק מהם אני בוודאי יכול לומר שהם משונים.

בכך תרומתו. את המדיניות הזאת לא משרד הדתות קובע, הוא אינו קובע בתקופת כהונתי ולא קבע בתקופת כהונתם של השרים הקודמים. שר האוצר ועוזריו ניהלו משא-ומתן עם התורמים, והדבר נעשה באמצעות קרן החינוך, קרן למטרות דתיות, וקרנות אחרות. סכומים אלה לא היו עוברים דרך התקציב. בסוף השנה היו מוסיפים את הסכומים לתקציב.

ברעז מואב (תנועה לזכויות האזרח):

סכומים אלה הופיעו בתקציב הנוסף. הם אינם יכולים להיות מחוץ לתקציב.

שר-הדתות י. רפאל:

הסכומים היו מופיעים ברזרבה. השנה יש הערכה שסכומים אלה יגיעו לכך וכך מיליוני לירות. השנה הגבילי האוצר סכומים אלה והכניס אותם למסגרת התקציב. מכאן התוספת הפתאומית, חברת-הכנסת פעיל. ואם אתה חושב שההסבר אינו מספיק, יושב כאן יושב-ראש ועדת הכספים, ואתה יכול לדבר את הדבר אתו ועם אנשי האוצר. אלה דברים שאפשר לשאול עליהם, ואפשר לקבל הסבר. אבל לבוא ולעשות חשבון ללא יסוד, שתלמיד ישיבה מקבל כך וכך — אינני חושב שזו דרך נכונה. בחוברת שהנחנו על שולחן הכנסת יש הקריטריונים. בדיון הקודם נשאלתי על הקריטריונים, ועל כן הפעם החלטתי לפרסם קריטריונים אלה. בחוברת שהגברת אלוני מזלזלת בה מופיעים הקריטריונים. אין כל סודות. הדברים מתפרסמים בציבור. תלמיד בישיבה קטנה, גדולה, תיכונית ומקצועית, כאשר הוא בפנימיה, מקבל 900 לירות לשנה.

(חברת-הכנסת נ. אליעד קורא קריאת ביניים)

גם זאת שאלו. קודם כל תלמיד ישיבה בפנימיה מקבל 900 לירות לשנה. חברת-הכנסת לורינץ, אינני עושה ברגע זה השוואה כמה עולה סטודנט לתלמוד או סטודנט ליוונית עתיקה או סטודנט לפילוסופיה באחת האוניברסיטאות. עדיין לא הגענו ל-10%. האם זה הרבה בעיני משהו? בעל משפחה בכולל מקבל 1,000 לירות לשנה. תלמיד בישיבת הסדר — ישיבות שכל המדינה מתפארת בהן — מקבל 2,400 לירות לשנה. אלה הם הסכומים. לכן הלכתי ופירסמתי את הקריטריונים.

לשאלתו של חברת-הכנסת אליעד וחברי כנסת אחרים — נדמה לי שהיה זה חברת-הכנסת ידיד — אני רוצה להגיד כי המוסדות הם תחת ביקורת, ויש בידי מחלקת הישיבות שבמשרד הדתות דהיום כרטסת של כל התלמידים, ובה מספרי תעודות הזהות. יש מספק הבודק את הדברים, ואין עכשיו כל הדברים שמישהו מעלה על הדעת. חברת-הכנסת פת אמר שהוא איננו מאמין. אם חברת-הכנסת פת איננו מאמין, הוא מקטני אמונה, ומה אני יכול לעשות. מספרים אלה אני יכול להוכיח. הם אינם תלויים באמונה. בחוברת מופיעים מספרים מדויקים. ואם חבר כנסת רוצה לבדוק, יש רשימת מוסדות, ובמקום לזרוק עפר בעיני משהו יטריח עצמו ויכנס לאחת הישיבות ויבדוק את המספרים. מה הדיבורים שהוא דיבר כאן? אילו דיבורים אלה? הוא בדק את הדברים, הוא ראה אותם? לא ראיתי — זו ראיה? ואם הוא אמר שאינו מאמין, אני אומר לו שיאמין. אני מאמין משום שאני יודע, משום שאני מבקר, משום שיש כרטסת, משום שיש רשימות ומשום שיש פיקוח.

דתיים. משרד החינוך תומך בו, ואנו מלווים אותו בעידוד, כי אין לנו כל אפשרות לסייע סיוע ממש.

חייקה גרוסמן (המערך):

המשרד שלך אינו ממונה על קירוב לבבות ולא על הפצת תורה — — —

נפים אליעד (המפלגה הליברלית העצמאית):
לא, אינני מסכים אתך. יש חברי כנסת החשובים אחרת.

שר הדתות י. רפאל:

את לא תקבעי על מה אני ממונה. אני יודע יפה מאוד על מה אני ממונה. אינני מוכן לקבל את ההנחות שלך. לך יש דעה כזו; לי — אחרת.

אני חושב שחברת הכנסת גרוסמן שאלה אותי על הוועד להגנת קדשי האומה. ברצוני לומר שוועד זה הוא ועד פיקטיבי, שמאחוריו עומד אדם אחד הגורם לצרות ולבושות למדינת ישראל. הוא כותב מכתבים לכל כתובת אפשרית. אני כבר הסתייגתי ממנו, התרעתי והתירתי, ועוד לא עשיתי כל מה שיש לעשות. אולם אל תטילו עלינו את האחריות. המדינה הזאת מדינה חפשית, ואינני יכול אפילו לרסן את פעילות המיסיון המפילה ממש חללים מתוכנו. כיצד אוכל להשתלט על תופעה כזאת? בכל עניין אדם זה מפיק תוצרים, על כל עניין יש לו רעיון, ובכל מקום הוא מוצא עתונאי המוכן "לקנות" את דבריו.

אברהם ורדיגר (חזית דתית תורתית):

למיסיון יש מגינים בבית הזה; לוועד הזה אין.

שר הדתות י. רפאל:

אינני חושב כך.

משה כרמל (המערך):

מי המגינים על המיסיון?

אברהם ורדיגר (חזית דתית תורתית):

תקשיב ליוכיתיים במליאת הכנסת, ותדע.

שר הדתות י. רפאל:

כמה חברי כנסת עוררו את בעיית הקבורה. אם יש למישהו טענה בעניין זה, לי הטענה. אני מוכן להפנות אתכם לכתובת המתאימה, ואולי תעזרו לי. הגשתי תכנית מפורטת בנושא זה. אני הייתי זה שהתחיל בהעלאת הרעיון שהקבורה תהיה מאורגנת בצורה ממלכתית, עלי-ידי המוסד לביטוח לאומי, וההוצאות תתכסנה במלוואן. לא רק העליתי רעיון, אלא גם פעלתי בעניין זה. עשינו מחקר, ואני ניהלתי משא-ומתן עם שר העבודה ועם המוסד לביטוח לאומי. הגענו לידי הבנה עם כל חברות הקדישא, אבל האוצר מעכב את הדבר, כי זה צריך להטיל על קופתו מעמסה נוספת של 40 מיליון לירות בשלב זה.

ולא רק זאת. חברות הקדישא הגישו תביעה משפטית נגד משרד האוצר ומשרד הדתות. בית-המשפט העליון הכיר בצידקת הטענות ונתן לנו ארכה. אנו נמצאים תחת לחץ של זמן להסדר העניינים. לצערי הרב עדיין לא אמר האוצר את המלה האחרונה. כאשר תגדילו את תשלומי הביטוח הלאומי הצענו שיוסיפו רק 0.2%, זה היה פותר את כל הבעיות של קבורה סטאנדארטית, מצבה סטאנדארטית וקבר לפי התור. ואם מישהו רוצה

על אף הבעיות הקשות ברצוני לומר לכם כי אני מכהן בסך-הכל כשנה וחצי בכהונת שר הדתות, ועם זאת — הבה תראו. אפנה אתכם שלוש כתובות: כתובת אחת היא אגודת ישראל ופועלי אגודת ישראל במחנה אחד. איך הם היו מדברים על משרד הדתות מבחינת היחס אל מוסדותיהם בעבר, ואיך מדברים על כך עכשיו. יש שינוי רב. הייתי רוצה שתיווכחו לדעת כיצד מדברים עכשיו הנציגים של אותם בתי-כנסת שחבר-הכנסת אליעד דיבר בשמם. באיזה יחס הם נתקלים, איך הם נענים. אינני אומר שאני נותן להם את כל ההכרה, אני לא עושה זאת, והבעיה העקרונית לא נפתרה. הבעיה המעשית נפתרה. אני מפנה אתכם לכתובת ידועה. חברת-הכנסת גרוסמן, תשאלו אותם אם הם נתקלים בקשיים כפי שהיה בעבר, או כיצד הם נענים אם הם פונים. אנו תומכים בהם באותה מידה שאנו תומכים באחרים. נכון שאיננו יכולים לתמוך בהרבה, כי האפשרויות שלנו הן מצומצמות מאוד. אתם רואים מה אני יכולים לתת לבתי-כנסת. בכל זאת נבנו במדינת ישראל בשנה האחרונה בתי-כנסת בהוצאה של 60 מיליון לירות. כ-25 מיליון לירות מתוך זה היו תרומות של מתפללים, בהם עניים, עמלים, פועלים. חושבני שאין שום שטח שקיימת בו התנדבות ציבורית כמו בשטח הדתי. למעשה מוטל עליהם כל העול של אחזקת השירותים הללו. מה אנו תורמים להם בכלל?

בשבוע שעבר השתתפתי בפתיחת בית-כנסת חדש בשכונה תימנית באשקלון. אילו ראתם את האנשים — פועלים, שכירי יום — וכמה הם השתתפו וכמה נתנה קופת המדינה לעניין זה. אין לנו יכולת, ואני אומר זאת בפירוש. אנו יכולים לעזור אולי קצת לעולים החדשים — בעזרת משרד השיכון ובעזרת הרשויות המקומיות. איפה ואיפה שם. אנו בכלל רק גורם מניע בעניין הזה. אבל באותו המעט, אני מבטיח לך, חברת-הכנסת גרוסמן, דבר אחד: אינני יודע מה קורה בלא יודעין, תמיד יש טעויות; אבל בידעין איננו מפלים שום מוסד.

כל הדיבורים על מקורבים ועל אנשי שלומנו אינם מתאימים לאמת. אולי מתאים דיבור כזה בתוך המפה לגות, ואפילו שם הוא מוגזם. האם אינני מכיר את הנוסח הזה של הדיבורים?

אנו פועלים רבות בשטח של קירוב לבבות. בשנה האחרונה מתפתחים דברים בתחום הזה, כמו "מכון מאיר", הפועל בירושלים, בתל-אביב, בצפת, בבאר-שבע, בדימונה, ועכשיו מתחיל גם בקריית-שמונה. אתם יכולים לראות שם קבוצות של דתיים ולא-דתיים, לא על רקע פוליטי. זהו קירוב לבבות, לימוד היהדות ללא רקע מיסיונרי של הטפה. הם מתקרבים, דתיים ולא-דתיים. המאור שביהדות מקרב אותם. יש בכלל תופעות חדשות של שיבה ליהדות-אמת, במאות, ואולי באלפים. אנו איננו גורם מיסיונרי.

מאיר פעיל (מוקד):

יש גם תופעות של אלילות, דווקא בקרב החוגים הדתיים.

שר הדתות י. רפאל:

יש, למשל, מוסד הנקרא "גשר". הוא עושה עבודה חשובה מאוד של קירוב לבבות בין ילדים דתיים ולא-

אדוני. אתה יודע מה עשיתי? כשם שבמצבים כאלה אני פונה לרבנים ושואל אותם שאלה שבהלכה, הפניתי שאלה לקאדים, שאלתי אותם מה הדין לפי ההלכה המוסלמית. הקאדים השיבו לי שאסור להפוך את חסן-בק למקום של עסק.

תופיק טובי (הרשימה הקומוניסטית החדשה):
 אבל מדוע עד עכשיו משרד הדתות לא נקף אצבע לשקם את המקום? זו אחריות שלכם.

שר-הדתות י. רפאל:

מיד אשיב לך. אני רוצה שתדע שכל מינוי הוועדים הללו, ועדי הנאמנים והממונים על הוואקף, לא נתון בידי משרד הדתות. זו הטעות שלך, גם של חברי-הכנסת פעיל. זה נוגע לשר אחר בממשלה. תפנו אליו את השאלה, בבקשה. אותו שר יודע את עמדתו. אני גם נגד זה שישתמשו בבתי-קברות של מוסלמים למטרת אחרות. אינני רוצה שיעשו לאחרים מה שאנחנו לא רצינו שיעשו לנו. יש לי בעניין זה עמדה ברורה מאוד.

אני יודע שהשכר לעובדי הדת בסקטור המוסלמי — והוא הדין לגבי הדרוזים — אינו מספיק. כפי שאתה יודע פעלנו להטבת המצב והיטבנו אותו, אך אין זה מספיק. אנחנו נבקש הטבות נוספות.

לצער אינני יכול להשיב לכל החברים. אני חושב שהתקדמנו במשהו, ההתקדמות בהחלט אינה מספקת, ונוסיף להתאמץ כדי להתקדם יותר.

דברים מיוחדים — שישלם. דובר על מצבה סטאנדארטית ועל קבר לפי התור. אם מישור רוצה דווקא קבר מיוחד ליד המשפחה שלו, מעין קבר משפחתי, ויש דברים כאלה — אם הוא עשיר, שישלם. הציבור, קופת המדינה, חייבים לדאוג לכלל, לציבור כולו. הגשתי תזכיר מפורט, תכנית מפורטת, ניהלתי משא-ומתן עם כל הגורמים, לרבות הביטוח הלאומי, והגענו לידי הבנה. זה לא היה כל כך קל. עכשיו צריך את הסכמת האוצר.

ולבסוף לעניין שעוררו חברי-הכנסת טובי ואליעד. הם דיברו על הנעשה במגזר הערבי. נדמה לי שחברי-הכנסת טובי לא שמע את דברי הפתיחה שלי. אני רוצה להגיד לכם שבאופן עקרוני אני תומך בתביעות אלה. אני אומר זאת מעל במת הכנסת כשר הדתות. ועמדותי ידועה בממשלה, הבעתי אותה פעם אחת, פעמיים ויותר. באשר לעניין של חסן-בק, חברי-הכנסת אליעד, עמדתו של משרד הדתות ברורה. אנחנו נגד עיסקות מסוג זה. חברי-הכנסת טובי, נהגנו בעניין זה בדיוק כפי שאנחנו נוהגים בנושא יהודי מקביל. מה אנחנו עושים במקרה כזה? אנחנו מפנים שאלה לרבנים.

מאיר פעיל (מוקד):

אז מי תומך בעיסקה? מי תומך בפרשה זו של הפיכת חסן-בק לאזור עסקים?

שר-הדתות י. רפאל:

אשיב לך. הרי בגללי הדבר הזה מתעכב בינתיים,

3. סיכום הדיון

היו"ר פ. שיגמן:

אנו עוברים להצעות סיכום על סקירתו של שר הדתות על פעולות משרדו. חברי-הכנסת אנקוריון וביא הצעת סיכום בשם סיעות מספר.

ארי אנקוריון (המערך):

אדוני היושב-ראש, אני מציע הצעת סיכום בשם סיעות המערך, חזית דתית לאומית, המפלגה הליברלית העצמאית, סיעת קידמה ופיתוח: הכנסת רושמת לפניה את סקירת שר-הדתות יצחק רפאל על פעולות משרדו, שנמסרה לכנסת היום, י" סיון תשל"ו, 8 ביוני 1976, ואת דברי תשובתו.

היו"ר פ. שיגמן:

רשות הדיבור לחברי-הכנסת לורינץ, להצעת סיכום מטעם סיעת החזית הדתית התורתית.

שלמה לורינץ (חזית דתית תורתית):

אדוני היושב-ראש, הצעת סיכום מטעם סיעת החזית הדתית התורתית לדיון על פעולות משרד הדתות:

(א) הכנסת מביעה את מורת-רוחה על אי-הפעלת ועדת השרים למציאת פתרון לבעיה "מיהו יהודי", אף שהממשלה הבטיחה לפתור בעיה זו תוך שנה. הכנסת קוראת לשר הדתות, העומד בראש ועדת שרים זו, להפעיל את הוועדה ולפתור את הבעיה על-ידי כך שייקבע בחוק כי יהודי הוא זה שההלכה קובעת כי הוא יהודי.

(ב) הכנסת מתריעה על כך שעד היום לא ניתן לרבנים מספר להשלים את בחינותיהם לדיינות, אף שהדבר מנוגד לחוק, כפי שקבע זאת היועץ המשפטי

בועז מואב (תנועה לזכויות האזרח):

הודעה לסיכום הדיון על משרד הדתות מטעם סיעת התנועה לזכויות האזרח, הסיעה הסוציאליסטית העצמאית וסיעת מוקד: הכנסת רושמת לפניה כי במצב הכלכלי הקיים ולנוכח הצורך בקיצוצים בתקציבי החינוך, השיכון, הבטחון והביטוח הסוציאלי, אין הצדקה לתקציב הפורזי והמנופח של משרד הדתות. הכנסת קובעת כי יש לקצץ את תקציב משרד הדתות ב-50 מיליון לירות ולחלק את יתרת התקציב בין העדות השונות באופן צודק.

היו"ר פ. שיגמן:

רשות הדיבור לחברי-הכנסת לבנבראון, להצעת סיכום בשם סיעת הרשימה הקומוניסטית החדשה.

אברהם לבנבראון (הרשימה הקומוניסטית החדשה):
 הצעת סיעת הרשימה הקומוניסטית החדשה לסיכום הדיון על סקירת שר הדתות:

חוברת ל"א, ישיבה ש"ב

— סקירת שר הדתות על פעולות משרדו (סיכום הדיון) (לבנבראון, שינמן); שאילתות ותשובות (שינמן, יעקבי, פת, ארבל-אלמולינו, מואב) —

הי"ר פ. שינמן:

חברי הכנסת, אנו עוברים להצבעה על הצעות הסיכום.

הצבעה

הצעת הסיכום שהובאה על-ידי חבר-הכנסת א. לבנבראון לא נתקבלה.

הצעת הסיכום שהובאה על-ידי חבר-הכנסת ב. מואב לא נתקבלה.

הצעת הסיכום שהובאה על-ידי חבר-הכנסת ש. לורינץ לא נתקבלה.

הצעת הסיכום שהובאה על-ידי חבר-הכנסת א. אנקוריון נתקבלה.

ד. שאילתות ותשובות

הי"ר פ. שינמן:

חברי הכנסת, אנו עוברים לסעיף הבא בסדר-היום: תשובות לשאלות. רשות הדיבור לשר התחבורה, שישב על 17 שאילתות. זכותו של השר לא לקרוא, אלא להעביר לפרוטוקול, תשובות על שאילתות של חברי כנסת שאינם נמצאים באולם.

שר-התחבורה ג. יעקבי:

אשיב על שאילתות של חברי כנסת הנמצאים באולם; את היתר אעביר לפרוטוקול.

4727. העסקתו של מנהל נמל-התעופה בלוד כטייס ב"אל על"

חבר-הכנסת ג. פת שאל את שר התחבורה ביום ו' בטבת תשל"ו (11 בדצמבר 1975):

נודע לי כי מנהל נמל-התעופה בן-גוריון מר אלי-עזר כהן משמש כטייס בחברת "אל על".

לאור הנ"ל אבקש להשיב לי:

1. האם האינפורמציה נכונה?

2. אם כן — האם מקבל מר כהן משכורת, שכר או טובת-הנאה כל שהיא בעבור טיסות אלו?

3. האם אין לדעת השר עירוב תחומים שיכול לפגוע בעבודתו הסדירה של מנהל נמל-התעופה?

4. מדוע לא יפסיק כבוד השר לאלתר את טיסותיו של מר כהן כטייס בחברת תעופה כל שהיא שיש לה קשר ישיר לעבודתו של מר כהן כמנהל נמל-התעופה בן-גוריון?

תשובת שר-התחבורה ג. יעקבי:

(לא הוקראה, נמסרה לפרוטוקול)

מנהל נמל-התעופה על שם בן-גוריון, הנוכח בשאי-תה, טיים את עבודתו במקום בתום חווה ההעסקה שלו, ביום 31 במארס 1976.

5025. לימוד טיס על-ידי מנהל נמל-התעופה בלוד

חברת-הכנסת ש. ארבל-אלמולינו שאלה את שר התחבורה ביום כ"ג בשבט תשל"ו (25 בינואר 1976):

בעתונות פורסם דבר ההתמרמרות הגדולה השוררת

בקרב עובדי נמל-התעופה בן-גוריון על שמנהל הנמל לומד טיס בחברת "אל על", וזה על חשבון עבודתו בתפקיד כמנהל הנמל. עבודה זו פוגעת בניהול התקין של הנמל ויוצרת מתחים העלולה לסכן את סדרי העבודה התקינים.

רצוני לשאול:

1. האם מנהל נמל-התעופה בן-גוריון מקדיש זמן ללמידת טיס, על חשבון עבודתו, בידיעתו ובאישורו של שר התחבורה?

2. האם הדבר הזה איננו חורג מן הדרכים והנהלים המקובלים במקום עבודה זה?

3. אם כן — על יסוד מה ניתנה הרשות לכך?

4. אם לא — אילו אמצעים ינקוט שר התחבורה על-מנת למנוע חריגות מנהל העבודה?

5. האם שר התחבורה איננו סבור שמקרה זה יכול ליצור תקדימים גם במקומות עבודה נוספים?

תשובת שר-התחבורה ג. יעקבי:

(לא הוקראה, נמסרה לפרוטוקול)

ראי תשובתי מהיום לשאלתה מס' 4727 של חבר-הכנסת גדעון פת.

5204. חלקה של "אגד" בחברת "סיוור ותיור"

חבר-הכנסת ב. מואב שאל את שר התחבורה ביום ט"ו באדר א' תשל"ו (17 בפברואר 1976):

1. האם לחברת "אגד" חברת-בת להשכרת מכוניות?

2. האם חברה זו נמצאת בשליטת הנהלת "אגד", או זוהי חברת מניות של חברי "אגד"?

3. האם חברה זו מקבלת סיוע כספי כל שהוא מחברת "אגד"?

שר-התחבורה ג. יעקבי:

1—2. בבעלותה של ניצב"א, שהיא חברה הנמצאת בבעלות "אגד" וחברי "אגד", מצויה חברת "סיוור ותיור" המשכירה כלי רכב לנהיגה עצמית. "ל"אגד" עצמה 0.8% בלבד ממניות "סיוור ותיור".

3. אם לא — מדוע לא?

2. מה הוא אחוז הצימצום בקווים של אזורי פיתוח בדרום ובצפון, ובתחום ההתיישבות העובדת באזורים אלה?

3. האם יעשה שר התחבורה למען החזרת מלוא השירות לתקנו?

אם לא — מה הן הסיבות לכך?

4. האם תקטין הממשלה את הסובסידיות ל"אגד" בעקבות צימצום השירותים?

5. האם יפעל משרד התחבורה להכנסת גורם תחבורתי אחר לאזורים ולישובים שנפגעו בשל צימצום השירותים?

תשובת שר התחבורה ג. יעקבי:

(לא הוקראה, נמסרה לפרוטוקול)

1. 3% עד 5%.

2. המפקח על התעבורה עושה, במסגרת סמכויותיו, למניעת צימצום השירותים באזורי פיתוח.

3. תדירות הנסיעות בתחבורה הציבורית נקבעת, בין היתר, בהתאמה לביקוש לשירות זה.

4. צימצום השירותים בתחבורה הציבורית מביא להקטנת הכנסות, וממילא גם להקטנת הסובסידיה, בהתאם לכך.

5. מועצות אזוריות, אשר יבקשו לעשות כן, יוכלו — במידה שיוכח הצורך בדבר — להפעיל אוטובוסים משלהן. מעבר לכך אין משרד התחבורה שוקל הכנסת גורם תחבורה ציבורית נוסף לשירות.

5382. ביצוע ההמלצות של הוועדה לבדיקת מערכת הקנסות בעבירות תנועה

חבר הכנסת י. בארי שאל את שר התחבורה ביום ח' באדר ב' תשל"ו (10 במאס 1976):

ועדה לבדיקת מערכת הקנסות בעבירות תנועה הגישה לכבודו ולשר המשפטים המלצות באשר לברירת קנס בעבירות תעבורה.

אבקש לדעת:

1. מה הם עיקרי ההמלצות?

2. האם מאמץ כבודו את ההמלצות במלואן?

3. אם בחלק בלבד, איזה חלק?

4. מה היא הסיבה לדחיית החלק האחר?

5. מתי אמורות ההמלצות שאומצו לקבל תוקף חוקי מחייב?

שר התחבורה ג. יעקבי:

1. עיקרי המלצות הוועדה הם להעלות את שיעורי הקנסות, להוסיף עבירות לרשימת עבירות הקנס, להוסיף עבירות מרשימת עבירות הקנס ולהפחין לעבירות שחובה לבררן לפני בתי המשפט, לנהל פעולות הסברה והדרכה בקרב הציבור.

2-5. שר המשפטים ואנכי החלטנו לאמץ את המלצות הוועדה וליישמן בהקדם האפשרי, למעט ההמלצה בדבר הוצאת עבירות מרשימת עבירות הקנס, שהחלטנו לגביהן להורות על בדיקה נוספת במגמה למעט ככל האפשר את מספרן.

5257. פעולה להגדרת מקימי פליטה לפוגי רכב שונים

חבר הכנסת י. בארי שאל את שר התחבורה ביום כ"ג באדר א' תשל"ו (24 בפברואר 1976):

השירות לשמירה על איכות הסביבה קובע בדו"ח השנתי מס' 2 (1974): "יש לאסוף נתונים הדרושים להגדרת מקימי פליטה לסוגי רכב שונים בתנאי הארץ". אבקש לדעת:

1. כלום נאספים הנתונים האמורים?

2. אם כן — לאיזה שלב הגיע תהליך האיסוף?

3. אם לא — מדוע לא?

שר התחבורה ג. יעקבי:

לפי שעה לא מצוי בדיקת הציוד הדרוש לצורך איסוף נתונים להגדרת מקימי הפליטה לסוגי הרכב השונים בתנאי הארץ. משרד התחבורה מברר אפשרויות רכישתו של ציוד זה.

יש לזכור כי מחיר הציוד חורג מאפשרויות ההתקציביות שבהווה.

5309. רכיזה במערכות התימור

חבר הכנסת ש. לוין שאל את שר התחבורה ביום כ"ט באדר א' תשל"ו (1 במאס 1976):

אבקש להשיב לי:

א. מה הם הנהלים הקיימים במשרד התחבורה וברשויות התימור בנוגע לשיפור מערכת התימור?

ב. האם קיימות חוליות לביקורת ולמעקב אחרי הצורך בעידכון מיקומם של תמרורים וסימנים שנכבדו על-פי פקודת התעבורה?

אם כן — מה היו פעולותיהן בשנת 1975, מה היו המלצותיהן ומה בוצע מהמלצות אלו?

אם לא — מדוע אין קיימות חוליות כאלה? מה עומד שר התחבורה לעשות כדי ליצור ביקורת ומעקב כנ"ל?

תשובת שר התחבורה ג. יעקבי:

(לא הוקראה, נמסרה לפרוטוקול)

עם פירסום לוח תמרורים חדש בשנת 1970 נבדקו ועודכנו על-פי כל התמרורים במדינה. מאז עודכנו ומשטרת ישראל, המעדכנת, משנה ומשפרת את התימור בדרכים.

רשויות תימור מקומיות, כמע"צ ועיריות, מקיימות רישום של כל תמרור על-פי מספרו הסידורי המסומן על-גבן. בכל רשות מקומית קיימת ועדת תיאום בין רשות התימור המקומית, רשות התימור המרכזית ומשטרת ישראל, המעדכנת, משנה ומשפרת את התמרור בדרכים.

התחזוקה התקינה של התמרורים נעשית על-ידי רשות התימור המקומית, הנעזרת בתקציב ובעצה מקצועית על-ידי משרד התחבורה.

5351. צימצום השירותים של "אגד"

חבר הכנסת ה. זיידל שאל את שר התחבורה ביום ב' באדר ב' תשל"ו (4 במאס 1976):

אבקש לדעת:

1. מה הוא אחוז הצימצום הכללי של שירותי "אגד"?

5441. השכרת רכב על-ידי עסקים לא-מוסמכים

חבר-הכנסת ב. מואב שאל את שר התחבורה ביום כ' באדר ב' תשל"ו (22 במארס 1976):

בעתון "חדשות התחבורה" מיום 6 בינואר 1976 נמסרה ידיעה כי "עשרות בעלי עסקים משכירים רכב בניגוד לחוק" ואינם עומדים בקריטריונים להפעלת עסק להשכרת מכוניות שנקבעו בצו הפיקוח על מצרכים ושירותים (השכרת רכב פרטי), תש"ט. שאלותי הן:

1. מה הוא מספר בעלי העסקים להשכרת רכב בישראל?

2. מתי נערכה לאחרונה בדיקה של עסקים אלה על-ידי מפקחי משרד התחבורה או גורמים אחרים?

3. מה עושה משרד התחבורה כדי למנוע פעילות של גורמים עסקיים פארטיזאניים, שאינם עומדים בקריטריונים שנקבעו בצו הפיקוח על מצרכים ושירותים?

שר-התחבורה ג. יעקבי:

1. 46.

2. לפני כ-6 חודשים.

3. עבריינים אשר ניתן להוכיח את אשמתם מובאים לדין.

5467. הכנת התקנות הקובעות את מידת הרעש המותר ברכב

חבר-הכנסת י. בארי שאל את שר התחבורה ביום כ"ג באדר ב' תשל"ו (25 במארס 1976):

ביום 21 באוקטובר 1975 הודעת מעל במת הכנסת, במסגרת תשובתך על שאילתה מס' 4116, בין השאר: "אגף הרכב בוחר עתה מיתקן בדיקה נסיוני, שהומוגן על-ידי המשרד, ולאור תוצאות הנסיון יוכנו התקנות הקובעות את מידת הרעש המותר ברכב".

אבקש לדעת:

1. האם נסתיימה הבחינה?

2. אם כן — מה תוצאותיה?

3. אם לא — מתי אמורה הבחינה להסתיים?

שר-התחבורה ג. יעקבי:

סיכום ראשוני בדבר תוצאות הניסויים לבחינת רעש מרכב מנועי יהיה בידינו בעוד כ-6 חודשים.

5490. גורלה של חברת "ציים", קווי נוסעים

חבר-הכנסת י. גולן שאל את שר התחבורה ביום כ"ח באדר ב' תשל"ו (30 במארס 1976):

כידוע הפסיקה חברת "ציים", קווי נוסעים, את פעולתה.

אי לכך אבקש להשיב לי:

1. האם הוצעו אנויות החברה למכירה? אם כן — באיזה מחיר?

2. האם היו הפסדים? אם כן — מה גדלם?

3. האם נכון הדבר שהחברה החלה לפעול כסוכנת נסיעות?

אם כן — האם סבור כבוד השר כי רצוי שתחברה מממשלתית תפעל כסוכנות נסיעות ותתחרה בשוק הפרטי?

5399. הצעה לתיקון חוק יישוב סיכסוכי עבודה בנוגע לסאנקציות

חבר-הכנסת י. שערי שאל את שר התחבורה ביום ח' באדר ב' תשל"ו (10 במארס 1976):

אבקש לדעת:

1. מה הוא סכום הנזק שנגרם בנמל אילת בעקבות סאנקציות העובדים?

2. כמה ימים נמשכו הסאנקציות בנמל אילת?

3. האם יפעל שר התחבורה לתיקון חוק יישוב סיכסוכי העבודה באופן שסאנקציות ייחשבו לשביתה ואפשר יהיה לנכות קנס משכר העבודה של עובדים אשר הכריזו על סאנקציות?

תשובת שר-התחבורה ג. יעקבי:

(לא הוקראה, נמסרה לפרוטוקול)

1. הנזקים הישירים נאמדים ב-1.5 מיליון לירות.

2. 26 ימים.

3. על סדרי-יומה של הממשלה מונחת הצעתי לחי-קונים אשר אני סבור כי יש לעשות בחוק יישוב סיכסוכי עבודה.

5439. הירידה בשימוש ברכבת

חברת-הכנסת ש. ארבל-אלמוזלינו שאלה את שר התחבורה ביום כ' באדר ב' תשל"ו (22 במארס 1976):

"בחדשות תחבורה", גליון 125, פורסם שמספר הנוסעים ברכבת ישראל ירד השנה בהשוואה לשנה שעברה. בתקופת אפריל — דצמבר 1975 בקו תל-אביב — ירושלים נסעו 207,593 נוסעים לעומת 223,000 בשנת 1974.

בקו תל-אביב — באר-שבע נסעו בתקופת אפריל — דצמבר 1975 260,300 נוסעים לעומת 295,000 בתקופה מקבילה ב-1974.

רצוני לשאול:

1. האם המספרים שפורסמו תואמים את המציאות?

2. אם כן — מה הסיבות שגרמו להקטנת מספר הנוסעים ברכבת?

3. אילו אמצעים עומד לנקוט משרד התחבורה על-מנת להגדיל את מספר הנוסעים ברכבת ולהקטין על-ידי זה את הגרעון?

תשובת שר-התחבורה ג. יעקבי:

(לא הוקראה, נמסרה לפרוטוקול)

1. התשובה חיובית.

2. האטה בפעילויות כלכליות-חברתיות הביאה לירידה בשימוש בשירותי התחבורה הציבורית, לרבות ברכבת ישראל.

3. עידוד השימוש ברכבת ישראל נעשה, בין היתר, על-ידי: הפעלת תחנת בת-גלים; הגברת תדירות הרכבות — לרבות רכבת מדי שעה בקו תל-אביב חיפה; שיפור מסילת חיפה-נהריה; שיפוץ תחנות הנוסעים — לרבות תל-אביב, ירושלים, קריית-גת, באר-שבע, ובני-ברק; פירסום לוחות זמנים והפצתם ברבים; ועריכת טיולים מאורגנים.

תשובות שר'התחבורה ג. יעקבי :

(לא הוקראה, נמסרה לפרוטוקול)

1-2. אגיות הנוסעים "דן ו"נלי" היו, עת שפעלו בשירות חברת "צים", קווי נוסעים, חכורות על-ידי מידי חברת "קווים". האגיות נמכרו על-ידי חברת "קווים", הראשונה במחיר 1.8 מיליון דולר והשנייה במחיר 2.95 מיליון דולר, סך-הכל 4.75 מיליון דולר — לעומת מחיר היסטורי של 5.7 מיליון דולר. האגיות הועמדו למכירה בדרך של פירסום הדבר בשוק האגיות העולמי, ובמשך כשנתיים נערכו בירורים ודיונים על-מנת להשיג בעדן מחיר טוב ככל האפשר.

3. חברת "צים", קווי נוסעים, אשר היתה בבעלות משותפת לממשלת ישראל ו"צים", עברה לבעלות המלאה של "צים", אשר אינה חברה ממשלתית. מנכ"ל "צים" הודיעני כי "צים" "החליטה לרכוש במסגרת חברה זו את הטיפול בכל ענייני נסיעות, פיתוח תיירות וכד', שעסקו בהם באופן פחד עור לפני שהוקמה חברת "צים", קווי נוסעים, ובאופן כזה חזרה להפעיל שוב את סניפיה וצוות עובדיה, שהתמחו בנושאים אלה ואשר היו מושאלים ל"צים", קווי נוסעים, מעת שזו הוקמה.

5500. הצעה להפעלת חשמליות בתחבורה הציבורית חברת-הכנסת ש. י. גרוס שאל את שר התחבורה ביום כ"ט באדר ב' תשל"ו (31 במארס 1976):

לאחרונה פורסם בעתונות (ראה "מעריב" מיום כ"ב באדר ב' תשל"ו), כי באירופה ובארצות-הברית חוזרים להשתמש בחשמליות בתחבורה הציבורית והעירונית. לאחר שבעבר צומצם השימוש בכלי תחבורה זה הגיעו לאחרונה מומחי התחבורה בעולם למסקנה כי החשמליות הן כיום האמצעי הטוב ביותר להבטיח תחבורה ציבורית נוחה, זולה ומחירה, כשהסיבות לכך הן, בין השאר :

- א. הפחתה ניכרת בזיהום האוויר, ההולך ומחמיר בחצות הערים;
- ב. החסכון הרב בדלק, שמחיריו הולכים ומאמירים, והחששות מפני חידוש החרם על הדלק;
- ג. ההשקעה הקטנה, יחסית, הדרושה להנחת הפסים, הנעשית בדרכים הקיימות כבר;
- ד. האפשרות לוות את התחבורה בהתאם לצורך בצורה הרבה יותר טובה ויעילה, כשבשעות השיא מופעלת מערכת בת שלוש קווינות, שבכוחה להסיע מאות נוסעים בבת אחת, ואילו בשעות השפל מופעלת קווינת אחת בלבד.

רצוני לשאול :

1. האם בדק משרד התחבורה את הכדאיות של הפעלת חשמליות בארץ, במיוחד באזורים כמו גוש דן או הקריות בחיפה, שיש בהם קווים המסיעים רבבות נוסעים ביום ודרכים רחבות המאפשרות תחבורת חש-מליות ?

2. אם כן — מה היו מסקנות הבדיקה ?

3. אם לא — האם מוכן השר לזווג את בדיקת הדבר ?

שר'התחבורה ג. יעקבי :

1. במסגרת עבודת הפרויקט למערכת הסעה המונית נבדקו טכנולוגיות הפעלה שונות, לרבות חשמליות.

2. בדיקות ראשונות העלו כי טכנולוגיה של חש-מליות חסרה כמה מאפיינים החיוניים בתנאי הארץ. 3. בכוננת משרד התחבורה לבדוק את הנושא באורח מקיף ויסודי יותר בעתיד.

5564. העסקה ממושכת של ישראלים בחוץ-לארץ בשירותי "צים"

חברת-הכנסת ש. ארבל אלמוזלינו שאלה את שר התחבורה ביום ג' באייר תשל"ו (3 במאי 1976):

נמסר לי על-ידי מר א. צוקרמן, יושב-ראש מועצת עובדי "צים", כי יש עדיין ישראלים עובדי החברה המועסקים בחוץ-לארץ תקופות ארוכות, יותר מחמש שנות שירות רצופות, כמתחייב מחוזה העבודה, וזה למרות הודעתך בכנסת. תופעה זאת לדעתו יש לה השפעה שלילית על המוראל של עובדי החברה.

בהתחשב בעובדה שהעסקת עובדים בשירות החברה בתקופה של יותר מחמש שנים גורמת תסיסה במקום העבודה והיא נושא לדיונים חוזרים ונשנים ופניות מרובות של ועד העובדים ב"צים" אל שר התחבורה ואל חברי הכנסת, רצוני לשאול :

1. האם הטענות תואמות את המציאות ?

2. כמה עובדים, המשרתים בחוץ-לארץ יותר מחמש שנים רצופות, עדיין מועסקים בחברה בחוץ-לארץ ?

3. כמה הוחזרו מאז תשובתו האחרונה של שר התחבורה בכנסת בנושא זה ?

4. מה בדעת כבוד השר לעשות על-מנת לחסל את התופעה הזאת ולשמור בקפידה על ביצועו של חוזה העבודה ?

תשובות שר'התחבורה ג. יעקבי :

(לא הוקראה, נמסרה לפרוטוקול)

הנהלת "צים" הודיעתני כי על-פי תכניתה "ישראל עדיין חמישה עובדים משרתים יותר מחמש שנות עבודה בחוץ-לארץ, מהם שני אנשי סגל ושלשה קציני ים". הוריתי את נציגי ממועצת המנהלים של "צים" להעלות תופעה זו לדיון במועצה ולקבוע דרכי הפסקתה.

5598. פיקוח על המחירים של חלקי חילוף בטיחותיים

חברת-הכנסת נ. קצב שאלה את שר התחבורה ביום י"א באייר תשל"ו (11 במאי 1976):

לאחרונה הופחת המס על חלקי חילוף בטיחותיים, אך ציבור בעלי הרכב לא נהנה מכך.

אודה לכבודו אם יודיעני :

האם יש כוונתו לפקח על המחירים במוסכים בצורה יותר נמרצת ולהעניש מפקיעי המחירים המגזלים הפחתות אלה, שיועדו להקל את העומס על בעלי הרכב ?

תשובות שר'התחבורה ג. יעקבי :

(לא הוקראה, נמסרה לפרוטוקול)

בעקבות הפחתת נטל המס על חלקי חילוף בטיחותיים, ומתוך מגמה להבטיח שהפחתה זו אכן תבוא לידי ביטוי מלא במחיר לצרכן, הוציא משרד התחבורה צו לפיקוח על מחיר מוצרי תעבורה, ובו נקבע מתח שיווק מירבי לחלקי חילוף ברכב. יחד עם זאת הוחמר הפיקוח על שמירת מחירי החלפים, ועשרות תביעות

חוברת ל"א, ישיבה ש"ב

— שאלות ותשובות (יעקבי, מואב, לורינץ, שינמן, לין, עופר) —

בנמל אשדוד. עם זאת הצידוד מתוחזק ומטופל כהלכה. 4-3. בהתאם להסכם הקיבוצי המיוחד לעובדי רשות הנמלים באו חילוקי-הדעות לפני ועדה פארי-טטית, אשר פסקה בעניין ביום 8 בדצמבר 1975. כל הליך בירור ופסיקה אחר נוגד את החוק ליישוב סכסוכי עבודה ואת הסכם העבודה הקיבוצי המיוחד.

5. סיכסוך העבודה הנזכר כאן נובע מתביעתו של ועד בתי-המלאכה בנמל אשדוד להסדר עבודה בשעות נוספות, שיש בו משום מתן שעות עבודה נוספות באורח אוטומאטי. עמדת רשות הנמלים בעניין היא כי עבודה בשעות נוספות יש להגביל על-פי צרכי העבודה בלבד, הנקבעים באורח בלעדי על-ידי מנהל הנמל או מי שהוסמך מטעמו לעשות כן.

6. ראה תשובתי דלעיל.

היר"ר פ. שינמן:

רשות לשאלה נוספת לחבר-הכנסת לורינץ.

שלמה לורינץ (חזית דתית תורתית):

האם שר התחבורה חושב שלמרות הסיכסוך הממושך לא נגרם כל נזק לצידוד הנמצא בנמל?

שר-התחבורה ג. יעקבי:

אמרתי שהצידוד הנמצא בנמל מטופל ומתוחזק כהלכה, ואני סבור שלצידוד בדרך כלל לא נגרם כל נזק. השאלה העומדת לפנינו, אם כי היא חורגת מן השאי-לתה ואני אומר זאת מפני חשיבות העניין, היא אם להפעיל את מסוף המכולות החדש בנמל אשדוד — מיתקן שעלה 350 מיליון לירות — בנורמות ישנות ובסדרי עבודה שאינם עולים בקנה אחד עם גיהול יעיל ותקין. אנחנו מעדיפים שלא לעשות זאת בשיטה שתהיה בכייה לדורות, וננהל את המשא-ומתן בתקופה הקרובה במגמה להגיע להסכם עם נציגות העובדים וה-הסתדרות בדבר שיטת הפעלה העולה בקנה אחד עם אופי הצידוד ועם הצורך בגיהול יעיל ומתקדם.

5407. שיתוף הפעולה עם גרמניה המערבית בנושאי בנייה

חבר-הכנסת א. לין שאל את שר השיכון ביום י"ד באדר ב' תשל"ו (16 במארס 1976):

בעתון "דבר" של יום 5 במארס 1976 מופיעה כתבה ובה נאמר כי "שר השיכון הגרמני דן בתכניות משו-תפות".

עם כל ההערכה, ועמה הברכה, לכל גילוי של שיתוף הון זר ומדינות זרות בפעילות מדינתנו לפיתוח הארץ הייתי מבקש מכבודו לענות על השאלות הבאות:

1. איזה ידע גרמני חדש נלמד משיטות הבנייה הגרמניות?

2. האם מדובר בשיתוף אשר יהיה בו כדי לעזור, במצוקת הדיור, לזוגות צעירים ולחיללים משותרים?

תשובת שר-השיכון א. עופר:

(לא הוקראה, נמסרה לפרוטוקול)

1. שיתוף הפעולה הוא בנושאי מחקר ופיתוח בתחומים הבאים: ניצול אנרגיית השמש בבנייה; תכנון באנרגיה בבנייה — בידוד בניינים; פיתוח חמרי בנייה חדשים ושיטות בנייה חדשות; תכנון אווירי. הכוונה היא לבצע מחקרים אלו בישראל, כאשר מימון המחקרים הוא משותף.

משפטיות הוגשו נגד עבריינים. ממצאי הפיקוח מצביעים על כך כי בדרך כלל מקפידים יבואנים על מילוי הוראות הדין.

5599. קשיים בהשגת כרטיסיות לקווי "דן"

חבר-הכנסת ב. מואב שאל את שר התחבורה ביום י"א באייר תשל"ו (11 במאי 1976):

אזרחים המבקשים לקנות כרטיסיות הנחה בקווי "דן" נתקלים בקשיים בגלל מספר המקומות המוגבל שהן נמכרות בהם, וכנראה גם בגלל העמלה הנמוכה שמקבלים מוכרי הכרטיסים ממכירת הכרטיסיות. שאלותי הן:

1. האם קיים סעיף בהסכם בין משרד התחבורה לבין קואופראטיב "דן" בדבר חיוב הקואופראטיב לשמור על יחס קבוע של כרטיסי הנחה בסך כל מכירת הכרטיסים?

2. האם סעיף זה בהסכם מקוים הלכה למעשה? אם לא — מדוע?

3. מדוע אין חברת "דן" מאפשרת מכירת כרטיסיות על-ידי הכרטיסנים והנהגים בכל קווי האוטובוסים?

שר התחבורה ג. יעקבי:

1-2. התשובה שלילית.

3. משרד התחבורה אינו מעודד מכירת כרטיסיות על-ידי נהגי אוטובוסים, שכן הדבר מפריע לנהיגה בטוחה ומעכב את התנועה.

5634. סיכסוך העבודה בנמל אשדוד

חבר-הכנסת ש. לורינץ שאל את שר התחבורה ביום י"ח באייר תשל"ו (18 במאי 1976):

"הארץ" מיום י"א באייר תשל"ו מוסר בשם מר רפי כהן, מזכיר מועצת פועלי אשדוד, כי "בגלל סירובה של רשות הנמלים לקבל את הכרעת הממונה הראשי על יחסי העבודה, שהוא פקיד ממשלתי בכיר, נרקב ונחלד בנמל אשדוד ציוד במאות מיליוני לירות".

כן טוען מר כהן כי "בעבר היו שביתות בנמל מפני שהפועלים זילזלו במוסדות המדינה", ואילו היום המצב הפוך — "הפועלים מוכנים לקבל את דין הממשלה, אך רשות הנמלים מסרבת לקבל זאת".

רצוני לשאול:

1. האם נכון הדבר כי ציוד במאות מיליוני לירות הולך ונרקב בנמל אשדוד?

2. אם כן — מה הנזק המשוער שנגרם לצידוד זה עד כה?

3. האם נכונה הטענה כי רשות הנמלים מסרבת לקבל את הכרעת הממונה הראשי על יחסי העבודה?

4. אם כן — האם לא חלה חובה על גוף ממלכתי כרשות הנמלים לקבל את הכרעתו של מי שממונה מטעם המדינה ליישב סכסוכי עבודה?

5. אם אין הטענה הנ"ל נכונה, מה הסיבה לסיכסוך העבודה המתמשך בנמל אשדוד?

6. מה פועל השר כדי ליישב סיכסוך עבודה זה וכדי למנוע את הנזק הרב שהוא גורם?

שר-התחבורה ג. יעקבי:

1-2. אמת הדבר כי ציוד חשוב אינו מנוצל עדיין

מצבם של יחידים, ילידי הארץ ועולים חדשים, שאינם מסוגלים להגיע לשיכון ללא סיוע של הממשלה.

נוכת העובדה כי לא כל הבודדים יכולים, מסיבות שונות, להקים משפחות ולרכוש בכך זכות לשיכון, מבקש אני את השר להשיב על שאלותי כלהלן:

1. האם יכול השר למסור מספרים על אוכלוסיית הבודדים, ילידי הארץ ועולים, מעל לגיל המאפשר עדיין לגור עם ההורים ללא שיכון?

2. האם מוכן השר להגיש הצעה בדבר מדיניות משרדו שתהיה מכוונת לסייע לבודדים ברכישת שיכון?

3. האם מוכן השר, בעצה עם השר לקליטת העלייה, להציע פתרונות ביניים לבודדים בכלל ולעולים בודדים בפרט?

שר-השיכון א. עופר:

1. אין הגדרה לגיל המאפשר לגור עם ההורים, לכן אין בידינו מספרים על כך.

2. משרד השיכון מסייע לבודדים שעברו את גיל ה-30 לגבי נשים ו-35 לגבי גברים.

מדיניות הסיוע לבודדים כמו לאחרים נקבעת על סמך סדר עדיפויות בתקציב סיוע נתון.

3. לגבי עולים חדשים בודדים יש כללי סיוע ברורים, המתואמים בין משרד הקליטה למשרד השיכון.

5499. פירסום חישוב הזכאות לדיוור של סוגים שונים של זוגות צעירים שהכנסתם זמנית

חבר-הכנסת ב. מואב שאל את שר השיכון ביום כ"ט באדר ב' תשל"ו (31 במאס 1976):

בתשובה על שאילתה מס' 5338 בדבר פירסום טבלת הניקוד לזכאים לשיכון וזוגות צעירים אמרת כי הניקוד לגבי זוגות שהכנסתם זמנית פורסם בחוברת הסבר לזוגות צעירים.

שאלתי היא:

מדוע אין פירסום בחוברת ההסבר לגבי הניקוד לזוגות צעירים שהכנסתם זמנית, כמו סטודנטים, תלמידי ישיבה מתמחים, וכדומה?

שר-השיכון א. עופר:

יכנס תיקון לחוברת ההדרכה בדבר זכאות וזוגות צעירים, המפרטת חישוב סעיף ההכנסה לזוגות צעירים שהכנסתם זמנית, כמו סטודנטים ואחרים.

5512. מחירי הדירות באזורי פיתוח וההטבות הניתנות לרוכשיהן

חבר-הכנסת ז. שובל שאל את שר השיכון ביום א' בניסן תשל"ו (1 באפריל 1976):

נמסר לי כי דירות הנבנות בשביל משרד השיכון, או באמצעותו, בבית-שאן מחירן זהה כמעט למחירן של דירות הנבנות בגוש דן.

שאלותי הן:

1. האם אינפורמציה זו נכונה?

2. אם כן — מה הסיבה לזרות במחיר, כשמחיר הקרקע בבית-שאן נמוך בהרבה ממחירה בגוש דן?

3. מה הן ההטבות שזכאי להן רוכש דירה באזור פיתוח?

בנושא בידוד בניינים עשו הגרמנים עבודות מחקר ופיתוח בשיתוף עם מדינות אחרות, ואנו נוכל להפיק תועלת מן הידע שצברו.

2. תכנית המחקרים שהצענו לגרמנים נקבעה בהתאם לנושאים אשר לדעת המומחים שלנו יקדמו את ענף הבנייה בישראל. מלבד הדברים, תרומת המחקרים אינה מיידית, ולכן בטווח קצר לא יהיה בהם כדי לעזור בפתרון מצוקת הדיוור של הזוגות הצעירים והחיילים המשוחררים. אולם תוצאה חיובית של המחקרים ויישומה בבנייה תסייע להורדת המחירים ושיפור איכות המבנים, ובהקשר זה יש להתחייס לשיתוף הפעולה כעל תרומה לפתרון הבעיות.

5497. מקבלי הדירות בשני הבניינים שנבנו בקריית יובל בירושלים על-ידי "שיכון עובדים"

חבר-הכנסת ע. נוף שאל את שר השיכון ביום כ"ט באדר ב' תשל"ו (31 במאס 1976):

נודע לי כי בשכונת קריית-יובל בירושלים נבנו בשנים 1973—1974 שני בניינים שנועדו לזוגות צעירים בתנאים מיוחדים. הבניינים נבנו על-ידי חברת הבנייה "שיכון עובדים". על-פי האינפורמציה שבידי חולקו הדירות למפקחי בניין של "שיכון עובדים", אנשי מינהל מקרקעי ישראל, קבלני-משנה ופקידי "שיכון עובדים", כשרובם אינם זוגות צעירים.

אודה לכבודו אם יואיל להשיב לי:

1. האם נכונה האינפורמציה הנ"ל?

2. אם כן — מדוע ניתנו פריבילגיות אלה לאנשים שאינם זכאים להן על-פי החוק?

3. האם נערכו החווים בין הצדדים קודם שפורסמו בעתונים המודעות על מכירת הדירות?

4. מה עושה משרדך על-מנת למנוע מקרים כאלה בעתיד?

תשובת שר-השיכון א. עופר:

(לא הוקראה, נמסרה לפרוטוקול)

כיוון שהשאלתה אינה מזהה בתים, דירות או שמות רוכשים, קשה לבדוק את הטענה, אך מאחר שמדובר בשכונת קריית-יובל ובחברת "שיכון עובדים" להלן האינפורמציה שקיבלנו מן החברה:

נמכרו 64 יחידות דיוור ב-2 בניינים בקריית-יובל, רחוב ורבורג 4 ו-4/4, בשנת 1971. אם אכן הכוונה לבניינים אלה, הרי נמכרו הדירות לזוגות צעירים לפי קריטריונים שהיו בתוקף באותה עת. דירה אחת נמכרה במסגרת זכאות של "מפעל החסכון לבניין".

נבנו דירות גם ברחוב שטרן בקריית-יובל, בשנים 1972, 1973, באמצעות חברת "שיכון עובדים", בשביל משרד השיכון. הם אוכלסו באמצעות חברת "פרוות" ו/או חברת "עמידר", ולא על-ידי חברת "שיכון עובדים"; למעט בניין אחד שאוכלס כולו על-ידי משרד השיכון במועמדים זכאים שנשלחו ישירות לחברת "שיכון עובדים" על-ידי משרד השיכון.

5498. מתן סיוע לבודדים ברכישת דיוור

חבר-הכנסת י. דרניצקי (יודין) שאל את שר השיכון ביום כ"ט באדר ב' תשל"ו (31 במאס 1976):

מדיניות משרד השיכון איננה לוקחת בחשבון את

בנוסף על כך מטפלת החברה בגינות השכונתיות.
2. ביצוע התיקונים והשיפורים בבתים קשור בעיקר פיו בתקציב משרד הסעד, מאחר שההנחות הניתנות לנתמכי הסעד מקטינות את מקורות ההכנסה של החברה.
על-פי הסכם עם משרד הסעד שולמו לחברה בשנת 1975/76 50% מן ההנחות, וב-1976/77 ישולמו 75% מן ההנחות.

ההנחות בשכר דירה לנתמכי סעד, שלא תוחזרה ל"עמידר" על-ידי משרד הסעד, תסתכמה בכ-20 מיליון לירות.

3. חברת "עמידר" אחראית לשמירת הדירות הריקות, שלא תיהרסנה ותיפגענה, אולם היא אינה יכולה להעמיד שומר ליד כל דירה, ומטבע הדברים שלדירות ריקות נגרמים נזקים.

5658. הקריטריונים לאיכלוס דירות חדשות שבדמי שכירות

חברת הכנסת ב. מואב שאל את שר השיכון ביום י"ט באייר תשל"ו (19 במאי 1976):

1. האם איכלוס דירות חדשות שבדמי שכירות נעשה על-פי קריטריונים סוציאליים או קריטריונים גיאוגרפיים?

2. מה הוא הקריטריון הסוציאלי?

3. מה הוא הקריטריון הגיאוגרפי?

שר השיכון א. עופר:

1. איכלוס דירות חדשות נעשה על-פי קריטריונים סוציאליים וגיאוגרפיים.

2. הקריטריונים הסוציאליים: צפיפות הדיוור של המשפחה; מצב הדירה (עדיפות למתגוררים בדיוור פגום); גודל המשפחה; בעיות מיוחדות של המשפחה, כגון מחלה, נכות ובעיות חברתיות אחרות.

3. הקריטריונים הגיאוגרפיים: באזורי הפיתוח קיימת הקצאה של דירות בשכירות, בנוסף על הקריטריונים הסוציאליים, לזוגות צעירים ולעובדים בעלי מקצועות נדרשים העוברים לאזורי הפיתוח.

הי"ר פ. שינמן:

רשות לשאלה נוספת לחברת הכנסת מואב.

בועז מואב (תנועה לזכויות האזרח):

מה הם הקריטריונים שמשרד השיכון משכן על-פיהם בקריית-ארבע? האם הקריטריון הוא סוציאלי, גיאוגרפי, או סוציאלי וגיאוגרפי גם יחד, או שיש כאן הסדר מיוחד?

שר השיכון א. עופר:

קריית-ארבע שייכת לאחת הקאטגוריות של ערי פיתוח, כמו צפת, בית-שמש. בדרך כלל אנחנו מצמידים כל עיר והתנחלות מעבר לקו הירוק לישוב דומה בתוך הקו. קריית-ארבע מקבלת, בדרך כלל, אותו סיוע כמו בית-שמש, כשם שימית מושווית לירוחם, וקצרין תושווה לאחת מערי הגליל.

4. האם יש הבדל בין ההטבות הניתנות לרוכשים דירות באזורי פיתוח הקרובים לגבול לעומת אזורי פיתוח אחרים, ומה הוא?

תשובת שר השיכון א. עופר:

(לא הוקראה, נמסרה לפרוטוקול)

1. מחירי הדירות שבנייתן מוכוונת על-ידי משרד השיכון נקבעים על סמך עלות הבנייה. הקרקע היא חלק מעלות זו.

2. כדי לבטל את הפער במחירי העלות מוענקות הלוואות עומדות באזורי פיתוח, באופן שהמחיר שה משתכן צריך לשלם אינו עולה על מחיר דירה במרכז הארץ אלא נמוך ממנה.

3. ההטבות שמקבל רוכש דירה באזור פיתוח הן הלוואות בסכומים ניכרים (העולים בהרבה על הסכום מים במרכז הארץ) לתקופה ארוכה ובתנאי חשלים נוחים, וכן בהורדת הקריטריונים בזכאות לדירה בשכירות, והעמדת דירות לשכירות אופציונאלית לעובדים נדרשים.

4. ניתן סיוע לישובים הקרובים לגבול. העדיפות בסיוע מתבטאת הן בהלוואות לרכישת דירה והן בשכירת דירות.

לדוגמה: זוגות צעירים במרכז הארץ מקבלים הלוואות בין 40,000 ל-70,000 לירות מאקסימום; זוגות צעירים באזורי פיתוח מקבלים הלוואות של 100,000 לירות, בתוספת הלוואה עומדת בין 15,000 ל-45,000 לירות מאקסימום; זוגות צעירים בישובי עימות מקבלים הלוואה בסך 130,000 לירות ועוד 35,000 לירות הלוואה עומדת ועוד 28,000 לירות קיזוז הוצאות בטחונות.

5513. הזנחה באחזקת הבתים שבטיפול "עמידר" בירוחם

חברת הכנסת ב. מואב שאל את שר השיכון ביום א' בניסן תשל"ו (1 באפריל 1976):

בעקבות תלונות רבות על הזנחה בטיפול של חברת "עמידר" באחזקת הבתים אשר בטיפול בעיירה ירוחם רצוני לשאול את כבודו:

1. מי אחראי לביצוע תיקוני האחזקה בבתים?

2. האם ביצוע תיקונים ושיפורים בבתים קשור בתקציב משרד הסעד?

3. מי אחראי לשמירה של דירות ריקות, שלא תיהרסנה ותיפגענה?

שר השיכון א. עופר:

1. חברת "עמידר" היא בעלת המבנים המשמשים למגורים בירוחם והיא אחראית לביצוע תיקוני האחזקה בהתאם להתחייבויותיה הכלולות בחוזה השכירות וב- התאם לגוהלים שנקבעו.

בשתי שנות תקציב — 1974/75, 1975/76 — ביצעה החברה בירוחם עבודות אחזקה שוטפת בסך של 666,000 לירות, ושיפוצי בתים בסך של 210,000 לירות.

ה. סקירת שר השיכון על פעולות משרדו *

תשובת השר

הציבורית בכל אחת מן השנים האלה, עד 1975, היתה בין 25,000 ל-30,000 יחידות דיור בממוצע. לפעמים יחידה מסתיימת שנה מוקדם יותר או שנה מאוחר יותר. אפשר להגיד שהתחלנו בבניית 28,000 יחידות דיור מדי שנה בשנה. על-ידי כך שמרנו על שלושה דברים: שמרנו על פעילות מאוזנת בענף הבנייה; שמרנו על פיזור נכון של הבנייה בארץ, מה שאנחנו קוראים פיזור האור-כלוסי, כדי שנבנה את הדירות היכן שאנחנו רוצים. אין לנו שליטה על הבנייה הפרטית, אבל יש לנו שליטה על הבנייה הציבורית. אנחנו רוצים לבנות את הדירות במקום שאנחנו חושבים שצריך לבנות אותן; שמרנו על מתן פתרונות לאוכלוסיה הנזקקת לפתרון, הן לעולים חדשים, הן לזוגות צעירים והן לאוכלוסית המצוקה.

רבותי, חברי הכנסת, יכול להיות, וזה לפעמים נדמה לי, שגם לאופוזיציה, אפילו כשהיא צריכה לנגח, ויש בתחום זה גם צד פוליטי — — —

משה ארנס (הליכוד):

יש מה לנגח.

שר-השיכון א. עופר:

לא. לשמחתי, אני מוכרח להגיד שאפילו הביקורת מתמעטת ומתמתנת. אני חושב שהיום יש לנו דאגה משותפת של כל חלקי הבית לשמור על חוט השדרה של ענף הבנייה ועל ההישגים שהשגנו. אתיחס בקצרה לכאן אחד מן הנושאים האלה.

התקציב שהוגש על-ידי הממשלה לכנסת כולל כבר קיצוץ של מחצית התחלות הבנייה. לעומת 20,000 — 30,000 מ"ר התחלות בנייה מדי שנה מביאה התכנית בחשבון 15,000 מ"ר התחלות בנייה. בבנייה הפרטית אנו מעריכים שתהיינה התחלות בנייה באותו היקף של 20,000 מ"ר. לגבי ענף הבנייה זה אומר פליטה של 6,000 עד 7,000 פועלים בשנת 1976 ופליטה נוספת מן הענף של עוד כ-17,000 פועלים בשנה הבאה, ובסך-הכל פליטה של כ-25,000 פועלים. אם אנו מקציצים מעבר למה שמוגש בתקציב, פירוש הדבר פליטה נוספת של עובדים. אם היקף ההתחלות של הבנייה יקטן במחצית — ואיננו יודעים עדיין מה יקרה אחרי הנהגת מס ערך מוסף בענף הבנייה הפרטית, האם הבנייה הפרטית אמנם תגיע להיקף התחלות כפי שאנו מעריכים — זה אומר פליטה נוספת של 10,000—15,000 פועלים.

היקף כזה של פליטת עובדים פירושו הרס חוט השדרה של הענף. מובן שיישארו פועלים בענף הבנייה, אבל אז זה לא יהיה עוד ענף בנייה. דיברנו על שיקלול הענף ועל תיעוש. כל זאת צריך לשכות. אין זה הופך לענף בנייה אלא למלאכות שונות של הענף. אנו יכו-לים לומר שברבע הראשון של שנת 1976, לראשונה זה הרבה שנים, התחלות של הבנייה הציבורית תהיינה בהיקף של 2,500 יחידות.

לכל אותם טעם כנסת השואלים מה יקרה אני רוצה לקרוא קטע מדין-וחשבון של בנק ישראל לשנת

היו"ר פ. שינמו:

חברי הכנסת, אנו עוברים לסעיף הבא בסדר-היום: תשובתו של שר השיכון למשתתפים בדיון בסקירתו של שר השיכון על פעולות משרדו. רשות הדיבור לשר השיכון.

שר-השיכון א. עופר:

אדוני היושב-ראש, חברי הכנסת הנכבדים, מאז הדיון על משרד השיכון עברו חודשים מספר, והבעיות רק החריפו. לדאבוני אני יכול להגיד לרוב המשתתפים בוויכוח: רבותי, גם אם אתם צודקים ואם אינכם צודקים, יש תשובה אחת לכל אותם דברים שחברי הכנסת העלו, שכאן לא מספיק ושם לא מספיק, וזו הבעיה התקציבית.

רצוני להשיב לחברי-הכנסת שלמה לורינץ שאמר: כיוון שיש מלאי של דירות ריקות מדוע מבקשים להתחיל בבניית 35,000 יחידות נוספות, מהן 15,000 בנייה ציבורית? אדוני היושב-ראש. ענף הבנייה עבר תנודות חריפות של גאות ושפל. אנחנו יודעים תקופות של גאות כאשר יש מחסור בפועלים, מחסור באמצעי ייצור, מחירים מרקיעי שחקים, ואחרי כן באה תקופה של שפל, ירידה, פליטת פועלים מן הענף, גם ירידת מחירים. אבל מכל התנודות האלה סובל הענף, סובל ציבור אורחי המדינה, משום שמחירי הדירות אחרי שפל תמיד מרקיעים שחקים פיי-כמה-יכמה, אנחנו מאבדים כושר ייצור וכושר עבודה רב.

הממשלה הזאת שמה לעצמה כמטרה לנסות למתן את הקצוות האלה. אמנם ב-1974 צימצמו — גם על-ידי צווים אדמיניסטרטיביים, שאיננו אוהבים כל כך להוציא — את עודף הפעילות בענף הבנייה. נזכור שהיה זה במחצית השנייה של 1974, פחות משנתיים מן היום. כרגיל אנחנו עומדים עכשיו בפני בעיה של המטוטלת הנמצאת בקצה השני, ודאגתנו היא שלא נגד יותר מדי.

רבותי חברי הכנסת, ב-1976 הצלחנו למתן את הירידה בענף הבנייה. היתה ירידה בפעילות ב-25%. למרות זאת לא היה משבר בענף. ב-1976, אם נבצע את התקציב כפי שהוא מונח לפני הכנסת היום, שוב תהיה ירידה די גדולה בפעילות בענף הבנייה, אבל בהיקף פעילות כזה ניתן, אולי, גם למנוע את המשבר החמור.

אתן כמה מספרים: מ-1972 שהיתה שנת השיא של הפעילות ואז התחלנו לבנות 8.6 מיליון מ"ר, ירדנו ב-1975 ל-5.5 מיליון מ"ר; וב-1976 אנחנו מתכננים כבר 4.5 מיליון מ"ר. זו כבר המטרה; אינני יודע אם נגיע אליה. מלבד כמיליון, מיליון-וחצי מ"ר שלא למגורים — אנשים פחות מבנים מה זה מיליון מ"ר, אבל חברי הכנסת, כמו אנשים אחרי, יודעים מה זה מספר דירות — ב-1972 התחלנו לבנות 66,000 דירות, מהן 36,000 דירות בבנייה הפרטית וכ-30,000 בבנייה ציבורית. הבנייה הפרטית ירדה מ-36,000 ב-1972 ל-20,000 בשנת 1975 — ירידה עקב תנאי השוק. ניסיון לאזן את הירידה הזאת על-ידי הבנייה הציבורית. הבנייה

ברצועת החוף, וואת בנוסף על כל הבנייה הפרטית שהיא ברצועת החוף — ואפשר להגיד ש-70% מן הבנייה היו ברצועת החוף ו-30% הנותרים בירושלים, בגליל ובנגב — הנה רצינו להגדיל את ההיקף הכולל של הבנייה הציבורית ולשנות את הפיזור שלה בצורה הבאה: בגליל להגיע להיקף בנייה של 32%; בירושלים — ל-15%; בדרום ובנגב — ל-22%; להוריד את היקף הבנייה הציבורית ברצועת החוף מ-55% ל-31%. אנו עדיין חייבים לבנות ברצועת החוף לפינוי משכנות עוני וכן לעולים, לאותם עולים שאנו חייבים לקלוט אותם ברצועת החוף. שנה לאחר הפעלת התכנית כבר הגענו להיקף בנייה ציבורית שונה. מכלל 50,000 היידות בבנייה הציבורית שהן בתהליך ההקמה — 22% הן בגליל, לעומת המטרה להגיע ל-32%. בכל זאת יש כאן עלייה מ-14% ל-22%; בירושלים — 13%, הגענו לאמצע הדרך בין 11% ל-15%; 25% בדרום ובנגב, אנו באמצע הדרך בין 20% ל-22%; ברצועת החוף ירדנו ל-44%, שוב אנו באמצע הדרך בין 55% ל-31%, שיעור שאנו רוצים להגיע אליו.

אם נקצץ, ברור ש-20,000 היידות כולן יהיו ברצועת החוף, רוב הבנייה תהיה שוב ברצועת החוף. אם עוד את זה מצמצמים, רבותי, אנחנו צריכים להגיד לעצמנו להפסיק לדבר על פיזור האוכלוסיה. נהיה כנים עם עצמנו. יכול להיות שזה עניין כלכלי — גגיד שאין בכוונתנו לבצע פיזור אוכלוסיה. זאת תהיה המסקנה הברורה.

אדוני היושב-ראש, הייתי רוצה להגיד גם לכלכלנים שבתוכנו מה זה אומר לקצץ חצי-מיליארד לירות מתקציב משרד השיכון. ידוע לכל הכלכלנים שתוספת מיליארד לירות בתקציב המדינה גורמת להתייקרות של 7%. אלה מתחלקים באופן שונה — יש מחיר של התייקרות, יש מחיר של מטבע-חוף. בממוצע הזרמה של מיליארד לירות יכולה לגרום להוצאה נוספת של 100 מיליון דולר פלוס 1% התייקרות. אם ההוצאה היא רק 80 מיליון דולר, התוספת היא 2% התייקרות. בענף הבנייה כל מיליארד לירות השקעה נוספת גורמת להוצאה של 40 מיליון דולר ו-3% התייקרות. אם מדובר על חצי-מיליארד לירות, זה 20 מיליון דולר פלוס 1.5% התייקרות. הכנסת צריכה לשקול אם לעומת 20 מיליון דולר ל-1.5% התייקרות היא מוכנה לשלם את המחיר של עירעור ענף הבנייה ועירעור או ביטול המגמה של פיזור אוכלוסיה, שבאופן נמרץ התחלנו בה מחדש רק לפני שנה.

אדוני היושב-ראש, באים ואומרים: יפה מאוד, אתם רוצים לבנות, רוצים לקיים את ענף הבנייה — בשביל מי אתם בונים? הרי יש דירות ריקות. אני רוצה למסור נתונים.

דירות ריקות במסגרת הבנייה הציבורית נמצאות בידי החברות "עמידר" ו"עמירגור". החברות מחזיקות במלאי דירות להשכרה, או דירות שצריכות להיות מאוכסלות על-ידי עולים, זוגות צעירים, מועברים לעיר פיתוח בשכירות. מספר הדירות שבידי החברות האלה הוא כ-20,000. כל אחד מבין שכשית תנועה של אנשים יוצאים ונכנסים, יש דירות פנויות. אפילו בבית-מלון, כשאומרים שיש תפוסה של 100%, כאשר בודקים את הספרים התפוסה היא רק 95%, כי לא תמיד אדם יוצא ואדם נכנס באותו יום. כשמדובר על דירות, כשאדם יוצא צריך לשפץ את הדירה. בידי החברות "עמידר"

1967. אנו יודעים שנגיד בנק ישראל מזהיר אותנו באזהרות שונות, בצדק מבחינתו שלו, ומביא הצעות ללקחים הכלכליים. אני רוצה לקרוא כמה דברים של נגיד בנק ישראל, שהם בגדר חכמה לאחר מעשה, כפי שנכתבו לאחר המיתון הקודם. ולהלן הקטע מדו"ח בנק ישראל לשנת 1967, שנה לאחר המיתון:

"יחד עם זאת המלאי הלא-מכור לא היה צריך להרתיע מפני בנייה נוספת. נסיון העבר מלמד שבענף הבנייה עשויה החזקת המלאי להשתלם למשק. קיומו של כושר ייצור מפותח אינו פותר את הבעיות של משק הייצור הארוך של כשנה-חצי מהרגע בו מורגש הצורך בבנייה נוספת ועד להשלמת הבנייה. על רקע קיומו של כושר ייצור לא מנוצל הן בענף הבנייה עצמו והן בענפים המספקים לו תשומות, המחיר הריאלי למשק של בנייה נוספת בזמן השפל היה נמוך ביותר.

בתוחני שאם נעמוד, חס-וחלילה בפני שפל, ואחר כך נרצה לחדש את הפעילות, שוב נעמוד בפני כל התורפות האלה בצורה כפולה ומכופלת. ואז, כמובן, שוב נקבל אותו דו"ח של בנק ישראל ואתם לקחים מן המיתון הקודם.

ענף הבנייה מורכב לא רק מפועלים. נניח שיש לנו 50,000 פועלים לעומת 90,000. משהו צריך לארגן את הפועלים. יש מנהלי עבודה, יש מהנדסים, יש קבלנים. אני יודע שיש לנו בארץ כ-2,500 קבלנים, אבל מהם כ-2,400 בונים בממוצע כ-10 יחידות דיור לשנה. ביקשתי לבדוק כמה קבלנים יש בארץ המסוגלים לבצע פרויקט של 100 דירות ויותר. יש, כמובן, פרויקטים של משרד השיכון של מאות ואפילו יחידות דיור. אין למשרד פרויקטים קטנים. הבדיקה שנעשתה לפני כמה חודשים הראתה שיש לנו 39 קבלנים המסוגלים לבנות בהיקף של 100 יחידות ויותר, מהם 5 ירדו מן הרשימה — שניים מהם ירדו כי לא יכלו לעמוד בהתחייבויות והגיעו לכוונס הנכסים; שלושה סיימו את העבודה, קיפלו את הצידוד, השאירו במקום, קנו בכספים איגרות-חוב צמודות, והם חיים יפה. רוב הקבלנים בישראל, עד כמה שאני יכול להעיד, יכולים להיות גם בלי הענף. הם יסיימו את העבודה, יקפלו את הצידוד, ואת הצידוד שלא ניתן לעשות בו משהו ישאירו באתר הבנייה האחרון. אם אחר כך נמצא לנחוצ להגדיל את היקף הבנייה ולהתחיל בפרויקטים חדשים, לא יהיה לנו עם מי להתחיל. עם פקידים ועובדי מינהל אין אפשרות לעבוד. עברו 5 שנים עד שהפעלנו את ענף הבנייה לאחר המיתון הקודם ויכולנו להגיע לכושר ביצוע. אני חושש שאם גניע עכשיו מיתון, ייתכן שלא ניתן יהיה לשקם את ענף הבנייה במדינת ישראל. אני אומר את הדברים כדי שירשמו ב"דברי הכנסת": אם נקטין את הפעילות מתחת לגבול הזה, רצוני שהאתר ירוח תהיה בבירור על כל מי שנתן ידו לכך. אני מודיע: רא, הזהרתכם.

רבותי חברי הכנסת, באמצעות הבנייה הציבורית אנו לא רק בונים לאותם יעדים שאנו מעוניינים בהם; משרד השיכון, תפקידו לבנות את הארץ. באמצעות תקציב השיכון אנו מחליטים היכן אנו בונים ולאילו מטרות.

לפני שנה-חצי הבאתי לכנסת תכנית לפיתוח השיכון. רצינו לעשות שינויים בתכנית השיכון. קבענו שינויים בפיזור הבנייה. אם לפני הגשת התכנית בניתנו 14% מהיקף הבנייה הציבורית בגליל, לרבות הגליל המערבי; 11% בירושלים; 20% בדרום ובנגב; 55%

שאנחנו עלולים להגיע לכך שאפילו בבנייה הציבורית לא יהיו די דירות ליעדים שלנו.

אביא לכם שתי דוגמאות: מ־1,500 הדירות הפנויות הריכוז הגדול ביותר נמצא בנצרת עילית — 415 דירות. אבל כשרוצים לעשות פעולה של העברה לערי פיתוח, אומרים: אין לנו דירות. רציתי לבדוק מה קרה. רבותי, 64 דירות הן לעולים. זהו מינימום שצריך להחזיק, שני בתים לעולים, שבכל זאת מתאכלסים לאט לאט. יש לנו 105 דירות של עד 54 מ"ר. זה טוב לזוג צעיר שמתחיל את חייו. אבל רופא או מהנדס או מורה בוודאי לא יעבור מתל-אביב לגור בנצרת עילית בדירה עד 54 מ"ר. ויש לנו עוד 246 דירות של 54 עד 65 מ"ר. נכון שזהו מלאי, אבל זהו מלאי לזוגות צעירים. הוא לא מלאי לאותה אוכלוסיה שאנחנו רוצים להעביר לערי פיתוח.

יש לי עוד נתון: בדרך כלל בחודשי הקיץ אנחנו עושים מיבצע של העברה לערי פיתוח. למה בחודשי הקיץ? כי אנשים עוברים בדרך כלל לפני התחלת שנת הלימודים, ואז כל אותם בעלי מקצוע, אם זה מורים או מהנדסים, עוברים לערי פיתוח. ב־1974, כשרק נכנסת לתפקיד, ושר החינוך והתרבות גם הוא אך נכנס לתפקיד, היתה בעיה: איפה מוצאים 100 דירות למורים העוברים לערי פיתוח? 100 דירות, אדוני היושב־ראש. לפני שנה, ב־1975, אחרי מאמצים גדולים ובאחריות, כבר הצלחנו לספק לרשות משרד החינוך והתרבות 300 עד 400 דירות למועברים לערי פיתוח. הפעם, כפי שאתם מכירים, אנחנו רוצים לעשות את הדבר בזמן, כשזה מאורגן כהלכה. ביקשתי שיהיה בידינו מלאי של 2,000 דירות למועברים לערי פיתוח, שנוכל לקחת מן הדירות של נמכרות ולרכוש 2,000 דירות. ואמנם קיבלתי רשימה של 2,500 דירות, אבל מ־2,500 דירות אלו יהיו גמורות רק 1,500 עד התחלת שנת הלימודים, ועוד 1,000 יהיו גמורות עד גמר שנת התקציב. כי אמנם נתנו לי עוד 2,500 דירות, אבל זה בשנת התקציב, ואיש לא יכול לעבור באוגוסט—ספטמבר לדירה שתהיה גמורה בפברואר—מארס.

לכן, רבותי חברי הכנסת, גם בשטח זה אני חושב שכל הדיבור על עודף, אם לא נעשה את המינימום הזה שהצעת התקציב מדברת עליו, אין לו ערך. אני רואה גם את המשבר בנפץ הבנייה, גם את ביטול המגמה של פיזור האוכלוסיה, ובשנה הבאה — גם בעיות חמורות בהחלט בעניין מתן פתרונות לאלה שאנחנו רוצים לתת להם את התפרונות — למעט העולים שישנם — למשכנות עוני, לזוגות צעירים ולאחרים הזקאים להטבת תנאי הדור.

ולבסוף, חברי הכנסת: אני רוצה לבצע את ההמלצות של ועדות הכנסת. במשך השנה האחרונה עלו הרבה הצעות לסדר־היום שהייתי חייב לענות עליהן.

הי"ר מ. שחל:

אדוני השר, צריך לציין אותך במיוחד, כי למרות חוות הדעת של היועץ המשפטי אתה מוכן — — —

שר־השיכון א. עופר:

אני רוצה להגיש את ההמלצות. לא אקרא את כל ההצעות שחברי הכנסת הביאו. ריכזתי את כל ההמלצות של ועדת העבודה, מה אמרה ועדת העבודה שמשרד השיכון צריך לעשות. לא אקרא זאת. כל ההמלצות —

ו"עמיגור" יש 10,000 דירות לא פנויות, מהן 2,500 שכבר נקבעו להן המועמדים, המפתח נמסר, אבל האיש עוד לא הספיק להיכנס לדירה. נשארות 7,500 דירות, מהן 1,500 בכל הגליל — ואין שחר לסיפור על אלפי דירות פנויות — 800 בירושלים, 2,000 בנגב, 3,200 ברצועת החוף.

בתקופה שהיה מחסור בדירות ב"עמידר" וב"עמיגור", המלאי האופראטיבי היה 6,000 דירות. לא היו פחות דירות ריקות גם במצב של מחסור בדירות. זהו מלאי אופראטיבי. היום יש עוד 1,500 דירות ריקות, כי העלייה קטנה. אם קודם היה המלאי 2,500 דירות, היום יש עוד 1,500. מישהו פעם חשב שהמלאי המינימלי שצריך להחזיק הוא 7,000—8,000 דירות. כל הסיפור על דירות ריקות הוא עורבא־פרח. מה שקיים בידי החברות זה מלאי אופראטיבי, ואולי עוד 1,000 דירות לקליטה.

אומרים שנמצאות בתהליך בנייה 90,000 דירות. אדוני היושב־ראש, אני רוצה לעשות גם את החשבון הזה. 90,000 דירות נחלקות בין בנייה פרטית לבנייה ציבורית — 38,000 דירות בבנייה הפרטית וכ־52,000 דירות בבנייה הציבורית. בין 38,000 דירות בבנייה הציבורית יש דירות שרק לפני חודשים התחילו לבנות אותן, והן תהיינה גמורות ב־1976 או ב־1977. יש 500 דירות גמורות לא מכורות. בין 38,000 הדירות האלה יש עוד כ־11,500 דירות, בשלבי בנייה, שאינן מכורות. כל אחד יכול לתאר לעצמו שבמשך שנה־חצי יימכרו 11,500 דירות, 500 פחות או יותר. אין ספק שזה מלאי מינימאלי, או אגיד שזה מלאי אופטימאלי, שיימכר במשך זמן הבנייה.

יש 52,000 דירות בבנייה ציבורית של משרד השיכון ומחציתן דירות שנועדו ליעדים שלנו, אם זה בהתיישבות, בהתנחלות, ואם דירות לעולים, להשכרה, למפוני שכונות עוני, ואם למטרות אחרות. דירות אלה עוברות לידי "עמידר" ו"עמיגור", ויש להן מועמדים. בכל המוקמות יש גם תור של מועמדים. יש תור בירושלים, בתל־אביב, בחיפה וגם בערי פיתוח, ועוד אגיד משהו על ערי הפיתוח.

בין 26,000 דירות שהן למכירה ליעדי משרד השיכון—זוגות צעירים, משפחות עם 3 ילדים ויותר, הטבת תנאי מגורים ויעדים אחרים — יש 1,600 דירות גמורות לא מכורות, שזקוקים להן ליעדים אחרים. נוסף על זה יש עוד 10,000 דירות לא מכורות הנמצאות בכל שלבי הבנייה, מהן דירות שרק לפני חודשים התחילו לבנות. בתקופה של גאות נמכרו הדירות מסוג זה במהירות, אבל גם בשנת 1975 מכרנו במסגרת זו כ־8,000—9,000 דירות.

רבותי חברי הכנסת, תארו לכם שאנחנו לא מתחילים לבנות את המספר הזה, והמלאי שישנו היום הוא יציב, והוא נמכר לאט. אנחנו עלולים להגיע ב־1977 למצב כזה שגם אם נרצה להתחיל לבנות, לא נוכל. תיאורתי לכם קודם את ענף הבנייה. מי יתחיל לבנות? ואז מחירים יתחילו לעלות. היום יש הרגשה של יציבות ויש יציבות במחירי דירות, ואין זה מקרה, עשינו משהו לשם כך. בסוף 1974 לא רצינו לצאת לשוק עם 500 דירות ועוד 200 ועוד 100, אמרנו שנצא בבת־אחת עם 6,000—7,000 דירות למכירה. בזה ריסנו את השוק, עצרנו את עליית מחירי הדירות, ואנחנו מחזיקים היום שוק של קונים, ולא שוק של מוכרים. אני מזהיר

חוברת ל"א, ישיבה ש"ב

— סקירת שר השיכון על פעולות משרדו (תשובת השר) (עופר, שחל); היצוא החקלאי ומדיניות התובלה האווירית של משרד התחבורה (שחל, גרופר) —

הדיוור, אם זה בעניין איכלוס הגליל ופיתוחו, אם זה בעניין התנהלויות, ואם זה בעניין הפעלה של אזורי שיקום. אני חושב שהכנסת צריכה לכבד את החלטותיה, וצריך לנסות ולהגשים את ההמלצות של ועדות הכנסת.

הי"ר מ. שחל:

אני מעריך את נכונותו של שר השיכון לבצע את המלצות הוועדה ומאחל לו ישיבה את הארץ.

1. היצוא החקלאי ומדיניות התובלה האווירית של משרד התחבורה *

אלו הכרזות הממשלה, מפי שר החקלאות שלה מצד אחד ומפי שרים אחרים מצד שני. יכול אפילו להיות ששר החקלאות — ואני נוטה להאמין בכך — היה רוצה בדיוק כמוני בסילוק המכשולים מדרכו של היצוא, מכשולים ששרי האוצר והתחבורה דבקים וחפצים בהם ועושים להמשך קיומם.

חברי הכנסת הנכבדים, שאלת התובלה האווירית נודעה בציבור בעקבות יומה של מרדכי הוד, ומיהו מרדכי הוד — כולנו יודעים. והנה, מה קרה? השבוע השתערה "אל על" — בכל הכוחות שיש לה על חשבון מדינת ישראל, וזוהי חברה השייכת לעם ישראל — במסיבות עיתונאים להשחיר את פניו של אלוף במ" לואים מוטי הוד. לבוא ולספר לכל הציבור דברים לא נכונים, כגון שמוטי הוד רוצה לזכות במניות מן היזמה שלו — אין זה דבר יאה. ברור שמוטי הוד, לאחר ששמע את כל הוויכוח הזה, ויתר. אבל אם, חס וחס, וחלילה, יוותר בכלל על יומה זה, נהיה עדים למה שחברת "אל על" היתה מעוניינת בו, ואני מרשה לעצמי להגיד שאולי גם חלק מן השרים: שהחברה לא תקום.

דבר זה לא היה צריך לקרות. אם אחד מאורחי המדינה יזום טובה וכל החקלאות במדינה עומדת מאחורי היזמה הזאת — מיד הולכים לשיטה של מסיבות עיתונאים והשחרת פני האיש. אני חושב שיגיע היום שלשיטה הזאת עוד תהיה השלמה — כך שמעתי על מקרים אחרים שאינם נוגעים לנושא זה — ועוד יבקשו מן היום לעבור בדיקה פסיכיאטרית.

חברי הכנסת הנכבדים, שאלת התובלה האווירית נודעה בציבור בעקבות יומתו של מרדכי הוד לפני חודשים מספר. היתה לי הזכות להביא לפניכם את הנושא בישיבת הכנסת ביום 10 במרץ 1976, אך נושא זה מעיק על ציבור החקלאים זה יותר מ-10 שנים, עת התחיל הייצור של תוצרת טריה. כיצד? — זאת אסביר עתה. תוצרת טריה, כגון פרחים, פירות, תות-שדה, צריכים להטס, צריכים להוביל במטוסים, מפני שזאת תוצרת המתקלקלת מהר, ולכן אי-אפשר להוביל אותה באניות. שנים על שנים עברו עד אשר הגיעו ב"אל על" לסדרים פחות או יותר מתאימים ומתקבלים על הדעת. החקלאים שילמו את דמי הלימוד של ההסדרים הללו, וכל ההפסדים נעשו על גבם. אך לא רק זאת — החקלאים הרגישו תמיד כי על גבם חורשים כל מיני איני-טרסנטים, מנכ"לים ומוזכ"לים, ועל חשבונם עושים הם בתוצרתם ככל העולה על רוחם ונעשים בעלי-הבית של תוצרתם. כוונתי לאנשי "אל על", מחזיקי המונ-

ישובת-ראש ועדת העבודה, אני מדבר על הוועדה שלך — ריכוזי אצלי, ואת כל ההמלצות שאינן קשורות בתקציב אני מבצע. אבל לשמחתי, או לדאבוני, אני מצוין שיש גם כ-20 המלצות של ועדת העבודה שאין להן כיסוי בתקציב. ואני רוצה מאוד לבצע את ההמלצות של ועדת העבודה, אם זה בקשר לעולים, של ישראל הצעיר בבית-שמש, אם זה בעניין סכנת ההתמוטטות של מבנים רעועים, אם זה בעניין מצוקת

הי"ר מ. שחל:

חברי הכנסת, אנו עוברים לסעיף האחרון בסדר-היום: היצוא החקלאי ומדיניות התובלה האווירית של משרד התחבורה — הצעה מטעם חבר-הכנסת פסח גרופר. הוקצו שעתיים לדיון. פותח את הדיון המציע, חבר-הכנסת גרופר.

פסח גרופר (הליכוד):

אדוני היושב-ראש, כנסת נכבדה, בהודמנות זו שהנני מופיע היום בדיון זה ארצה לברך את ממלא-מקום יושב-ראש הכנסת על מעשה שעשה בתקופה קצרה לכהונתו, בשנותיו דרך מסויימת שהשתרשה במשך שנים בכנסת שלנו. כשהיו מעבירים דיון למליאת הכנסת, נערך הדיון כעבור תקופה ארוכה מאוד, בדרך כלל לאחר שאותו נושא ירד מעל הפרק. אני מברך אותך, יישר כוחך על שבתקופה קצרה אתה מנסה לשנות דברים חשובים מאוד לתדמיתה של הכנסת שלנו, והלואי שנמשיך בדרך זו.

לפני כשלושה חודשים העליתי מעל הבימה הזאת הצעה לסדר-היום, שמספרה 2089, ונושאה: היצוא החקלאי ומדיניות התובלה האווירית של משרד התחבורה. שבועות מספר לאחר מכן, בתאריך 11 במאי 1976, שמענו את נאומו של שר החקלאות על תקציב משרדו ועל מדיניות משרדו. שר החקלאות בישר מעל בימה זו לבית ולעם כי הענף הכלכלי שהגדיל את היצוא בשנה השוטפת הוא ענף החקלאות, שכן נשלחו כמויות גדולות של תוצרת לחוץ-לארץ. בחוברת שהופצה על-ידי שר החקלאות בין חברי הכנסת נאמר כי בשנה השוטפת יגדל היצוא, והמשרד יקדיש לנושא זה תשומת לב מירבית. כולנו שמחנו על הודעות אלו, ובמיוחד שמחו החקלאים, מסיבות מובנות. ראשית — כל העניין הזה אומר כי מצבם הכלכלי ישתפר, המדינה תצא גם היא נשכרת, והתדמית של החקלאים בעיני הציבור במדינה ובעיני שאר המתפרנסים תשתפר אף היא. יתירה מזו, החקלאות קשורה יותר מאשר ענפי כלכלה אחרים בביצורה של המדינה וחיוקה. כי הצלת החקלאות פירושה חיוק ישובים יהודים שלמים. הצלחת היצוא החקלאי פירושה חיוק קהילות חברתיות שלמות ומשיכת נוער וצעירים לישובים המרוחקים ממרכז הארץ לישובי הספר. דבר זה אומר גם שיפור איכות החיים במדינה. דבר זה פירושו פיזור האוכלוסיה, ועיקר העיקרים — ריבוי יצרנים על חשבון שירותים פאראזיטיים, במקום ציפוף המסדרים בפקידים מיותרים המפריעים על זה.

— היצוא החקלאי ומדיניות התובלה האווירית של משרד התחבורה (גרופר, ורטמן, גרשוני) —

במטבע-חוץ, הם יתעסקו בהשתקת התובלה האווירית והשבתתה.

רבותי חברי הכנסת, שרי האוצר והתחבורה, הגור-מים מספר א' בבעיות אלה, מביאים לכך שציבור חיובי ביותר ייפגע בלי שום הצדקה.

רבותי, אם הצלחנו להביא חקלאים מן הנגב הרחוק ומן הצפון, חקלאים שעזבו את המשקים שלהם ובאו לכאן, באו באזהרה יפה, עם פרחים, אני מבטיח לכם שבעת הצורך הבחורים האלה יודעים לבוא לא עם פרחים, אם, חלילה-יחס, נגרם לכך.

שרי האוצר והתחבורה הם הדוחפים ציבור מצויין של חלוצים ויצרנים לעסוק בהפגנות ובשביתות. יתר על כן, שרי האוצר והתחבורה, שהם הגורמים הראשיים בקומפלס זה של הבעיות, גורמים לכך שהיצוא שלנו ייפגע ויהיה לבלתי-רנטאבילי. שר האוצר היה צריך, לדעתי, להיות הראשון לקידום הנושא לעידוד היוזמים, אך הוא נוקט כן של הצדקה, אם בודעין ואם שלא בודעין. הוא היה צריך ללחום את מלחמת החקלאים ואת מלחמת היוזמים, מפני שהוא יודע, או שהוא צריך לדעת, עד כמה חיוני לנו בימינו אלה כל דולר שנכנס לקופת המדינה. שר האוצר מכשיל יזמה יוצרת, העשויה להביא ברכה רבה למדינה ולחשביה. שר האוצר מכשיל ביצור וחיוק ישובים וקהילות חברתיות שעלו על דרך-המלך במובן הכלכלי ומפרנסים עצמם מעבודה יצרנית, במקום להסתובב במשרדים שונים.

הנה, חברי הכנסת, מה קורה: אנו שומעים מדי פעם על קו אדום ביתרות המטבע של המדינה. אנו שומעים על מצב חירום כלכלי. אנו שומעים על קאטאסטרופות משקיות, ונוכחים לדעת שאם יש יהודים יצרנים, המשקיעים ומייצרים לתועלתם הם ולתועלת המדינה — באים הקברניטים של כלכלתנו ומחזיקים את היזמה שלהם ועליידי כך פוגעים בהם ובמדינה.

חברי הכנסת הנכבדים, אמרתי שקברניטי הכלכלה גורמים להרס המוראל ולהרס המשק. והיה אם הם עושים את זאת בודעין במצבנו — זה פשע שאין לעבור עליו, ואם הם עושים זאת בלא יודעין — הרי זה טימטום ואטימות שאין להם כפרה.

רצוני, חברי הכנסת, להדגיש כי אני מבין את "אל על" ואת המנהל שלה. הם רוצים לשמור על השליטה בחברה החדשה ויהי מה. במלים אחרות: הם רוצים לשמור על המונופולין בהובלת מטעני אוויר והם עושים הכל כדי שהמונופולין הזה לא יישמט מידי "אל על", והתאגיד שיוקם, אם יוקם, יהיה לא יותר מאשר סניף של "אל על".

העניין הזה נמשך שנים. למשרדי הממשלה הובא הנושא באופן רשמי אשתקד. אני הבאתי את הנושא לכנסת ביום 3 במארץ 1976, היינו לפני שלושה חודשים, והיום אי-אפשר עדיין להצביע על התקדמות ממשית. יש הפגנות, כנסים של חקלאים, ישיבות במשרדים ודיווחי עתונות, אך האגיד חדש ועצמאי, כמבוקש וכפי שהצרכים מתיבים, עדיין אין, ובינתיים ממשיכה "אל על" לגבות מחירים כפי שהיא רוצה. בסחבת מכוערת זו מעוניינת בראש וראשונה חברת "אל על", והיא מצליחה בכך.

רבותי, היום, בישיבת ועדת הכלכלה של הכנסת, הצהירו — — —

פולין של התובלה האווירית. בהיותם בעלי מונופולין הם קבעו וקובעים את מחירי התובלה של התוצרת הטריה. אמרתי שהם נעשו הבעלים של פרי עמל של אלפי בני-אדם, היות שמחיר התובלה קובע במידה רבה את הכנסותיהם, את הייצור והיצוא. כיצד? — אם מחיר התובלה של טונה הוא 500 דולר יותר ממה שצריך לשלם בעד שירות כזה, כי-או תוצרת לא נשלחת לחוץ-לארץ ולא נמכרת שם, למדינה לא מזרימים מטבע-חוץ, והייצור, במקום שיגדל, מן ההכרח כי יקטן ויצטמק.

רבותי חברי הכנסת, הסחבת שאנו עדים לה היא פגיעה באינטרס המדינה, בכלכלתה ובמשק. זוהי פגיעה תמורה ביצרנים, בעובדים שאינם רגילים לשבות ואינם מחזיקים את המדינה בגרירת שלה. זו החנקה של כל יזמה חיונית. מדוע כל הקומבינאציות שמציעים ומדוע לא תקום החברה החדשה, ללא כל זיקה וכל קשר ל"אל על", לא קשר משפטי ולא אירגוני ולא כלכלי? מדוע לא לתת לחקלאים ולנוציגות שלהם להקים את המכשיר בעצמם ולהיעזר ולבוא בקשרים עסקיים עם "אל על" אם יראו צורך בכך, אבל מבלי שיאלצו אותם לזה? מדוע לחנך אנשים לזיופים? כי מה שמציעים זה זיוף אחד גדול.

מציעים שהחקלאים יהיו מיוצגים בתאגיד החדש, אך השליטה תהיה הלאה בידי "אל על".

משה ורטמן (המערך):

מה יש? יהיה אסון?

פסח גרופר (הליכוד):

עם ההישגים הגדולים של 800 דולר לטונה? עכשיו מדברים על 250. יפה מאוד. אבל זה לא על גבך; כשתהיה חקלאי — גם אתה לא תרצה בכך.

במלים אחרות, יוצרים רושם של שיתוף החקלאים או נציגיהם בשליטה על החברה, אך זה יהיה רושם בלבד, ולמעשה מי שמנהל את "אל על" אמור לנהל, ועוד יותר גרוע, לקבוע את הכל גם בתאגיד החדש. את התאגיד החדש מציעים להקים כסניף של "אל על", ונשאלת השאלה הפשוטה: סניף לשם מה?

חברי הכנסת הנכבדים, חלק מכם ראה לפני זמן קצר את היצרנים החקלאים שבאו לכאן, בעיקר מן הנגב ומעוד כמה מקומות, כדי להפגין נגד הסחבת בהקמת החברה.

צבי גרשוני (המערך):

עם פרחים.

פסח גרופר (הליכוד):

נכון, הם הביאו לנו, לחברי הבית, פרחים. היתה זו הפגנה רבתוית יפה, וקיבלנו את המפגינים באהדה. רצוני לומר כי ציבור זה הוא ציבור גאור וקונסטרוקטיבי ביותר. ציבור זה לא יסכים לכל הקומבינאציות ואחיות-העניינים המוצעות. חברת "אל על" לא תוכל להולק אותם שולל, וגם לא את שרי האוצר והתחבורה. והיה אם שרי האוצר והתחבורה יעמדו על המבנה שהם מציעים לתאגיד החדש, עם מר בן-ארי כראש התאגיד החדש, מובטח שכל יום שני וחמישי תהיינה מריבות. מבנה כזה יגרום כבר בהתחלה לשיתוק החברה, ובמקום שהחקלאים יתעסקו בייצור ובהעשרת קופתנו

חוברת ל"א, ישיבה ש"ב

— היצוא החקלאי ומדיניות התובלה האווירית של משרד התחבורה (ורטמן, גרופר, כץ, שחל, שוסטק, יעקבי) —

— עומדים למכור כגרוטאות ברזל, והמדובר בצידו של מיליוני לירות. ב"אגד" יש הפסד מצטבר של חצי-מיליארד לירות. כלכלה פאנאטסטית. אינני רוצה לחזור לעבר הרחוק יותר. אציין רק כמה מקרים כפרפרת שבעניין: "ורד", תשלובת ערד. כאשר ביקרתי בתשלובת ערד אמר לי אחד האנשים שם: חברי-הכנסת גרופר, המפלגת הזאת — מפלגת פלדה הם קוראים למפעל — עלתה למדינה קרוב למיליארד לירות. ולבסוף — סגירת תמנע. 16 שנה השקיעו בתמנע. איפה היו המומחים, ומדוע לא אמרו שאין שם עפרה ולא כדאי להשקיע? שנה אחת היו המומחים, ומדוע לא אמרו שאין שם עפרה ולא כדאי להשקיע? שנה אחת היו הכנסות למפעל וכל השנים הפסדים. ועכשיו סגרנו את המפעל. טוב שהצלחנו לסגור אותו. זוהי כלכלת המדינה. עכשיו רוצים ליישם זאת, חס-וחלילה, על החקלאים. בגלל מי? בגלל "אל על", הנה עכשיו נתפרסם הסוד. כל הזמן דיברו על "אל על" כעל חברה שאינה מפסידה ואינה מקבלת סובסידיות. עכשיו מתנהל ויכוח אם ההפסד של "אל על" הוא 9 מיליון לירות או 11 מיליון לירות. מי יודע אם לא יגיע המספר ל-20 מיליון לירות? גם על "אגד" אמרו שהיא חברה שאינה מפסידה. והיום מדברים על הפסד של חצי-מיליארד לירות.

רבותי, שרי האוצר והתחבורה, ברצוני לומר לבסוף באופן הברור ביותר כי עליכם להבין שקיים ניגוד אינטרסים ברור ויסודי בין החקלאים ובין "אל על". החקלאים אינם רוחשים שום אמון ל"אל על" ולא למנהלה. וזאת בשל העובדה כי במשך שנים עשקה "אל על" את החקלאים. החקלאים לא יסכימו שבידי "אל על" יישמר גם להבא המונופולין של התובלה באוויר, אם באופן מסוה ואם באופן גלוי. אין שום הצדקה, ציבורית או כלכלית, של "אל על" תהיה השליטה בתאגיד שאומרים להקים. אדרבה, צריך להקים תאגיד זה על יסודות בריאים ונכונים, ולא להכניס לתוכו גורמים שידוע מראש שהם אינטרסנטים ועלולים להפריע ולהכשיל. חייבים לאפשר ליוזמים להקים את החברה לבדם, או יחד עם החקלאים, עם או בלי שיתופה של הממשלה. רק בדרך זו אפשר להקים תאגיד בריא שיוכל לשרת את האינטרסים האמיתיים של החקלאים ושל המדינה.

היו"ר מ. שחל:

רשות הדיבור לשר התחבורה.

שר התחבורה ג. יעקבי:

אדוני היושב-ראש, חברי הכנסת, כדי שלא תהיה כל אי-הבנה אני רוצה להקדים ולומר שהעובדה שאי-נני מתכוון להגיב על חלק ניכר מן הדברים, הקביעות, ההגדרות והתיאורים של חברי-הכנסת גרופר, אין פירושה שאני מאשר את אמיתותם. למען הקיצור אינני מתכוון להיכנס לפולמוס על אודות הדברים האלה. מצאתי לנכון, למען הבהירות, לומר שאין פירוש הדבר שאני מסכים עם הדברים שנאמרו, מבחינה עובדתית. הייתי אומר עם רוב הדברים שנאמרו, הן באשר להתפתחות הדיונים בנושא זה והן באשר להגדרת המצב. בימים הקרובים אני מקווה להביא, יחד עם שר האוצר, לאישור הממשלה או ועדת השרים לענייני כלכלה, הצעה בדבר הקמת חברה להטסת מטענים בשכר. עלי-פי הצעתנו יהיה הרכב הבעלות על חברה ממשלתית

משה ורטמן (המערך):
אסור לגלות.

פסח גרופר (הליכוד):
זה פורסם בראדיו ומותר לגלות, זה בוודאי ישודר הערב גם בטלוויזיה.

אברהם כין (הליכוד):
את הראדיו מותר לצטט.

היו"ר מ. שחל:
חברי-הכנסת כץ, אל תייעץ לחברי-הכנסת גרופר. אני מפנה את תשומת-לבו של חברי-הכנסת גרופר שאסור לצטט דברים מוועדה, אפילו פורסמו במקום זה או זה.

פסח גרופר (הליכוד):
שמעתי בראדיו.

היו"ר מ. שחל:
שמעת ברדיו, זה דבר אחר.

פסח גרופר (הליכוד):
היום בשעה 5 אחרי-הצהריים שמעתי בראדיו שב-דיון שנערך בוועדת הכלכלה של הכנסת הודיע מנכ"ל "אל על" מפורשות, והודיע גם מנהל משרד התחבורה, שאין בכלל צורך להקים את החברה.

היו"ר מ. שחל:
כל זה היה בראדיו?

פסח גרופר (הליכוד):
כן. אבל הם הוסיפו: בגלל מה שקרה ובגלל הרגישות של דעת-הקהל צריך להקים את החברה.

רבותי, מה קרה לנו? אנו חיים פה לפי רגישות? אנו חיים פה לפי רגישות גם בעניינים כלכליים? מה קורה? הכל מתפרסם בעתונות, לא בוועדות של הכנסת. ולאחר זאת באים ואומרים: אין בכלל צורך להקים את החברה, אבל בגלל הרגישות... מה קורה לכלכלה שלנו? מה עוד רוצים מכלכלת המדינה? רוצים להרוס את הדבר החשוב, את תוצרת החקלאים? האם רוצים שהחקלאים לא יכפילו וישלשו את היצוא החקלאי? הרי אין דבר קל מאשר לייאש את החקלאים. אני מרשה לעצמי לומר: אם החקלאים לא יהיו בטוחים שתי-פסק מדיניות המחירים שעשקה אותם במשך שנים — הם לא יגדילו את הייצור. ואנחנו — לא כלום. את מי זה מעניין? אנחנו, שמה ועליו לנו. עצבות לא נכנסת בנו.

אליעזר שוסטק (הליכוד):
החקלאים יהיו רגישים.

פסח גרופר (הליכוד):
החקלאים לא יסכימו שעל גבם יעשו אחרים רווחים. מספיקות עשר שנים.

הורסים את כלכלת המדינה. נוכח מה שקרה בנמל אשדוד מוכרים עכשיו ציוד לשינוע בסכום של מיליוני לירות. צריכה להעביר את המכולות ברכבות מאשדוד. זוהי כלכלת המדינה. במקום שאניות תעגוננה בנמלים, תוטעננה ותפורקנה, מובילים את המכולות ברכבת. ואת הציוד בנמל — אני אחראי למה שאני אומר

זו כדלקמן: "אל על" — 48%; אגרקסקו, החברה ליצוא חקלאי — 26%; והממשלה — 26%.

החברה להטסת מטענים בשכר תשתמש ככל הנחת במטוסי "אל על" ובציודה — על בסיס "זכות סירוב ראשון" שתניתן ל"אל על" — כדי שלא יבזבו ציוד יקר שהמדינה השקיעה בו מטבע-חוץ בהיקף נרחב למדי וכדי שהמדינה לא תפסיד הפסדים נוספים כתוצאה מאבטלת ציוד וכוח-אדם. ואם תתעורר מחלוקת לגבי תעריפי השימוש במטוסים ובציוד ולגבי מחירי הטסת המטענים, יוכרעו חילוקי-הדעות על-ידי נציגי הממשלה בחברה.

ברצוני להדגיש כי תנועת המטענים בדרך האוויר גדלה בעשר השנים האחרונות פי 6 — מ-10,000 טון ב-1965 ל-60,000 טון ב-1975 — והיא אמורה להוסיף ולגדול ולהגיע, לפי תחזית משרד התחבורה, ל-110,000 טון בשנת 1980. גידול מהיר זה מפריק לפחות חלק מן הטענות שלא ניתנה תשומת-לב לפיתוח ענף הובלת מטענים באוויר, ואגב, גידולו מהיר יותר מאשר גידולו של ענף הטסת נוסעים.

היקף היצוא החקלאי בדרך האוויר עלה אף באותה תקופה פי 11 — מ-2,000 טון בשנת 1965 ל-20,000 טון בשנת 1975. ובשנת 1980 יגיע היקף היצוא החקלאי בדרך האוויר ל-50,000 טון.

הטסת מטענים מהווה כבר עכשיו יותר משליש הפעילות המסחרית של חברת "אל על". היצוא החקלאי המוטס מהווה כחמישית היצוא החקלאי הכולל. אלה נתונים מרשימים. מי שמוכן לעיין בהם במידת הרצון נות הדרושה יכול גם ללמוד מהם לא מעט על מהלך הדברים בעבר ועל מגמות ההתפתחות בעתיד.

"אל על" מפעילה כיום 2 מטוסי בואינג 707, היסיים בים מנוסעים למטען. זה חודשיים מפעילה "אל על" מטוס ג'אמבו, יסיב אף הוא, שנרכש בהשקעה של כ-40 מיליון דולר, ומיועד בעיקר להטיס תוצרת חקלאית. הפעלת הג'אמבו מווילה את תעריפי הובלת התוצרת החקלאית; למשל, בקו תל-אביב — פראנקפורט, מ-750 דולר לטון ל-380 דולר לטון. היא תגביר במידה ניכרת את כושר התחרות של היצוא החקלאי הישראלי המוטס. כדאי לזכור שמדובר כאן על מפגש בין נקודות ראות של שני ענפי יצוא, לא של ענף יצוא אחד ושל

ענף שני שאינו ענף יצוא, ויש להביא אותם לשביל-הזהב ולדרך-המלך, כאשר מדובר ביצוא החקלאי. שכן לנו רוצים בהרחבתו ובהגברת תרומתו. ודאי שהחקלאות יקרה לי, לא רק כשר תחבורה ולא רק כחבר הממשלה אלא כמי שעסק שנים רבות בנושא זה. אני מוכרח לראות מול עיני גם את העובדה ש"אל על" עצמה תגיע השנה להיקף ערך יצוא של כ-300 מיליון דולר ולערך מוסף נקי ביצוא שירותי התעופה של משהו כמו 85 מיליון דולר. זה לא אומר פחות מאשר היצוא החקלאי עצמו, ולכן יש הכרח במיוג נקודות הראות ובהגעה לאופטימום, לטוב ביותר מבחינת המשק הלאומי.

החלטתי לאשר את הקמת החברה להטסת מטענים בשכר כדי ליצור אחריות משותפת בין חברת התעופה הלאומית, בין החקלאים לבין הממשלה, ולהביא בדרך זו, או לבסות להביא, להרחבת היצוא החקלאי בדרך האוויר על-ידי שיתוף שלושה גורמים אלה בחברה אשר תוקם במיוחד לצורך זה.

אני חייב להדגיש כי אין זו בהכרח הדרך היחידה לפתרון הבעיה. אנשים אשר למדו את הנושא, הן בכנסת והן במקומות אחרים, יודעים היטב שקיימות כמה אלטרנטיבות להתמודדות נכונה עם בעיית הרחבת היצוא החקלאי המוטס. קיימות אפשרויות נוספות, ובהן גם סיכוי לפתרון הולם של נושא חשוב זה.

אני רוצה להדגיש שמה שנאמר כאן, כאילו "אל על" היא התובעת המונופולית להובלת מטענים בשכר בדרך האוויר, הוא היפוכה של האמת. האמת היא שמה שנבקע היום הוא ש"אל על" תימנע מהובלת מטענים בשכר בדרך האוויר, וכי המונופול יימסר לחברה הח"דשה. כלומר, אין מדובר על תביעה של "אל על" למונופול אלא על תביעת החברה החדשה למונופול, וזה בדיוק ההיפוך מן הדברים שנאמרו כאן.

אני מקווה כי עתה, לאחר הוויכוח הציבורי הלגיטימי בנושא זה, ולאחר שנתקבלו הסיכומים העיקריים על-ידי שר האוצר, על-ידי על דעת ובהסכמת שר החקלאות, אמנם ייווצר מצב שיאפשר את הרחבת היצוא החקלאי בדרך האוויר, מחד גיסא, ואת גידול היקף הפעילות של חברת התעופה הלאומית בתחום זה, מאידך גיסא — בין במישורין ובין על-ידי חברת-בת שלה.

דיון

היו"ר מ. שחל :

חבר-הכנסת ליון, התשובות על שאלות ניתנו לפני יותר משעה ומחצית השעה. אנו דנים עכשיו בהצעה הקשורה עם "הסיעה החקלאית" בכנסת. התשובה על שאלתה שלך נמסרה לפרוטוקול, ואתה תוכל לעיין בה מחר.

אברהם כץ (הליכוד):

אם היושב-ראש יאפשר לחבר-הכנסת ליון לשאול שאלה נוספת, אולי יוכל חבר-הכנסת ליון לקבל תשובה על שאלתה שלו.

היו"ר מ. שחל :

חברי הכנסת, אנו פותחים בדיון.

שלום ליון (המערך):

אדוני היושב-ראש, האם אפשר לקבל תשובה על שאלתה שלי?

היו"ר מ. שחל :

לא שמעתי כל שאלתה מפיו, חבר-הכנסת ליון.

שלום ליון (המערך):

הגשתי שאלתה.

היו"ר מ. שחל :

חבר-הכנסת כץ, האם אתה נותן עצות לחברי כנסת כיצד לעקוף את התקנות ?

חברי הכנסת, כפי שאמרתי, אנו פותחים בדיון. ראשון הנואמים יהיה חבר-הכנסת ארנס, ואחריו חבר-הכנסת אפרת. בגלל השעה המאוחרת אני פונה אל המשתתפים בדיון בבקשה להשתדל לקצר בדבריהם עד כמה שאפשר. רשות הדיבור לחבר-הכנסת ארנס.

משה ארנס (הליכוד):

אדוני היושב-ראש, כנסת נכבדה, לדעתי אין לנתק את הדיון בהטסת מטענים חקלאיים מן הדיון בחברת "אל על". עצמה. חברת "אל על" איננה חברת תעופה פרטית, כדוגמת Eastern Airlines או T.W.A. היא חברה לאומית, ומוטלות עליה משימות לאומיות. כאשר אנו באים לבחון את רמת הניהול של החברה הזאת אנו באים בראש ובראשונה לבחון באיזו מידה היא ממלאת אותן משימות לאומיות המוטלות עליה.

גם כאשר מתעוררת סתירה בין האינטרס של מאזן "אל על" לבין האינטרס של אותן משימות לאומיות המוטלות עליה, אני חושב שברור כי יש להעדיף את האינטרסים הלאומיים. עם זאת אוסיף מיד שלדעתי אין כל סיבה לסתירה בין האינטרס הכלכלי הצר של החברה עצמה לבין אותן משימות לאומיות המוטלות על חברת התעופה הלאומית. והסיבה לכך היא פשוטה: יש למדינת ישראל יתרון כלכלי יחסי בתחומים מסויימים. הפעלת חברת תעופה היא אחד התחומים האלה. את כלי הטיס אנו רוכשים באותו מחיר כמו החברות המתחרות — אם הן בארצות-הברית ואם הן באירופה. את הדלק אנו רוכשים באותו מחיר כמו החברות המתחרות. אבל צוות העובדים — הטייסים, הנווטים, הטכנאים, המהנדסים, — ציבור ישראלי זה הוא בין הטובים ביותר, ואולי הטוב בעולם; הוא בוודאי בין הציבורים הטובים ביותר בארץ בשל תרומתו לבטחון המדינה ולכלכלתה מבחינת הרמה המקצועית של ביצוע המשימות המוטלות עליו; ציבור עובדים זה נמצא במדינה ששכר העבודה בה לאנשי המקצוע הוא כשליש או כחצי משכר העבודה של עמיתיהם בארצות-הברית ובמערב-אירופה. זה נכון לגבי מהנדסים, זה נכון לגבי רופאים, זה אפילו נכון לגבי שרים וחברי כנסת.

עם יתרון אינהרנטי זה היתה חברת "אל על" צריכה להיות מסוגלת לתפקד תוך עשיית רווחים ותוך מילוי כל המשימות שעליה למלא. לצערי, לא כך הוא. רק לאחרונה נתבשרנו, כתוצאה מחילופי מכתבים בין שר התחבורה לבין חבר-הכנסת פלומין, שהפסד חברת "אל על" בשנה האחרונה גיע ליותר מ-9 מיליון דולר.

שר-התחבורה ג. יעקבי :

לא זה מה שכתבת לחבר-הכנסת פלומין. לצערי הרב, העתון אשר פירסם את הדברים נתן כותרת שאין לה כל קשר עם תוכן הדברים עצמם. מה שאני כתבתי, או יותר נכון מה שכתב המנהל הכללי של "אל על" ואני העברתי לחבר-הכנסת פלומין — אני שימשתי רק כדוור ולא יותר מזה — היה שחברת "אל על" הפסידה בשנה האחרונה, כתוצאה מן הרפורמה וכתוצאה מן השביתות, סכום של 8 מיליון דולר; אבל עדיין לא ברור מה יהיה הפסדה של החברה. כלומר, אלה היו הפסדים הנובעים משתי סיבות, אבל אין זה בהכרח הפסד של חברת "אל על". ההפסד היסודי הוא בוודאי נמוך יותר.

משה ארנס (הליכוד):

באדיבותו של חבר-הכנסת פלומין קראתי רק הבוקר את העתק המכתב של "אל על" אליך. בדמה היה לי שכתוב שם כי ההפסד הצפוי לשנת 1976/77 יהיה מתחת ל-11 מיליון דולר, שהיה הסכום הראשוני הנקוב. אבל ברור שאנו מדברים על הפסד של כמה מיליוני דולר טובים — דולרים, ולא לירות.

והנה מופיעה חברת "אל על" ומבקשת, בעזרת שר התחבורה, תמריצי יצוא. מה פירוש תמריצים ומה מטרתם? תמריצים הם incentives. אם אנו רוצים לעודד חברה מסויימת לעשות דברים שלא היתה עושה אותם, נותנים לה תמריצים. אם אנו רוצים לעודד יצוא של חברה תעשייתית, נותנים לה תמריצים כדי שהיא תפתח מוצרים מיוחדים לשיווק-חוץ; כפי שתשקיע בחדירה לתוך שוק-חוץ; בעיקר כדי שתפנה את כושר הייצור שלה משוק-הפנים לשוק-החוץ.

האם זה ישים לחברת "אל על"? האם אנחנו צריכים לעודד אותה ולתת לה תמריצים כדי שתפנה את הפעולות שלה מן השוק הפנימי לשוק-חוץ? זה ייעודה, זה תפקידה, לטוס מפה לארצות-הברית ולאירופה. יש לה יתרון כלכלי אינהרנטי. אם ניתן לה תמריצי יצוא, ניתן לה רק תמריץ אחד, והוא להמשיך ולשלם לטייסים משכורת כפי שמקבלים טייסים בארצות-הברית, לא שליש ולא חצי אלא 100%. ומי ישלם את ההפסד, את תמריצי היצוא? זה יהיה, כמובן, משלם המסים.

איך עומדת חברת "אל על" במבחן המשימות המוטלות עליה? לצערי אני חייב לקבוע שחברת "אל על", שהיא אחת החברות הגדולות ביותר בארץ, אחת החברות הגדולות ביותר מבחינת המחזור שלה — יותר ממיליארד לירות, אחת החברות הגדולות מבחינת מספר העובדים בה — אני חושב שיש לה שיא ארצי בסיכסוכי עבודה ויחסי עבודה מעורערים, כאשר חלק אינטגרלי ממנו הוא ההסלמה בשכר העבודה של עובדיה. והדוגמה המרה שיעה ביותר היא דוגמת שכר הבהדה של הטייסים. יש לי הרבה חברים בין הטייסים, אני עצמי בא מעולם התעופה, אני אומר להם ישירות בפנים, אני אומר להם מעל במה זו ואני אומר זאת להנהלת חברת "אל על": הטייסים יצטרכו לרדת מזה. הם אינם חיים בישראל ביותר מאשר במובן אחד. הם חיים בתנאי משכורת ובתנאי חיים שאינם מתאימים בכלל לישראל, ובפרט לא בעידן שאנחנו חיים בו. הם עובדים ברמה גבוהה מאוד, התפוקה שלהם גבוהה, אך הם מרוויחים שכר מופרז על חשבון משלם המסים הישראלי, אותו ישראלי שמרוויח שליש או חצי לעומת בעל המקצוע המקי בל שעובד בארצות-הברית.

באיזו מידה רכישת הציוד עליידי "אל על" היא נבונה? לא מזמן נוכחנו בדיון בנושא זה בכנסת לגבי רכישת הג'אמבו הרביעי, ששר התחבורה דיבר עליו כרגע, בהשקעה של 40 מיליון דולר, וזאת בתקופה שאנחנו נלחמים על כל דולר ודולר. ואת זה לא צריך לספר לחברי הכנסת. חברת "אל על" הלכה לקראת הרכישה הזאת, הדבר הובא לפני ועדת הכספים של הכנסת, כאשר היתה רוויה בשוק המטוסים בעולם. בזמנו הקראתי לאנשי הנהלת "אל על" הודעה שהור-פיעה ב-Aviation Week באותה עת, זה היה בינואר 1975, ובה הודיעו שחברת T.W.A. מקרקעת ארבעה מטוסי בואינג 747 — היא לא היתה החברה היחידה שעשתה זאת — והיא מנהלת משא-ומתן על דחיית

— היצוא החקלאי ומדיניות התובלה האווירית של משרד התחבורה (דיון) (ארנס, שחל, אפרת) —

במסגרת אחרת, שרק תביא ביבוא? זה לא יכול להיות שונה.

מדוע הממשלה אינה הולכת לדבר הזה? — כנראה מכיוון שהיא מתקשה, או הנהלת "אל על" מתקשה, לאחר מספר כה רב של שנים של התמרמרות אצל החקלאים, ליצור יחסי אמונה. גם על זה אפשר להתגבר. כי אם רואים באופן ברור מה צריך לעשות, צריך היה לשלב את האלוף במילואים הוד בהנהלת "אל על", ליצור את יחסי האמונה, לתת את השירות תוך ניצול מירבי של הצידו שעומד לרשות "אל על". הממשלה אינה מסוגלת, כנראה, להושיב את אלוף במילואים הוד בחדר אחד יחד עם מנכ"ל "אל על". לממשלה אין עוז ללכת לפתרון שני בעדיפות, גרוע בהרבה לדעתי — הקמת חברה עצמאית, או הולכים לפתרון כלאיים. עד עכשיו שמענו על 49%-49%; היום שמענו על 48%-26%. ברור שאנחנו יוצרים פה מסגרת מלאכותית, אנדרוגינוס שניציג הממשלה בו, אם זה יהיה שר האוצר ואם שר התחבורה, יכול להיערך לישיבות בכל יום שני וחמישי, ובהן יצטרך לתווך בסיכוסכים שלבטח ייווצרו, לצערי הרב, בין הגורמים השונים במערכת.

לא זו הדרך. אני קורא בשעה מאוחרת זאת לממשלה לתת לנושא הזה מחשבה שנייה לפני שתחליט סופית איך לארגן את הפעילות הזאת. שר התחבורה כבר ציין שהטסת המטענים כיום מהווה כשליש מהכנסות "אל על". יש לארגן את הפעילות הזאת במסגרת "אל על" תוך הבטחת ניצול מירבי של הצידו וכל ההשקעות העצומות שנעשו ב"אל על" — "אל על" קנתה עכשיו מטוס ב-40 מיליון דולר, ויש לשלב את האלוף במילואים הוד בהנהלת "אל על" כדי להבטיח שהחברה זו תיתן את השירות הדרוש בתעריפים בני תחרות לחקלאים. זה הפתרון ההגיוני היחיד. הפתרון המוצע כרגע על-ידי הממשלה הוא פתרון בזבזני, כסף שכבר הושקע יילך לטמיון והחקלאים לא יקבלו את השירות המקווה.

היו"ר מ. שחל :

רשות הדיבור לחבר הכנסת אפרת, אחרון המש' תתפס בדיון הערב.

אפרת (המערך):

כבוד היושב ראש, כנסת נכבדה, כבוד השר, אני שואל שאלה ראשונה: מי ואיך יוציא אותנו מן המבוך החלמאי או הקפקאי הזה שאנו נתונים בו במשך חודשים ארוכים בקשר לתובלה החקלאית באוויר? בכל פעם מופיע בפרשה זו גיבור אחר, אבל נדמה לי שהפרק העגום ביותר בפרשה זו הוא הפרק הנוגע לחקלאים שלנו. הדברים עדיין מעורפלים, גם אחרי התכנית החדשה ששר התחבורה הודיע עליה הערב. אם אמנם יתברר שהחקלאות נתנה את הדין על הונחה רבת שנים, הרי היא צריכה לתבוע את עלבונה קודם כל משר החקלאות.

אני שומע את אנשי "אגרקס" ולא תמיד מבין מה הם אומרים לנו על העבר, על ההווה, ואינני יודע איך הם מתייחסים לתכניות שלעתידי. אני שומע את מר מרדכי הוד ואני יכול להבין שהוא רוצה לזכות בקונצסיה בעד הגילויים הסנסאציוניים על רווחי "אל על" ועל הפסדי היצוא החקלאי. אני שומע את אנשי "אל על" ומבין את המאמצים להציג את נקודת ההשקפה שלהם. אני שומע את מגדלי הפרחים ומבין לנפשמ.

קבלת מטוסים חדשים שהזמינה בזמנה. באותה עת אפשר היה לרכוש מטוסים משומשים 747 ולהביא אותם לפעולה במחצית המחיר. ההודעה שקיבלנו מהנהלת "אל על" היתה של "אל על" יש זה שנים מדיניות שאין היא קונה מטוסים משומשים. כל בעל מקצוע בנושא זה ומי שמקורב לו יודע שטענה זו אין לה כל יסוד ולא עומד מאחוריה כל הגיון, ודאי לא הגיון כלכלי.

כמה מלים על טיסות-השכר. גם זו ודאי אחת המשימות המוטלות על "אל על", להגדיל ולעודד את התיירות לארץ. במשך יותר מ-10 שנים ניהלה חברת "אל על" מלחמה נגד התרת טיסות-שכר למדינה, אף שלדעתי כל הגדלה בהיקף הפעולה של "אל על", כל גידול במספר טיסותיה, צריכים להביא בסופו של דבר רווח מוגדל, אם ינוהל הדבר בסדר. וסוף סוף אחרי כל כך הרבה שנים — ומי יודע כמה כסף הלך לאיבוד — היא הסכימה לאותה המלצה, שהיא כל כך הגיונית ואין להבין מדוע לא היתה "אל על" מוכנה לקבל אותה לפני 10 שנים: לעשות נסיון ולראות מה הרווח הצפוי במספר התיירים וגם בכסף כאשר נתיר טיסות-שכר.

מלים אחדות על מטענים חקלאיים. היצוא החקלאי הוא אחד הניסים הכלכליים הישראליים, לצערנו הרב אחד הניסים המעטים. במפורש מוטל על החברה הלאומית לבוא לקראת יוצאנים אלה, להבטיח שהם יקבלו את תנאי התובלה הטובים ביותר שרק אפשר. הרי ברור שקיים קשר כמעט אקספוננציאלי בין כמות הייצור החקלאי שאנחנו יכולים לייצא ולמכור לבין מחיר התובלה. במשך שנים ניצלה "אל על" את המונח פול שעמד לרשותה כדי להכתוב בצורה שרירותית את התנאים שהחקלאים היו חייבים בהם לייצא את התוצרת באמצעות "אל על". כמה עשרות אלפי טונות לא יוצאו כתוצאה ממדיניות כושלת זו? ועכשיו, לאחר היוזמה של האלוף במילואים הוד, מופיעה חברת "אל על" וגם היא מוכנה להציע עכשיו תעריפים יותר זולים. מדוע? כי יש לה מטוס ג'אמבו 747-ס. מטוס ג'אמבו 747 לא תוכנן ולא יצא לשוק באותה עת ש"אל על" רכשה אותו, עכשיו, באפריל 1976 — מטוס זה קיים כבר שנים רבות בשוק. בשנים האחרונות התגלגלו מטוסים כאלה בשוק, אפשר היה לקנותם, אפשר היה לחכור אותם. האם מישור מוכן להעלות על הדעת שאנשי "אל על", שהם מומחים בתעופה, לא היו מסוגלים להציע לחקלאים שאלו שנתנו את התנאים הטובים ביותר, את הדרך לחכור מטוס 747 ולהטיס בו את הסחורה בדרך הטובה ביותר? לצערי הרב התשובה היתה שלילית.

לאחר היוזמה של האלוף במילואים הוד באה הממ"שלה בהצעה על התארגנות לקראת הטעות בשכר של מטענים חקלאיים. חברי הכנסת, אם אנחנו רוצים להבטיח תעריפים טובים ככל האפשר, הטסה בשכר של מטענים חקלאיים, איך עלינו לעשות זאת כאשר לרשותנו 13 מטוסים, מהם 4 מטוסי ג'אמבו, טייסים וצוותות אוויריים מנוסים, ידע רב בתחום התעופה? איך עלינו להתארגן? האם עלינו לבנות חברה חדשה, לבנות חברה מתחרה, או למצוא איווה פתרון כלאיים? האם לא ברור שהדרך הנכונה להבטיח את הטיפול היעיל ביותר ואת התעריפים הטובים ביותר היא להבטיח מירב הניצול של הצידו, האנשים והידע שקיימים ב"אל על", ושאינו כל סיבה להקים חברה חדשה ולבסס אותה

החקלאות בארץ ופיה היה מלא שבחים להישגיו. איננו זקוקים במיוחד לשבחים, אבל אני רוצה להביא דבר מיוחד לתשומת לבנו. היה פה שר החקלאות האמריקאי ארל בן, האיש הראש בגידול מזון את הנשק הדומה למקורות האנרגיה והסבור כי את משבר האנרגיה ניתן להקהות על-ידי צבירת כוח בגידול המזון. אותו שר אמריקאי לא היסס להעמיד את החקלאות שלנו במקום כבוד בתחרות העולמית ולייחס את הישגנו בעיקר לכוח-אדם, יעילות השימוש במחקר ובהדרכה מעולה.

אם כך, נשאלת השאלה: האם זהו הענף הכלכלי שלנו אשר עומד רפה-ידיים בוויכוח המתנהל זה 10 חודשים, ואין לו כלל מה לומר? גם אם ייחלצו השרים והאירגונים מסבך הפלוגתה ויחליטו מה שיחליטו, נראה לי שלמען ההיגיינה הציבורית יש למנות ועדה ציבורית שתבדוק מה קרה כאן במשך השנים: קודם כל — האם אמנם צדיקה חברת "אל על" בתעריפה? שנית — האם טענת החקלאים על קיפוחם בעבר צודקת? שלישי — האם הם היו ענפים שלא הגיעו כלל ליצוא עקב מחירי תובלה? רביעית — מדוע לא נבחנו יוזמות אחרות לאירגון התובלה עד שהופיע מר מרדכי הוד? חמישית — יש להסביר לציבור האם לטענת "אל על" על שילוב הובלת נוסעים ותוצרת חקלאית היה יסוד מוצדק מבחינת המשק האומי; שישית — יש לבדוק האם מאמצי "אל על" להשיג הסכמת "יאטה" להוזלת מחירים היו פוריים והאם עמדת "יאטה" היתה למכשול מוצדק בהוזלת התעריפים.

אין בכוחנו לעקוב אחרי התחשיבים המורכבים של מר מרדכי הוד ושל "אל על", אבל מישוה אמיני ואובייקטיבי צריך להסביר לציבור מה משמעותו של הפער בתעריפים שנגבו עד עתה, שנגבים בימים אלה ושמציעים עתה אנשי "אל על" לעתיד. הדיבורים מעוררים דאגה לצורת היחסים הכלכליים בין גורמים שונים במשק.

יש אומרים שאפשר היה להגדיל פי-שלושה, עד 12,000 טון, את יצוא העגבניות לצרפת, לשווייץ ולגרמניה כבר בשנה הבאה, אם יוילו את מחירי התובלה. כך אומרים גם מגדלי האפרוחים על השוק האיראני. כך נאמר גם על הגדלת יצוא המלונים. "אגרקסקו" קוצרת בזמן האחרון הצלחות וקרנה עלתה אצל החקלאים המייצאים. האם מודה חברת "אגרקסקו" כי יוקר התובלה משמש עתה בלם לפיתוח הייצור והיצוא החקלאי?

אני רוצה שיבהירו לציבור, בלי מסתורין, מדוע מסכימים החקלאים, ברצון או שלא ברצון, מתוך הכרת טובה או מתוך גישה כלכלית, לתת למר מרדכי הוד חבילת מניות בחברה החדשה. זה לא יכול להישאר בחנינת חידה.

אני מסכם: החקלאים עשו כל אשר לאל ידם. הם פרצו בחריצותם גם את חומות התעריפים הגבוהים, והיצוא גדל בלי הרף. אסור להשלים עם העובדה ששר-ררת אצלם הרגשה של קיפוח, הרגשה ששמו בלמים על יומם ועל כושר הייצור שלהם. חשוב שתוציאו אותנו מן הסבך הזה, ויפה שעה אחת קודם.

הי"ר מ. שחל:

המשך הדיון יתקיים באחת הישיבות הקרובות.

אני שומע את שר התחבורה ומבין שהוא עושה נסיון נות להסדיר את הבעיה כחלק חשוב מתחומי משרדו. אבל אינני שומע את שר החקלאות, הוא איננו בכנסת גם היום, ובקושי אני מבין מה אומרים אנשי משרד החקלאות. היכן מועצות השיקוף? אני רוצה לדעת לא רק אם שר החקלאות מסכים או לא מסכים לפתרון המוצע, שבחברה החדשה תתחלקנה המניות כפי שתתחלקנה; מעניין אותי לדעת גם איך מעריך משרד החקלאות את אשר קרה בתקופה האחרונה. לחקלאים שלנו לא מגיע שהם יהיו אובייקט של ויכוח קולני כזה ויזוגו בעיני הציבור כשלומיאלים שלא ידעו להגן על האינטרס שלהם עד שבא מר מרדכי הוד לגאול אותם מ"בורותם" או מנכונותם, כפי שהם מוצגים עתה. מה אומרים אנשי "אגרקסקו", מלבד הסיפור המשונה שהם הגישו תזכיר לפני שנתיים?

הענותות וכלי התקשורת מפרסמים בלי הרף כי הממשלה עומדת להחליט, הממשלה החליטה, הממשלה שמעה את הצדדים, שר התחבורה מטפל, שר האוצר עומד לתווך — והחקלאים עומדים בעלבונם. רק עתה שמענו שוב על חלוקה חדשה של מניות בחברה החדשה. אך מתברר שהוויכוח מתנהל כבר, לאמיתו של דבר, זה שנתיים, ולדעת-הקהל הגיעו ההדים זה כבר כעשרה חודשים, מאז אוגוסט 1971, כשמר מרדכי הוד הגיש את התזכיר בדבר הקמת חברה מתחרה.

באירופה יש אומרים שהחקלאים חושבים רק בחורף, כי בעונות האחרות הם עסוקים בעבודה. כאן, במקרה זה, אני מתרשם שהחקלאים שלנו חשבו רק בסוף העונה כאשר עשו את החשבון.

יש אומרים כי היו ענפים שלא יכלו בכלל להגיע ליצוא עקב מחירי התובלה. כאן אין לנו עניין באספקת ירקות לשוק התחשמונאים; יש כאן עניין ביצוא, במטבע חוץ הדרוש למשק כסם חיים. אינני יכול להבין בכלל למה לא קבעו החקלאים לעצמם מעמד מוסמך בתוך אירגון התובלה במשך שנים. הרגנטאביליות והדולר של "אל על" מאוד חשובים וחיוניים, זו חברת תעופה לאומית יחידה של ישראל, אבל החקלאות הישראלית איננה פחות חשובה והדולרים שלה אינם מביאים פחות ערך נוסף.

התובלה של תוצרת טריה, יש בה רגישות רבה וסיכון רב למגדלים ולמייצאים. מי שעקב אחרי מה שנעשה בעבר במועצה לשיווק פרי הדר חייב היה ללמוד ממשווקים אלה ומסניגם הרב מה משקלה של מערכת התובלה בהעברת תוצרת לשווקים בעולם. אפשר היה ללמוד שעניין התובלה כרוך בהכרח שעמל כפיהם של אלפי מגדלי ירקות, פירות, פרחים ואפרוחים לא ייפגע. יכול להיות מצב שדולר אחד שמרוויח הגורם המוביל מונע הכנסה של 3 דולרים מן המגדל ומן המדינה.

כ-30% מכלל התוצרת החקלאית הולכים ליצוא: 40% הולכים כתוצרת טריה לצרכי האוכלוסיה שלנו, המקבלת תוצרת טריה ומגוונת באיכות טובה במשך כל ימות השנה; 25% הולכים לתעשייה המקומית, וחלק גדול מזה ליצוא הנחשב ליצוא תעשייתי. החקלאות שלנו מבצעת את "המהפכה הירוקה" בצעדים המעוררים התפעלות בכל המדינות המתקדמות.

כבוד היושב-ראש, רק עתה קיבלת משלחת חקלאית של מועצת אירופה, שהביעה התפעלות מרמת

ז. מסמכים שהונחו על שולחן הכנסת

היו"ר מ. שחל : שית, חוק לתיקון פקודת הבנקאות (מס' 10), תשל"ו—
 עתה נשמע הודעה על המסמכים שהונחו על שולחן הכנסת.
 1976 — שהחזירה ועדת הכספים.

היו"ר מ. שחל :

סגן מזכיר הכנסת ש. יעקבסון : חברי הכנסת, תם סדר-היום של ישיבה זו. הישיבה
 ברשות היושב-ראש, הנני מתכבד להודיע כי היום
 הבאה של הכנסת תחקיים מאוחר, בשעה 11:00. ישיבה
 הונח על שולחן הכנסת לקריאה שנייה ולקריאה שלי-
 זו נעולה.

הישיבה ננעלה בשעה 21:00.